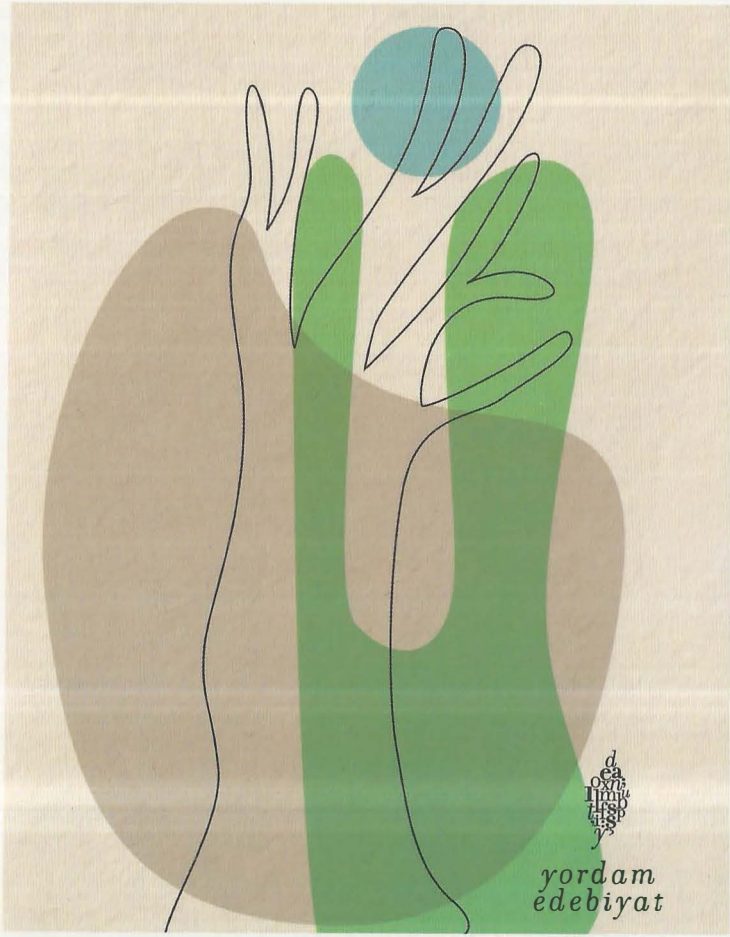
ÜÇ YIL | ANTON ÇEHOV

ÜÇ YIL

ANTON ÇEHOV

BİR SOLUKTA KLASİKLER

yordam edebiyat

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye - SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur.

İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Nuri Yıldırım'ın Yordam Edebiyat'tan çıkan çevirileri şunlardır:

Çehov'dan *Seçme Öyküler-3: Uzun Hikâyeler* ve *Seçme Öyküler-4: Kısa Hikâyeler* (Nisan 2019), Gonçarov'dan *Oblomov* (Aralık 2017), Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019), Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020).

Nuri Yıldırım'ın Rusça aslından çevirdiği *Üç Yıl* (*Три года*-Tri goda), Çehov, *Seçme Öyküler-4: Uzun Öyküler* (Yordam Edebiyat, 2019) içinde yayımlanmıştır.

Yordam Edebiyat: 84 • Üç Yıl • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-391-4 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Birinci Basım:* Ekim 2020
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna / Bahçelievler - İstanbul
Tel: 0212 496 11 11

BİR SOLUKTA KLASİKLER

ANTON ÇEHOV

ÜÇ YIL

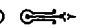
ÖYKÜ

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam edebiyat

Az sözle çok şey anlatmanın ustası

ANTON ÇEHOV

Yeşim Dinçer

Dünya edebiyatına getirdiği yeniliklerle tarihin en büyük öykü yazarlarından biri olarak kabul edilen Anton Pavloviç Çehov, 17 Ocak 1860'ta, Taganrog kentinde doğdu. Dedesi, ailesinin özgürlüğünü satın almayı başaran bir toprak kölesi, babası da uzun yıllar tüccar çıraklığı yaptıktan sonra kendi dükkânını açmış bir esnaftı. Çehovlar 1876'ya dek Taganrog'da yaşadılar. Rusya'nın güneyinde, Azak Denizi kıyısındaki kentin nüfusu o yıllarda 65 bin kadardı ve bütün kıyı kentleri gibi geçimini ticaretten sağlıyordu.

Daha küçük yaşlarda, bakkal dükkânında babasına yardım etmeye başlayan Anton Çehov'un dört erkek kardeşiyle birlikte bir kız kardeşi vardı. Mutlu bir çocukluk geçirdikleri söylenemez. Düzenli bir eğitim görmeyen dindar babaları, sanatsal yeteneğine rağmen sert mizaçlı, otoriter bir adamdı. Keman çalıyor, yağlı boya resim yapıyor, kilise korosunu yönetiyor fakat çocuklarını sabah akşam ilahiler okumaya, kiliseye gitmeye zorluyor ve onları sık sık dövüyordu. Anneleri ise, tam tersine, iyi yürekli ve duygulu bir kadındı. Çehov, "Bizim için annemizden daha değerli hiçbir şey yoktu", "Yeteneğimizi babamızdan, ruhumuzu ise annemizden aldık" demektedir.*

Babasının iflası Çehov'un hayatında yeni bir sayfa açtı. Aile alacaklılardan kaçmak için Moskova'da yüksek öğrenim gören büyük oğullarının yanına taşınınca Taganrog'da tek başına kaldı. Bir yandan lise

---

* Zeynep Zafer. *Anton Çehov'un Öykü Sanatı*, Cem Yayınevi, Istanbul, 2002, s. 16.

eğitimine devam ederken bir yandan da özel ders vererek geçimini sağlıyordu. Baba baskısından kurtulduğu için olacak, okuldaki notları da yükselmişti. Bu arada okul dergisinde ilk yazıları yayınlandı.

1879'da liseden mezun olan Çehov, Moskova'ya gelerek tıp fakültesine kaydoldu. Hem okumak hem de maddi sıkıntıları devam eden ailesine yardım etmek zorunda olduğundan çeşitli mizah dergilerine ve gazetelere kısa metinler; öykülerin yanı sıra fıkralar, anekdotlar, tiyatro eleştirisi, ilginç olaylar, komik ilanlar vb. yazmaya başladı. Bu dönemde yazdığı öykülerden bazılarını, üniversiteyi bitirdiği yıl (1884) basılan ilk öykü kitabında derledi.

Çehov okulu bitirdikten sonra birkaç yıl yazarlığı ve hekimliği bir arada yürüttü. Hekimlik ona gözlem alanını genişletme fırsatı veriyor ve işini severek yapıyordu. 1886'da ikinci öykü kitabı *Renkli Öyküler* basıldı. Eleştirmenler, neşe ve mizahla birlikte hüzünlü bir şiirsellik içeren kendine özgü tarzını sevdiler. 1887'de yayınlanan üçüncü öykü kitabı *Alacakaranlıkta*, Rus Bilimler Akademisi'nin verdiği Puşkin ödülünü kazandı. Bundan sonra en iyi Rus yazarlarından biri olarak görülmeye başlandı, nitelikli dergilerde yayın yapma ve doktorluğu bırakarak yalnız edebiyata yönelme imkânına kavuştu.

1888 yılında Çehov'un sanatsal çizgisini olgunlaştırdığı uzun öykülerinden ilki, "Step (Bir Yolculuk Hikâyesi)" yayınlandı. Son derece sade olay örgüsüyle tatlı bir rüya gibi akıp giden bu güzel öykü, Çernişevski, Tolstoy, Gorki gibi Rus edebiyatının dev yazarları tarafından hayranlıkla okundu. Bugün de türün başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Sonraki yıllarda Çehov'un dikkati gittikçe Rus hayatının toplumsal sorunları üzerinde yoğunlaştı. 1890 yılında, pranga cezası çeken mahkûmların sürgün edildiği Sahalin adasına uzun bir yolculuk yaptı. Üç ay kaldığı Sahalin'de oradaki hayatı ve koşulları gözlemlediği çok değerli bir alan çalışması gerçekleştirerek izlenimlerini yayınladı.

1892'de, bankadan ve çalıştığı yayınevinden aldığı borçla Melihovo'da (Moskova yakınlarında) bahçeli bir ev satın alarak ailesiyle birlikte oraya taşındı. Bu sakin ortam Çehov'un sanat yaşamında

çok verimli bir rol oynadı. Yordam Edebiyat'ın "Bir Solukta Klasikler" dizisinde yer verdiğimiz "Altıncı Koğuş" (1892), "Üç Yıl" (1895), "Hayatım" (1896) gibi en güzel uzun öykülerini burada yazdı. Özellikle "Altıncı Koğuş", ilk yayınlandığında muazzam bir etki ve tartışma yarattı. Olayların geçtiği taşra hastanesinde akıl hastalarının kapatıldığı koğuş, Çarlık Rusyasının bir alegorisi olarak değerlendirildi. Lenin'in öyküyü okuduktan sonra, "kendimi o koğuşa kapatılmış gibi hissettim", "Altıncı Koğuş beni bir devrimci yaptı" dediği aktarılmaktadır.*

Öykü karakterleri ve işlenen tema bakımından özel bir iç birliği taşıyan "Kılıflı Adam", "Bektaşiüzümü", "Aşk Üzerine" üçlemesi** (1898), Çehov'un yine Melihovo döneminde kaleme aldığı kayda değer eserlerindendir.

Mart 1897'de Çehov, semptomları daha üniversite sıralarında iken ortaya çıkan tüberküloz hastalığı nedeniyle akciğer kanaması geçirerek hastaneye kaldırıldı. Hastalığı yumuşak iklim koşullarında yaşamasını gerektirdiğinden 1898 yılında Kırım'ın Yalta kentine yerleşti. O sıralarda aynı kentte bulunan Tolstoy ve Gorki ile dostluğunu pekiştirdi.

Çehov Yalta'da vaktini daha çok tiyatro oyunları yazarak geçirdi ve en başarılı dört klasik oyununu yaşamının son yıllarında üretti. İlk olarak 1896'da sergilenen *Martı*, Petersburg'da başarısızlıkla sonuçlansa da, iki yıl sonra Moskova Sanat Tiyatrosu'nun sahneye koyduğu temsil büyük kabul görmüştü. *Martı*'nın gördüğü ilgi ona *Vanya Dayı* (1899), *Üç Kızkardeş* (1901), *Vişne Bahçesi* (1903) oyunlarını yazma cesaretini verdi. Çehov genellikle –İbsen ve Strindberg ile birlikte– tiyatroda erken modernizmin doğuşundaki üç ufuk açıcı figürden biri olarak anılmaktadır.

Çehov Yalta yıllarında, gerek oyunlarının sahneye konuluşu, gerek Moskova Sanat Tiyatrosu oyuncularından Olga Knipper ile kurduğu duygusal bağ nedeniyle, sık sık Moskova'ya yolculuk yaptı. 1900 yılı baharında Moskova'ya gidemeyecek kadar hasta olunca, tiyatro sanat-

---

* https://en.wikipedia.org/wiki/Ward_No._6

** Bahsi geçen Çehov öykülerinden "Kılıflı Adam", *Seçme Öyküler 2 - Taşra Hikâyeleri* (çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017) içinde; "Bektaşiüzümü" ile "Aşk Üzerine", *Seçme Öyküler 3 - Kısa Hikâyeler* (çev. Nuri Yıldırım, Yordam Edebiyat, 2019) içinde yer almaktadır.

çıları, yazara kendi oyunlarını sergilemek için Yalta'ya kadar geldiler. Bu olay, Çehov ile Olga Knipper arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirdi ve 1901 yılı Mart'ında evlendiler. Bir süre ayrı şehirlerde yaşamaya devam etseler de, Çehov'un sağlık durumunun kötüleşmesi üzerine birlikte Almanya'nın İsviçre sınırındaki Badenweiler kasabasına gittiler. Yazarın ilk günlerde biraz düzelmiş gibi görünen sağlığı bir ay içinde kötüleşti. 2 Temmuz 1904 günü, henüz 44 yaşındayken hayata veda etti. Ufak bir kalabalık tarafından Moskova'da karşılanan cenazesi Novo-Diviçiy mezarlığına götürüldü. Yalta'da yaşadığı ev, kız kardeşinin bakımı altında müze haline getirilerek korunmuştur.

Dostlarının anlatımıyla Çehov, kendinden ve yaptıklarından söz etmeyi asla sevmeyen, son derece alçakgönüllü ve mizah duygusu olan bir insandı. Rusya'nın sanat-edebiyat dünyasında yer alan şahısları sıralarken birinciliği Tolstoy'a vermiş, kendisinin ancak doksan sekizinci sırada yer alabileceğini söylemişti.* Oysa geliştirdiği kendine özgü anlatım tarzı ile öykü sanatına yepyeni bir yol açtı ve ölümünden sonra ünü, dünyadaki hiçbir öykü yazarının ulaşamadığı geniş kitlelere yayıldı. Edebiyatta, tiyatroda, hatta sinemada "Çehovyen" etkiler taşıyan çağdaş yapıtların varlığından hâlâ söz etmek mümkün.

Gündelik ayrıntılardan yola çıkarak yaşamı yakalayan Çehov'un kalem ustalığını en iyi çözümleyenlerden biri de Tolstoy olmuştur. Onun hakkında yaptığı şu değerlendirme fazla söze gerek bırakmıyor: "Çehov'un kendine özgü bir biçimi var, empresyonistler [izlenimci ressamlar] gibi... sanki önünüzde birisi, hiç seçme yapmıyormuş gibi o anda elinin değdiği boyalarla bir resim yapıyor ve bu fırça dokunuşlarının hiçbiri de ötekiyle ilintili değil. Ama, biraz geriye çekilip uzaktan baktığınızda görüyorsunuz ki, topluca bir bütünlüklü izlenim ortaya çıkmış; önünüzde apaçık ve büyüleyici bir tablo duruyor."**

---

* Zafer, a.g.e s. 35.
Aktaran Gennadiy N. Pospelov. *Edebiyat Bilimi II*, çev. Yılmaz Onay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984, s. 72.

ÜÇ YIL

I

HAVA kararmaya başlamıştı; kimi evlerde ışıklar yanıyordu. Caddenin sonundaki kışlanın arkasından solgun bir ay yükseliyordu. Laptev avlu kapısının yanında bir tahta sıranın üzerine oturmuş Pyotr ve Pavel Kilisesi'ndeki gece ayininin bitmesini bekliyordu. Yuliya Sergeyevna'nın ayinden dönerken buradan geçeceğini, bu esnada onunla konuşabileceğini ve hatta tüm akşamı birlikte geçirme fırsatı bulabileceklerini hesaplıyordu.

Laptev bir buçuk saatten beri burada oturmaktaydı; bu zamanı kafasında Moskova'daki evini, yazı masasını, dostlarını, uşağı Pyotr'ı canlandırarak geçirdi. Şimdi, karanlıkta hareketsiz duran ağaçlara şaşkınlıkla bakıyor, Sokolniki'deki yazlığında değil de bu taşra kasabasında, sabah akşam önünden büyük bir sığır sürüsünün, çobanların öttürdüğü boynuz sesleri eşliğinde, müthiş toz bulutları kaldırarak geçtiği bir evde yaşamasını garipsiyordu. Son zamanlarda kendisinin de katıldığı uzun Moskova sohbetlerini hatırladı; aşksız yaşamanın mümkün olduğu, tutkulu aşkın psikolojik bir bozukluğa işaret ettiği ve nihayet aşk diye bir şeyin olmadığı, sadece cinsler arasında fiziksel çekimin var olduğu türünden konuşmalardı bunlar. Laptev bu konuşmaları hatırlarken, 'Eğer şu anda bana aşkın ne olduğunu sorsalar verecek bir yanıtım yok!' diye düşündü üzülerek.

Ayin sona ermişti, insanlar gözükmeye başladı. Laptev karanlık insan görüntülerine dikkatlice bakıyordu.

Piskoposun arabası gelip geçti, çan sesleri de sustu. Çan kulesinde kırmızı ve yeşil ışıklar peş peşe sönmeye başladı. Kilisenin isim günü yortusu dolayısıyla bir gösteri yapılmaktaydı. Halk acele etmeden, pencerelerin altlarında duraksayarak ağır ağır dağılıyordu. İşte, nihayet Laptev tanıdık o sesi duydu, kalbi hızla çarptı. Yuliya Sergeyevna'nın yalnız değil de iki kadınla birlikte olması onu umutsuzluğa düşürdü.

'Bu çok kötü, çok kötü!' diye öfkeyle mırıldandı. 'Çok kötü!' Yuliya Sergeyevna küçük sokağın başına gelince kadınlarla vedalaşmak için durdu, bu sırada Laptev'i fark etti.

"Ben de size geliyordum," dedi Laptev. "Babanızla konuşmak istiyorum, evde mi?"

"Muhtemelen evdedir," dedi Yuliya. "Kulüp için zaman daha erken."

Sokak boyunca yan yana bahçeler sıralanmıştı; bahçe duvarları boyunca ay ışığında uzun gölgeler düşüren ıhlamur ağaçları vardı ve ağaç gölgeleri sokağın bu yanındaki duvarları ve kapıları tamamen karanlıkta bırakıyordu. Karanlık tarafta sohbet eden kadınların fısıldaşmaları ve ölçülü gülüşleri ile birisinin hafif sesle çaldığı bir balalayka duyuluyordu. Her taraf ıhlamur ve kuru ot kokuyordu. Görünmeyen kadınların mırıltıları ve bu koku Laptev'i etkiledi. Ansızın, yol arkadaşını kucaklamak, yüzünü, ellerini, omuzlarını öpücüklere boğmak, hüngür hüngür ağlamak, dizlerine kapanarak onu ne kadar çok beklediğini anlatmak için içinde karşı konulamaz bir arzu doğdu. Yuliya Sergeyevna'dan çok hafif, güçlükle fark edilen bir buhur kokusu yayılıyordu. Bu, Laptev'e, tanrıya inandığı, akşam ayinlerine gittiği ve saf, şairane

aşk üzerine bir sürü hayaller kurduğu geçmiş günlerini hatırlattı. Şimdi, bu kıza olan aşkına karşılık bulamadığı için, geçmişte üzerine hayaller kurduğu o mutluluğu artık ebediyen kaybettiğini düşünmekteydi.

Yuliya Sergeyevna, Laptev'in kız kardeşi Nina Fyodorovna'nın sağlığı üzerine içten bir ilgiyle konuşmaya başladı. Kadıncağız, iki ay önce bir kanser ameliyatı geçirmişti ve hastalığın nüksetmesinden korkuluyordu.

"Bu sabah onu ziyaret ettim," dedi Yuliya Sergeyevna. "Bana öyle geliyor ki, bu son hafta sanki zayıflamadı ama rengi soluklaştı."

"Evet," diye onayladı Laptev. "Hastalık nüksetmiş gibi gözükmüyor, ancak günbegün daha halsiz düştüğünü, gözlerimin önünde eriyip gittiğini görüyorum."

Yuliya Sergeyevna, bir anlık bir suskunluğun ardından:

"Tanrım, ne kadar da sağlıklı, tombul, al yanaklı bir kadıncağızdı," dedi. "Burada herkes onu Moskovalı diye çağırırdı. Nasıl da kahkahalar atardı! Bayramlarda basit köylü kadın kılığına girerdi, bu ona çok yakışırdı."

Doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Şişman, kırmızı yüzlü biriydi, diz altına inen uzun bir redingot giyerdi, bu yüzden bacakları kısaymış gibi görünürdü. Doktor, elleri cebinde çalışma odasının bir köşesinden ötekine gidip geliyor, alçak sesle "Ru-ru-ru" diye şarkı mırıldanıyordu. Gri favorileri dağınık, taranmamış saçları yataktan yeni kalkmış gibi karmakarışıktı. Çalışma odası, divanın üzerindeki yastıklar, köşelerdeki tomar tomar kullanılmamış kâğıtlar, masanın altındaki kirli, hasta kaniş köpek, hepsi dağınık ve pasaklıydı ve insanda tıpkı doktorun kendisi gibi kekremsi bir duyguya yol açıyordu.

Kızı babasının çalışma odasına girerek:

"Mösyö Laptev sizi görmek istiyor," dedi.

"Ru-ru-ru" diye yüksek sesle şarkı mırıldanan doktor misafir odasına girerek Laptev'in elini sıktı ve:

"Ne gibi iyi haberleriniz var?" diye sordu.

Misafir odası karanlıktı, Laptev şapkası elinde, oturmaksızın, rahatsız ettiği için özür diledi. Kız kardeşinin geceleri daha iyi uyuması için ne yapmaları gerektiğini, neden bu kadar hızlı zayıfladığını sordu. Aynı soruları doktorun sabahki muayenesinde de sormuş olabileceği düşüncesi Laptev'i mahcup etti.

"Söyler misiniz, Moskova'dan bir iç hastalıkları uzmanı davet edelim mi?" dedi. "Ne dersiniz?"

Doktor iç geçirerek omuzlarını silkti, anlaşılamayan bir hareket yaptı iki eliyle. Gücendiği açıkça belli oluyordu. Olağanüstü alıngan, evhamlı biri olan doktor insanların hiçbir zaman kendisine inanmadıklarını, onu saymadıklarını, yeterince saygı göstermediklerini düşünürdü. Ona kalırsa, herkes onu sömürüyordu, dostları bile ona iyi niyetli davranmıyorlardı. Sürekli olarak kendisiyle alay eder, kendisi gibi ahmakların herkes sırtlarına binsin diye yaratıldıklarını söylerdi.

Yuliya Sergeyevna lambayı yaktı. Kilisede yorulmuştu, bu onun solgun, süzgün yüzünden ve cansız yürüyüşünden anlaşılıyordu. Dinlenmek istiyordu. Divana otururak ellerini dizine koydu ve düşüncelere daldı. Laptev kendisinin çirkin olduğunun farkındaydı ancak, şu anda ona, sanki bu çirkinliğini gövdesinde de hissediyormuş gibi geldi. Kısa boylu, zayıf, saçları başı üşüyecek kadar seyrekleşmiş, yanaklarında kızarık lekeler bulunan bir adamdı. Laptev'in hal ve tarzında, kaba, çirkin kişileri

bile sevimli kılan o çekici sadelikten eser yoktu. Kadınların arasında rahatsız, beceriksiz, yapmacıklı ve fazla konuşkan oluyordu. Şu anda bu özelliğinden dolayı kendinden nefret ediyordu. Yuliya Sergeyevna ile birlikteyken, kızcağız sıkılmasın diye konuşması gerektiğini biliyordu. Fakat ne hakkında konuşacaktı? Yine kız kardeşinin hastalığı üzerine mi?

Tıp üzerine, genellikle herkesin bildiği şeylerden bahsetmeye başladı. Hijyenin öneminden, çoktan beri Moskova'da kimsesizler için bir sığınma evi açma niyetinde olduğundan, hatta elinde bu işin maliyet hesaplarının bulunduğundan söz etti. Planlamasına göre, akşamları sığınma evine gelen işçiler beş altı kapik karşılığında, yanında ekmekle birlikte bir porsiyon sıcak şçi çorbası, kuru, temiz bir yatak ve battaniye, ıslak elbise ve ayakkabılarını kurutabilecekleri bir yer elde edebileceklerdi.

Yuliya Sergeyevna, Laptev'in yanında çoğunlukla suskun durur, konuşmazdı; Laptev ise, bir âşığın önsezileriyle olsa gerek, onun tüm düşüncelerini ve niyetlerini tahmin edebiliyordu. Şimdi de, onun akşam ayininden sonra çay içmek ve elbisesini değiştirmek için odasına çıkmamasını, bu akşam mutlaka bir yerlere misafirliğe gideceğine yordu.

Laptev, kendisine donuk bakışlarla bakan ve onun tıp, hijyen üzerine sohbet açmasının amacını anlamayarak şaşıran doktora dönerek, gücenmiş bir tarzda:

"Sığınma evi için acele etmiyorum," dedi. "Muhtemelen planımı hayata geçirmem daha çok zaman alacak. Sığınma evi projemin, her girişimi mahveden o Moskovalı yalancı sofuların ya da yardımsever hanımefendilerin ellerine geçmesinden korkuyorum."

Yuliya Sergeyevna yerinden doğrularak Laptev'e elini uzattı:

"Özür dilerim," dedi. "Benim gitmem lazım. Lütfen, kız kardeşinize selamlarımı iletin."

"Ru-ru-ru," diye şarkı mırıldandı doktor.

Yuliya Sergeyevna çıktı, kısa bir süre sonra Laptev de doktorla vedalaşarak ayrıldı, eve gitti. İnsan kendini huzursuz ve mutsuz hissettiğinde, ıhlamur ağaçlarını da gölgeleri de bulutları da, kısaca, doğanın kendini beğenmiş, canlılara karşı kayıtsız bütün bu güzelliklerini görmezlikten gelir, sanki onlardan kendisine doğru bir bayağılık rüzgârı esiyormuş gibi hisseder. Gökte iyice yükselen ayın altından bulutlar hızla geçip gidiyordu. Laptev, 'Ne kadar nahif, taşralı bir ay! Ne denli cılız, sefil bulutlar!' diye düşündü. Biraz önce tıpla, sığınma eviyle ilgili olarak söylediklerinden utandı. Kişiliği güçlü olmadığı için yarın yine o kızı görmek, onunla konuşmak için gayret sarf edeceğini ve kendisinin o kız için bir yabancı olduğuna bir kez daha ikna olacağını düşününce dehşete kapıldı. Yarından sonra da aynı şeyler olacaktı. Ne için? Ve tüm bunlar ne zaman ve nasıl sona erecekti?

Laptev eve gelince kız kardeşine uğradı. Nina Fyodorovna hâlâ dinç görünüyor, sağlam ve kuvvetli bir kadın izlenimi veriyordu. Ancak, şu anda olduğu gibi, özellikle sırtüstü yatıp gözlerini kapadığında, aşırı solgun yüzüyle tıpkı bir ölüyü andırıyordu.

Hastanın yanında on yaşındaki büyük kızı Saşa oturuyor, kendi okuma kitabından annesine bir şeyler okuyordu.

Hasta alçak sesle, kendi kendine:

"Alyoşa* geldi," diye söylendi.

Çoktan beri Saşa ile dayısı arasında üzerinde konuşulmayan gizli bir anlaşma vardı: Hastaya nöbetleşe kitap okumak. Saşa okuma kitabını kapadı ve tek kelime söylemeden sessizce odadan çıktı. Laptev komodinden tarihî romanı alarak kaldığı sayfayı buldu ve oturup yüksek sesle okumaya başladı.

Nina Fyodorovna doğma büyüme Moskovalıydı. Çocukluğu ve gençliği iki erkek kardeşiyle birlikte Pyatnitskaya Caddesinde, tüccar bir ailenin evinde geçmişti. Çocukluğu uzun ve sıkıcı olmuştu. Babası çocuklara çok kaba davranıyordu, hatta onu üç kez sopayla dövmüştü. Annesi uzun süren bir hastalığın ardından ölmüştü. Hizmetçiler pis, kaba ve ikiyüzlüydü. Eve sık sık papaz ve keşişler gelip giderdi, onlar da ikiyüzlüydü. Yer içer, hiç sevmedikleri halde babaya adice dalkavukluk ederlerdi. Erkek çocuklar jimnazyuma girecek kadar şanslılardı, Nina ise okuyamadı, eğitimsiz kaldı. Ömür boyu kargacık burgacık yazmaya ve yalnızca tarihî romanlar okumaya mahkûm oldu.

Nina, on yedi yıl önce, yirmi iki yaşındayken Himki'deki daçalarında şimdiki kocası yurtluk sahibi Panaurov ile tanıştı. Ona âşık oldu ve babasının izni olmadan onunla gizlice evlendi. Panaurov yakışıklı ama sigarasını kutsal kandilden yakan, ıslık çalar gibi konuşan, arsız, edepsiz bir adamdı. Nina'nın babası onu asla adamdan saymazdı. Daha sonra damat Panaurov, kayınpederine mektup yazıp Nina için drahoma istediğinde, ihtiyar, kızına mektup yazarak, Nina'nın annesinden kalan kürkleri, gümüş takımlarını ve diğer bazı eşyaları otuz bin

* Alyoşa, Aleksey'in küçültülmüş halidir. *-çev.*

ruble para ile birlikte köylerine gönderdiğini, ancak onları kutsamadığını ve evliliklerine rızasının da olmadığını bildirdi. Sonra bir yirmi bin daha gönderdi. Tüm bu paraları ve drahomayı çarçur eden, kendi yurtluğunu da satıp harcayan Panaurov ailesiyle birlikte şehre yerleşti ve valilikte memurluğa başladı. Bu arada şehirde başka bir gönül ilişkisine girerek ikinci bir aile daha peydahladı. Bu yasadışı ikinci aile gizli tutulmayıp açık bir şekilde varlığını sürdürdüğü için her gün çeşitli dedikodulara konu oluyordu.

Nina Fyodorovna kocasına hayrandı. Şu anda okunan tarihî romanı dinlerken, hayatta başına ne kadar çok şey geldiğini, ne kadar acı çektiğini düşünüyordu; eğer birisi onun hayatını yazmaya kalkışsaydı, kim bilir ortaya ne kadar acıklı bir hikâye çıkardı. Tümörü göğsünde olduğu için, onu hasta eden şeyin aşk ve aile hayatı olduğundan emindi. Kıskançlık ve gözyaşı onu yatağa düşürmüştü.

Aleksey Fyodoroviç okuduğu kitabı kapatarak:

"İşte son, tanrıya şükür," dedi. "Yarın yeni birine başlarız."

Nina Fyodorovna güldü, her zaman güleç birisiydi, ancak Laptev, kız kardeşinin kavrama yeteneğinin hastalığından dolayı ara sıra dumura uğradığını ve en ufak bir şeye, hatta ortada bir sebep yokken bile güldüğünü fark etmeye başlamıştı.

"Öğle yemeğinden önce, sen dışarıdayken Yuliya uğradı," dedi Nina Fyodorovna. "Anladığım kadarıyla, babasına pek güvenmiyor. 'Babam sizi tedavi etmeye devam etsin, ama bir yandan da size dua okuması için kutsal dedeye gizlice başvurun,' diyor. Onların oralarda bir kutsal dede peyda olmuş. Yuliçka şemsiyesini burada unutmuş,

yarın onu götür." Biraz ara verdikten sonra, "Hayır, vade dolunca ne doktorlar ne de kutsal dedeler yardım edebilir," diye ekledi.

Laptev, konuyu değiştirmek isteyerek:

"Nina, geceleri niçin uyumuyorsun?" diye sordu.

"Evet, öyle. Uyuyamıyorum, hepsi bu. Yatıyor ve düşünüyorum."

"Ne düşünüyorsun meleğim?"

"Çocukları, seni... Kendi hayatımı. Ben, Alyoşa, çok acı çektim. Hatırlamaya bir başlıyorsun, bir başlıyorsun... Aman tanrım!" Gülerek ekledi: "Şaka mı, beş kez doğurdum, üçünü toprağa verdim... Öyle anlar oluyordu ki, tam doğurmak üzeresin ama benim Grigori Nikolayeviç'im o anda diğer karısının yanında; ebeye ya da doğuma yardım edecek köylü kadına haber verecek kimse yok. Hizmetçi aramak için mutfağa ya da girişteki aralığa gidiyorsun, orada bir sürü çıfıt, dükkân sahibi, tefeci oturmuş Grigori Nikolayeviç'in eve gelmesini bekliyor. Sersemliyorsun, başın dönüyor... Gerçi yüzüme açıkça söylemedi ama kocam beni hiç sevmedi. Şimdi artık duruldum, yüreğim yatıştı; önceleri, gençken ne kadar utanıyordum, inciniyordum, ah, ne kadar inciniyordum, iki gözüm! Bir keresinde –o zaman daha köyde oturuyorduk– onu bahçede bir kadınla gördüm, hemen oradan uzaklaştım... Nereye olduğunu bilmeden gidebildiğim kadar gittim, nasıl oldu bilmiyorum, bir baktım kilisenin kapısına gelmişim. Diz çöktüm, 'Göklerin kraliçesi' diye yakarıyorum. Vakit gece, gökte ay parlıyor..."

Nina Fyodorovna yoruldu, güçlükle nefes alıp vermeye başladı. Biraz dinlendikten sonra kardeşinin elini tutarak, cansız bir sesle:

"Ne kadar da iyi yüreklisin, Alyoşa..." dedi. "Ne kadar akıllı... Büyüdün, ne kadar iyi bir insan oldun!"

Laptev gece yarısı hasta kardeşiyle vedalaşarak ayrıldı, giderken Yuliya Sergeyevna'nın unuttuğu şemsiyeyi de yanına aldı. Saat geç olmasına rağmen kadın hizmetçiler ve uşaklar yemek odasında oturmuş hep birlikte çay içiyorlardı. Ne disiplinsizlikti bu böyle! Çocuklar bile uyumamıştı, onlar da yemek odasındaydı. Hizmetçiler kendi aralarında alçak sesle konuşuyorlardı, lambanın is çıkardığını ve kısa bir süre sonra söneceğini bile fark etmiyorlardı. Bir dizi uğursuz belirti ve işaret, büyüğünden küçüğüne evdeki tüm bu insanları huzursuz ediyordu, hepsinin morali bozuktu. Girişteki ayna kırılmıştı, sanki kasıtlı yapıyormuş gibi semaver her gün, hatta şu anda bile uğulduyordu. Anlattıklarına göre güya, Nina Fyodorovna botlarını giyerken içinden bir fare sıçrayıp kaçmış. Tüm bu işaretlerin ne manaya geldiğini çocuklar çoktan çözmüştü. Zayıf, esmer bir çocuk olan büyük kız Saşa acıklı ve korkmuş bir yüz ifadesiyle masanın başında kımıldamadan oturuyordu. Tombul ve sarışın olan küçük kız, yedi yaşındaki Lida, ablasının yanında ayakta duruyor, kaşlarını çatmış, ateşi seyrediyordu.

Laptev bir alt kattaki, alçak tavanlı, her zaman ıtır çiçeği kokan, havalandırılmamış odalarına indi. Misafir odasında Nina'nın kocası Panaurov'u oturmuş gazete okurken buldu. Başıyla işaret vererek geçip karşısına oturdu. İkisi de susuyordu. Bu şekilde hiç konuşmadan tüm bir akşamı geçirdikleri çok olurdu ve hiçbiri bu uzun suskunluktan rahatsız olmazdı.

İyi geceler demek üzere küçük kızlar odaya girdi. Panaurov acele etmeksizin, hiçbir şey söylemeden kızların her

birine doğru eğilerek birkaç kez üzerlerine haç çıkardı, onları kutsadı, öpmeleri için elini uzattı. Kızlar ona reverans yaptılar. Sonra Laptev'e yöneldiler, o da kızları kutsamak ve elini öptürmekle yükümlüydü. Bu reveranslı, öpüşmeli tören bu şekilde her akşam tekrarlanıp duruyordu.

Kızlar dışarı çıktığında, Panaurov gazeteyi yana bırakarak:

"Bizim bu mesut, müreffeh kasabamızda hayat sıkıcı," dedi. İç geçirerek, "İtiraf edeyim ki, kendinize sonunda bir eğlence bulduğunuz için çok memnunum, sevgili dostum." diye ekledi.

"Neyi kastediyorsunuz?" diye sordu Laptev.

"Sizi kısa süre önce Doktor Byelavin'in evinden çıkarken gördüm. Umarım, oraya kızın babacığını görmek için gitmiyorsunuz."

"Tabii öyle," dedi Laptev, kızararak.

"Hadi canım, tabii öyle. Laf açılmışken, bu 'babacık' gibi işe yaramaz, yıpranmış bir beygiri mum yakıp arasan bulamazsın. Böylesine pasaklı, yeteneksiz, beceriksiz bir sığırı asla hayal edemezsiniz. Sizin oralarda, başkentte, taşraya duyulan ilgi bugüne kadar yalnızca işin duygusal, şiirsel yanıyla, manzara resimleriyle ve *Anton Goremıka** ile sınırlı kaldı. Ancak, yemin ederim dostum, taşrada hiçbir şiirsellik yok; sadece vahşilik, alçaklık, çirkef var, başka da bir şey yok. Bu kentteki ilim irfan sahiplerini, aydınları ele alalım. Bu şehirde yirmi sekiz doktor var, hepsi de servet edinmişler, kendilerine ait evlerde oturuyorlar. Bu arada halk eskiden olduğu gibi yine çaresiz durumda. İşte, Nina'nın ameliyat olması gerekti,

---

* Dmitri V.Grigoroviç'in (1822-1899) 1847 yılında yayımlanan, köy hayatını, serflerin acıklı, çetin yaşam koşullarını anlatan ünlü romanı. *-çev.*

özünde basit bir ameliyat ama bunun için Moskova'dan cerrah getirmek zorunda kaldık. Düşünebiliyor musunuz, burada bu işi üstlenecek bir doktor çıkmadı. Hiçbir şey bilmiyorlar, anlamıyorlar, hiçbir şeye ilgileri kalmamış. Örneğin, onlara sorunuz, kanser nedir? Niçin olur?"

Ve Panaurov kanserin ne olduğunu izah etmeye başladı. O, her şeyin uzmanıydı, söz neden açılırsa açılsın, her şeyi bilimsel olarak açıklayabilirdi. Ancak, tüm bu açıklamalar ona özgü tarzdaydı. Onun kendine ait kan dolaşımı kuramı, kendi kimyası, kendi astronomisi vardı. Yavaş yavaş, yumuşakça ve ikna edici bir şekilde konuşurdu. Gözlerini kısıp tembelce iç geçirerek, rica eden bir ses tonuyla "Asla hayal edemezsiniz" sözcüklerini telaffuz eder, tıpkı krallar gibi bağışlayıcı bir edayla gülümserdi; kendinden çok memnun olduğu ve elli yaşına bastığını tamamen unuttuğu açıkça belli olurdu.

"Canım bir şeyler yemek istedi," dedi Laptev. "Tuzlu bir şeyler olsa seve seve yerdim."

"Dert mi? Şimdi hemen hallederiz."

Kısa bir süre sonra Laptev ile eniştesi üst katta yemek odasında oturmuş yemek yiyorlardı. Laptev bir kadeh votka içtikten sonra şaraba geçti, Panaurov ise bir şey içmedi. O, ne içki içer ne de kumar oynardı; buna rağmen hem kendi servetini hem de karısınınkini harcayıp bitirmişti, ayrıca çok da borcu vardı. Bu kadar kısa süre içinde bu kadar büyük parayı harcayıp bitirmek için ihtiraslı olmak yetmez, bunun için başka bir şey, özel bir yetenek gerek. Panaurov nefis yemekler yemeyi sever, yemeklerin mükemmel bir şekilde servis edilmesini ister, yemek esnasında canlı müzik, konuşmalar olsun ister; her birine bol keseden on, hatta yirmi beş ruble bahşiş dağıttığı uşakla-

rın yerlere eğilerek onu selamlamalarını sever. Tüm abone kampanyalarına ve piyangolara katılır, tanıdıklarının doğum günlerine çiçekler gönderir, hediye olarak fincanlar, gümüş bardakaltları, kol düğmeleri, kravatlar, parfümler, ağızlıklar, pipolar, köpekler, papağanlar, Japon eşyaları, antikalar alır. İpek pijamaları, Buhara işi bornozu, abanoz ağacından sedef işlemeli karyolası vs. vardır.

Bütün bunlara her gün kendi deyimiyle "yığın" ile para gidiyordu. Panaurov yemek sırasında boyuna iç geçiriyor ve kafasını sallıyordu. Siyah gözlerini kısarak, alçak sesle:

"Evet, bu dünyada her şeyin bir sonu var," dedi. "Ona âşık olunca acı çekeceksiniz, ona aşkınız sona erince o sizi aldatacak. Çünkü aldatmayan kadın yoktur. Acı çekeceksiniz, umutsuzluğa düşüp bu kez siz onu aldatacaksınız. Ancak, bütün bunların sadece birer hatıraya dönüşeceği bir an gelecek, işte o zaman oturup soğukkanlılıkla geriye bakacak ve olup bitenlerin tamamen boş şeyler olduğunu göreceksiniz."

Yorulan ve biraz da sarhoş olan Laptev, Panaurov'un güzel kafasına, kısaltılmış siyah sakalına baktı, kadınların bu şımartılmış, kendini beğenmiş, fiziksel olarak alımlı adamı niçin sevdiğini anladığını düşündü.

Yemekten sonra Panaurov orada kalmayarak ikinci evine gitmek üzere kalktı. Laptev onu geçirmek için dışarı çıktı. Panaurov şehirde silindir şapka giyen tek kişiydi. Gri bahçe duvarlarının, üç pencereli bakımsız küçük evlerin ve yüksek ısırgan otlarının yanından geçerken zarif, şık görünümü, silindir şapkası ve turuncu rengi eldivenleri insanda daima hem tuhaf hem de acıklı bir duygu uyandırıyordu.

Panaurov'la vedalaşan Laptev acele etmeyerek ağır ağır eve döndü. Ay öylesine parlak aydınlatıyordu ki yerde bir saman çöpünü bile seçebilirdiniz. Laptev bir an ay ışığının, âdeta birisi saçına tüyle dokunuyormuş gibi, saçsız başını okşadığını sandı.

'Seviyorum!' diye yüksek sesle söylendi. İçinde ansızın güçlü bir şekilde, koşup Panaurov'u yakalamak, onu kucaklayıp affetmek, ona karşılıksız olarak çok miktarda para vermek ve sonra da kırlara, ormanlara doğru koşmak, arkaya bakmadan durmadan koşmak arzusu doğdu.

Evde sandalyenin üzerinde Yuliya Sergeyevna'nın unuttuğu şemsiyeyi gören Laptev şemsiyeyi aldı ve tutkuyla öpmeye başladı. İpekten yapılmış şemsiye yeni değildi, etrafını çeviren lastik eskimişti, sapı ucuz, sıradan beyaz kemiktendi. Laptev şemsiyeyi açarak başının üzerine kaldırdı, o anda, sanki etrafı bir mutluluk kokusu sarmış gibi geldi ona. Laptev koltuğa daha rahat bir konumda yerleşerek, elindeki şemsiyeyi bırakmadan, Moskova'daki dostlarından birine mektup yazmaya başladı:

> Değerli dostum, sevgili Kostya,* işte size bir haber: Yeniden âşık oldum. Yeniden diyorum, çünkü altı yıl önce tanışma fırsatı bile bulamadığım Moskovalı bir oyuncuya âşık olmuştum. Son bir buçuk yıldan beri de sizin de tanıdığınız, yaşı geçkin, çirkin bir kadın olan o "özel birisi" ile yaşıyordum. Ah, azizim, aşkta ne kadar şansızım! Kadınlar konusunda hiçbir başarım olmadı. Eğer "yeniden" diye yazıyorsam, bu, gençliğimin tamamen aşksız geçtiğini ve gerçek anlamda ilk kez otuz dört yaşımda âşık olduğumu kendime itiraf etmenin üzüntüsü ve ayıbı dolayısıyladır. İzin

* Kostya, Konstantin'in küçültülmüş halidir. *-çev.*

veriniz, "yeniden" seviyorum diyeyim. Ah, onun nasıl bir kız olduğunu bir bilebilseydiniz! Güzellik abidesi denemez, geniş bir yüzü var, çok zayıf bir kız, buna karşılık güldüğünde yüzünde olağanüstü bir iyilik, sevecenlik ifadesi beliriyor. Şarkı söyler gibi, çınlayan berrak bir sesle konuşuyor. Benimle doğrudan sohbet etmekten kaçınıyor, onu tanımıyorum. Ancak yanında olduğumda, onun az rastlanan zeki, yüreği yüce heveslerle dolu, sıradışı bir varlık olduğunu hissediyorum. Dindar bir kız ve bunun beni ne kadar etkilediğini, onu benim gözümde nasıl yücelttiğini asla hayal edemezsiniz. Bu noktayı sizinle sonuna kadar tartışmaya hazırım. Siz haklısınız, dediğiniz gibi olsun, ama yine de onun kilisede dua etmesini seviyorum. Taşralı biri ama Moskova'da okumuş, Moskova'yı seviyor, Moskova modasına uygun giyiniyor ve bunlar için onu seviyorum, seviyorum, seviyorum... Kaşlarınızı nasıl çattığınızı, bana aşkın ne olduğu, kimin sevilip kimin sevilemeyeceği ve benzeri konularda uzun bir nutuk atmak için ayağa kalktığınızı görüyorum. Ancak, sevgili Kostya, âşık değilken ben de aşkın ne olduğunu pekâlâ biliyordum. Kız kardeşim selamlarınız için teşekkür ediyor. Kostya Koçevoy'u bir zamanlar nasıl hazırlık sınıfına götürdüğünü sık sık hatırlıyor ve sizinle ilgili anılarında siz daima bir öksüz çocuk olarak kaldığınız için, her zaman sizi "zavallı" diye çağırıyor. Evet, böyle, zavallı öksüz çocuk, ben âşığım. Şimdilik bu bir sır, oradaki, sizin de tanıdığınız o "özel birisi"ne hiçbir şey söylemeyiniz. Sanırım, bu mesele kendi kendine yoluna girer ya da Tolstoy'un uşağının dediği gibi "oluşur"'*

* Tolstoy'un *Anna Karenina* romanındaki kahramanlardan Stiva (Stepan) Oblonski'nin uşağı kastediliyor. *–çev.*

Laptev mektubu bitirerek yatağa uzandı. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu ama her nedense uyuyamıyordu. Sokaktan gelen gürültüdendir diye düşündü. Evin yanından boynuz öttürerek gürültüyle sığır sürüsü geçiriyorlardı. Zaten biraz sonra da sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Kâh gıcırtıyla bir at arabası geçiyor kâh pazara giden köylü kadınların bağrışmaları duyuluyordu. Serçelerin cıvıltılarıysa gece boyunca zaten hiç susmamıştı.

II

ERTESİ GÜN neşeli bir tatil sabahı ile başladı. Saat onda Nina Fyodorovna'yı koluna girerek misafir odasına getirdiler; kahverengi bir elbise giymişti, saçları güzelce taranmıştı. Odada biraz gezindikten sonra açık pencerenin karşısına geçip durdu, yüzünde saf ve yaygın bir gülümseme vardı. İnsan bu yüze bakınca, sarhoş bir yerel ressamın kışa veda festivalinde onun yüzünü çok beğenerek portresini çizmek istemesi olayını hatırlıyordu. Ne olmuşsa bir anda herkes, çocuklar, hizmetçiler, Nina Fyodorovna'nın kendisi ve hatta kardeşi Aleksey Fyodoroviç bile onun mutlaka iyileşeceğini düşünmeye, buna inanmaya başlamıştı. Çocuklar keskin çığlıklar atarak dayıları ile kovalamaca oynuyor, evi gürültüye boğuyorlardı.

Yabancılar Nina Fyodorovna'nın sağlık durumunu öğrenmek için eve geliyor, kutsal ekmek getiriyorlardı; hemen hemen tüm kiliselerde onun için bugün dua edildiğini söylüyorlardı. Yardımsever kişiliğinden dolayı şehirde herkes onu severdi. Parasını hayır işleri için, gerekli mi değil mi diye bakmaksızın çok rahat bir şekilde dağıtan kardeşi Aleksey gibi, Nina Fyodorovna da hayır işleri söz konusu olduğunda olağanüstü gözü

kara davranırdı. Yoksul öğrencilerin harçlarını öder, yaşlılara çay, şeker, reçel dağıtır, yoksul gelinleri giydirip kuşandırır, eline gazete geçtiğinde her şeyden önce yardıma ihtiyacı olanlarla ilgili bir ilan ya da not var mı diye bakardı.

İşte, şu anda elinde bakkala ödemesi gereken seksen iki rubleyle ilgili bir deste pusula tutuyordu. Çeşitli yoksul kimselere ya da ondan yardım isteyenlere gerekli ürünleri versin diye bakkalla anlaşma yapmıştı, bakkal malları vermeden bir gün önce ödeme yapılması için pusulaları gönderirdi.

Pusulalardaki kendi kargacık burgacık yazısını çözmeye çalışarak:

"Bak sen hele! Ne kadar da çok almışlar; vicdansızlar!" dedi. "Şaka değil, seksen iki ruble. Ödemeyeceğim işte."

"O ödemeyi bugün ben yaparım," dedi Laptev.

"Neden sen yapasın?" dedi Nina Fyodorovna, telaşlanarak. Hizmetçiler duymasın diye yavaş sesle ekledi: "Senden ve diğer kardeşimden her ay aldığım iki yüz elli ruble yetmiyor mu sanki? Tanrı sizden razı olsun."

"Ee, ne olmuş?" dedi Laptev. "Ben her ay iki bin beş yüz harcıyorum. Tatlım, sana bir kez daha söylüyorum. Bu parayı harcamaya nasıl benim ve Fyodor'un hakkı varsa, senin de aynı şekilde hakkın var. Bunu anla ve bir daha da unutma. Babamın üç çocuğu var, paramızın her üç kapiğinden biri sana aittir."

Nina Fyodorovna söylenenleri anlamadı, sanki kafasında çok zor bir problemi çözüyormuş gibi bir ifadesi vardı. Onun parasal konulardaki kalın kafalılığı Laptev'in her zaman canını sıkıyor, huzurunu kaçırıyordu. Laptev kız kardeşinin ayrıca özel borçlarının olmasından şüphe-

lendi; ona söylemeye utanıyor ve ödeyemediği için de acı çekiyor olabilirdi.

Güçlükle alınıp verilen soluklar ve ayak sesleri duyuldu. Her zamanki gibi, taranmamış karışık saçları ve dağınık, perişan haliyle doktor merdivenleri çıkıyordu. "Ru-ru-ru" diye şarkı mırıldanıyordu. Onunla karşılaşmamak için Laptev hemen yemek odasına geçti, oradan da alt kata, kendi odasına indi. Doktorla samimi, basit, kısa süreli bir karşılaşmanın ya da teklifsizce evine girip çıkmanın imkânsız olduğunu Laptev çok iyi anlamıştı. Kaldı ki, Panaurov'un deyişiyle bu "yıpranmış beygir" ile karşılaşmak hiç de hoş bir şey değildi. Yuliya Sergeyevna'yı seyrek görmesi de zaten bu yüzdendi. Hazır babası evde yokken unutulan şemsiyeyi şimdi Yuliya Sergeyevna'ya götürürse onu evde yalnız yakalayabileceğini düşündü Laptev. Kalbi sevinçle çarptı. Çabuk! Çabuk!

Şemsiyeyi aldı, büyük bir heyecan içinde, aşkın kanatlarına binip hızla yola koyuldu. Hava sıcaktı. Doktorun, yabani otlar ve ısırganlarla kaplı büyük avlusunda yirmiye yakın çocuk maç yapıyordu. Bunlar, doktorun her yıl onaracağını söylediği ama hep ertelediği üç köhne, çirkin müştemilatta kiracı olarak oturan işçilerin ve zanaatkârların çocuklarıydı.

Avlu zinde çocuk bağrışmaları ve düdük sesleriyle çınlıyordu. Yuliya Sergeyevna uzak bir noktada, sundurmanın civarında durmuş, elleri arkada kenardan maçı seyrediyordu.

"Merhaba!" diye seslendi Laptev.

Laptev, onu çoğunlukla kayıtsız, soğuk bir ruh hali içinde ya da dünkü gibi yorgun halde görürdü. Bugün ise tıpkı top oynayan çocuklarınki gibi canlı, çevik bir ifadesi vardı.

Yuliya Sergeyevna misafirini karşılamak için ileri doğru çıkarken:

"Bakınız," dedi, "Moskova'da hiçbir zaman böyle neşeli top oynamıyorlar. Gerçi orada böyle büyük avlular yok, koşacak yer yok." Oyun oynayanlara bakarak, "Babam da biraz önce size gitti," diye ekledi.

"Biliyorum, ama ben ona değil, size geldim."

Laptev onun daha önce farkına varmadığı, sanki bugün ilk kez keşfettiği gençliğine, tazeliğine hayran kaldı. Altın zincirli ince beyaz boynunu sanki ilk kez şimdi görüyordu.

"Sizi görmeye geldim," diye tekrarladı. "Kız kardeşim dün unuttuğunuz şemsiyeyi gönderdi."

Yuliya Sergeyevna şemsiyeyi almak için elini uzattı, ancak Laptev şemsiyeyi kendine doğru çekerek göğsüne bastırdı; dün gece o şemsiyenin altında otururken yaşadığı tatlı coşkuya kendini yeniden kaptırarak, büyük, zapt olunamaz bir tutkuyla konuşmaya başladı:

"Yalvarırım, bu şemsiyeyi bana hediye ediniz," dedi. "Sizden bir hatıra olarak onu saklayacağım... Tanışmamızın anısına. Ne harikulade bir şemsiye!"

"Alınız," dedi Yuliya Sergeyevna, kızararak. "Ama harika denecek bir yanı yok."

Laptev, ne söyleyeceğini bilemedi, susarak ona hayran hayran baktı. Kısa bir sessizlikten sonra, Yuliya Sergeyevna gülümseyerek:

"Sizi sıcakta niye böyle tutuyorum?" dedi. "İçeri geçelim."

"Ama sizi rahatsız etmez miyim?"

Evin girişindeki kapalı bölmeye girdiler. Yuliya Sergeyevna beyaz, mavi çiçekli elbisesini hışırdatarak hızla yukarı koştu. Merdivenlerde duraksayarak:

"Beni hiç kimse rahatsız edemez," dedi. "Hiçbir iş yaptığım yok. Benim için sabahtan akşama kadar her gün tatil!"

Ona doğru ilerleyen Laptev:

"Söylediklerin benim için anlaşılır şeyler değil," dedi. "Ben, istisnasız kadın erkek herkesin her gün çalıştığı, emek harcadığı bir ortamda büyüdüm."

"Ama ya yapacak bir şey yoksa?"

"Hayatını öyle ilkeler üzerine kuracaksın ki, emek, çalışma zorunlu olsun. Emek ve çalışma olmadan temiz ve mutlu bir hayat imkânsızdır."

Laptev, şemsiyeyi yeniden göğsüne bastırdı, söylediklerine kendisi de şaşarak, âdeta yabancı bir sesle, yavaşça:

"Eğer benim karım olmayı kabul etseydiniz, her şeyimi verirdim," dedi. "Her şeyimi verirdim... Ödeyemeyeceğim hiçbir fiyat, yapamayacağım hiçbir fedakârlık olmazdı."

Yuliya Sergeyevna irkilerek şaşkınlık ve korku içinde ona baktı. Yüzü kireç gibi olmuştu.

"Ne diyorsunuz, ne diyorsunuz?" dedi. "Bu mümkün değil, inanınız bana. Özür dilerim."

Elbisesini yine aynı şekilde hışırdatarak yukarı kaçtı, kapıların arkasında kayboldu.

Laptev bunun ne anlama geldiğini anladı, ruh halinde ani, sert bir değişim hissetti, içindeki ışık ansızın sönüvermişti. Kendisine saygısızlık gösterilen, hoşlanılmayan, itici ve hatta iğrenç bulunan bir adamın utancını, aşağılanışını yüreğinin derinliklerinde hissetti. Evden dışarı çıktı. Sıcak havada eve giderken, yolda, ilanıaşkının ayrıntılarını hatırladı. "Her şeyimi verirdim" diye kendini taklit etti. "Her şeyimi verirdim – tamamen esnafça bir

davranış. Senin o her şeyin de zaten birilerine çok gerekliydi!" diye kendine kızdı.

Biraz önce konuştuğu her şey insana tiksinti verecek derecede aptalca göründü ona. İstisnasız herkesin çalıştığı bir ortamda büyüdüğü yalanını niçin söylemişti? Ders verir bir edayla temiz ve mutlu hayat üzerine niçin nutuk atmıştı? Bu, aptalca, hiç de ilginç olmayan bir şeydi, ikiyüzlülüktü. Moskova tarzı bir ikiyüzlülük.

Laptev, yavaş yavaş, tıpkı suçluların ağır bir cezaya çarptırıldıktan sonra hissettikleri gibi, kayıtsız bir ruh hali içine girmeye başlıyordu. Tanrıya şükür, diye düşünüyordu, artık her şey geride kaldı, bu korkunç belirsizlik artık ortadan kalktı. Günlerce beklemek, ıstırap çekmek, hep aynı şeyi düşünmek artık gerekmeyecekti. Onun açısından şimdi artık her şey çok açıktı: Kişisel mutlulukla ilgili tüm beklentileri bir yana atmak gerekiyordu; hayal etmeden, bir şey beklemeden, istek ve umut olmadan yaşamalıydı. Mücadele etmekten bıktığı bu can sıkıntılarından kurtulmak için ise, başkalarının işleri ve mutlulukları için çaba harcamak, hayırseverlik işleriyle uğraşmak bir çözüm olabilirdi. Ve böylece farkına varmadan yaşlılık gelip çatar ve nihayet hayat sona ererdi. Başkaca da hiçbir şeye gerek yoktu zaten. Onun için artık hiçbir şey fark etmiyordu, hiçbir şey istemiyordu; bundan böyle her meseleyi soğukkanlılıkla muhakeme edebilirdi. Ancak yüzünde, özellikle gözlerinin altında bir ağırlık hissediyordu, alnı bir lastik gibi gerilmişti. Ve işte gözlerinden yaşlar boşalmak üzere! Bütün gövdesinde bir bitkinlik, halsizlik hissetti, yatağa uzandı ve beş dakika sonra derin bir uykuya daldı.

III

LAPTEV'İN böylesine beklenmedik bir şekilde yaptığı teklif Yuliya Sergeyevna'yı umutsuzluğa sevk etmişti.

O, Laptev'i çok az tanıyordu, onunla tesadüfen tanışmıştı. Zengin bir adamdı, "Fyodor Laptev ve Oğulları" adlı tanınmış Moskova şirketinin ortaklarındandı. Kız kardeşinin hastalığından endişe duyan, her zaman çok ciddi, görünüşe bakılırsa zeki birisiydi. Yuliya Sergeyevna, Laptev'in o ana kadar kendisi üzerinde kayda değer hiçbir etki bırakmadığının farkına vardı, ona karşı tamamen kayıtsızdı. Ve şimdi, böyle birdenbire, merdivenlerin üzerinde yapılan bu ilanıaşk, bu acıklı ifade, bu mest olma hali...

Teklif, Yuliya Sergeyevna'yı, böylesine ansızın yapıldığı için ve konuşmada "karım" sözcüğü geçtiği için ve bir de, ona ret yanıtı vermesi gerektiği için huzursuz etmişti. Laptev'e o anda ne yanıt verdiğini anımsamıyordu, ancak onu reddederken duyduğu, o ani, tatsız duygunun izlerini bir süre daha içinde hissetmeye devam etti. Ondan hoşlanmıyordu, dış görünüş olarak bir kâhyayı andırıyordu, ilginç birisi değildi. Ona ret dışında bir yanıt veremezdi, ama yine de bir mahcubiyet hissediyordu, sanki kötü bir davranışta bulunmuştu.

Yuliya Sergeyevna, ümitsizlik içinde, yatağının başucunda asılı duran ikonaya bakarak:

'Tanrım, odaya girmeyi beklemeden, tam da merdivenlerin üzerinde' diye söylendi. 'Daha önce bana hiç kur yapmamıştı, hem böyle tuhaf, anormal biçimde...' Duyduğu iç huzursuzluk, yalnız başına da kalınca, geçen her saat daha da arttı ve bu ağır duyguyla tek başına baş edecek gücün kendinde olmadığını hissetti. Birisinin

onu dinlemesi ve davranışının doğru olduğunu ona söylemesi gerekiyordu. Ama konuşacak kimse yoktu. Annesini uzun zaman önce kaybetmişti, babasını tuhaf bir kişi olarak görüyordu ve onunla ciddi bir konu konuşmak olanaksızdı. Babası kaprisleri, aşırı alınganlığı ve anlamsız hareketleriyle onu çok üzüyordu; birisi onunla sohbet etmeye kalkışsa, derhal kendinden bahsetmeye başlıyordu.

Yuliya Sergeyevna, muhtemelen tanrıdan tam olarak ne dilemesi gerektiğini bilemediği için şu anda dua ederken iç dünyasını tamamıyla açamamıştı.

Semaver hazırdı. Oldukça solgun, yorgun ve çaresiz bir görünüm içinde yemek odasına geldi. Çayı demledi –bunu yapmayı kendine ödev edinmişti– ve babasına bir bardak çay doldurdu. Sergey Borisoviç, kırmızı yüzü ve taranmamış saçlarıyla, dizlerinin altına kadar inen uzun redingotu içinde, elleri ceplerinde, yemek odasında bir köşeden öteki köşeye değil, tıpkı kafesteki bir vahşi hayvan gibi rastgele, bir yukarı bir aşağı volta atıyordu. Masanın yanına gelince duruyor, bardaktan iştahla bir yudum çay içiyor ve yeniden voltasına devam ediyordu, kafası bir düşünceyle meşguldü.

Yuliya Sergeyevna, kızararak:

"Laptev bugün bana evlenme teklif etti," dedi.

Doktor ona baktı, sanki hiçbir şey anlamamıştı.

"Laptev mi?" diye sordu. "Panaurov'un kayınbiraderi mi?"

Sergey Borisoviç kızına düşkündü. Er ya da geç büyük bir olasılıkla evlenecek ve onu yalnız bırakacaktı, ancak doktor bu konuyu düşünmemeye çalışıyordu. Yalnızlık onu korkutuyor ve her nedense, bu kocaman evde eğer

yalnız kalırsa kendisine inme ineceğini düşünüyordu. Ancak, bu konuyu açıkça dillendirmeyi sevmiyordu.

Doktor, omuz silkerek;

"Evet, çok memnun oldum," dedi. "Tüm kalbimle seni kutlarım. Şimdi, benimle vedalaşman ve kendi yüce mutluluğuna kavuşman için güzel bir fırsatın oldu. Duygularını tamamen anlayabiliyorum. Yaşlı bir babayla, hasta, yarı-akıllı bir adamla birlikte yaşamak, hele senin yaşlarında oldukça zor olmalı. Seni çok iyi anlıyorum. Eğer bir an önce geberip gitseydim, şeytan beni alıp götürseydi, herkes bundan memnun olacaktı. Yürekten kutlarım."

"Teklifini kabul etmedim."

Doktor içinde bir rahatlama hissetti, ancak susmak elinde değildi, konuşmasını sürdürdü:

"Hayret ediyorum, çoktan beri hayret ediyorum, beni şimdiye kadar neden tımarhaneye tıkmadılar? Neden üzerimde deli gömleği değil de bu redingot var? Hâlâ doğruluğa, adalete, iyiliğe inanıyorum, ben ahmak bir idealistim. Zamanımızda bu delilik değil de nedir? Peki, benim adil davranışıma, dürüstlüğüme nasıl yanıt veriyorlar? Beni bir taşlamadıkları, atlarını üzerime doludizgin sürmedikleri kaldı. Ve hatta en yakın akrabalarım benim sırtımdan geçinmeye çalışıyorlar. Tanrı beni, şu hasta ihtiyarı bir an önce alıp götürseydi..."

"Sizinle insanca konuşmak olanaksız," dedi Yuliya.

Masanın başından hızla kalktı ve büyük bir öfke içinde odasına çekildi. Babasının ona ne kadar çok haksızlık ettiğini anımsadı. Ancak, aradan biraz zaman geçince ona acıdı, babasının kulübe gitme vakti gelince, onu aşağı kadar geçirdi, arkasından kapıyı kapadı. Dışarıda kötü, huzur bozucu bir hava vardı; rüzgârın şiddetinden kapı

şıngırdıyor, evin girişindeki taşlıkta her yönden rüzgâr esiyor, mum sönmemek için direniyordu. Yuliya kendine ait olan üst kattaki bütün odaları dolaştı, tek tek bütün kapı ve pencerelere doğru eğilerek haç çıkardı. Rüzgâr ulumaya devam ediyor, Yuliya'ya sanki çatıda birileri geziniyormuş gibi geliyordu. Hiçbir zaman şu andaki kadar sıkılmamış, kendini bu denli yalnız hissetmemişti.

Yuliya kendi kendine soruyordu: Sırf dış görünüşünü beğenmediği için bir adamın evlenme teklifini reddetmekle iyi mi etmişti? Sevmediği birisi olduğu, onunla evlenmenin bütün hayallerine, kendi mutluluk ve evlilik hayatı anlayışına ebediyen veda etmek anlamına geleceği doğruydu. Peki, hayallerini süsleyen o kişiyle bir gün karşılaşabilecek miydi? O kişi onu sevecek miydi? Artık yirmi bir yaşındaydı. Kentte güvey adayı yoktu. Tanıdığı tüm erkekleri, devlet memurlarını, öğretmenleri, subayları aklından geçirdi. Bunlardan bazıları evlilerdi ve sıkıcı, boş birer evlilik hayatları vardı. Diğerleriyse ilginç olmaktan uzak, renksiz, zeki olmayan ya da ahlak yoksunu kişilerdi. Laptev ise ne de olsa bir Moskovalı, üniversite bitirmiş, Fransızca konuşuyor. Pek çok zeki, yüce gönüllü, önemli insanın yaşadığı, gürültünün, eğlencenin kol gezdiği, güzel tiyatroların, müzik akşamlarının, mükemmel terzilerin, şekerci, pastacı dükkânlarının bulunduğu başkentte yaşıyor... Kutsal kitapta bir kadının kocasını sevmek zorunda olduğu yazılı. Romanlarda ise aşka çok büyük bir önem atfediliyor, bunda bir abartma yok mu? Aşk olmadan evlilik hayatı asla olamaz mı? Aşkın kısa zamanda uçup gittiği, yalnızca alışkanlığın kaldığı, evlilik hayatında amacın aşk, mutluluk olmayıp, çocukların eğitimi, ev işlerinin yönetimi vs. gibi yükümlülükler

olduğu görüşünü dile getirenler de var. Kutsal kitaptaki, kadının kocasını sevmesi zorunluğuyla, muhtemelen, tıpkı başka bir yakınına karşı olduğu gibi, kocana karşı duyacağın saygı, hoşgörü kastedilmektedir.

Büyük bir dikkatle akşam dualarını okudu, sonra diz çöktü, ellerini göğsüne bastırdı ve kandilin alevine bakarak, bütün içtenliğiyle:

'Bana yol göster, koruyucu Kutsal Anamız! Bana yol göster, Tanrım!' dedi.

Yuliya Sergeyevna hayatında, kendilerine bir zamanlar yapılan evlenme tekliflerini reddeden ve bundan büyük pişmanlık ve vicdan azabı duyduklarını acı acı dile getiren yoksul, dünyada dikili ağacı olmayan, yaşı ilerlemiş kadınlar tanımıştı. Şimdi, sakın onun başına da aynı şey gelmesin? Manastıra kapanmak ya da hemşire olmak zorunda kalmasın? Soyundu, göğsüne ve etrafını çevreleyen boşluğa doğru haç çıkararak yatağına girdi. Ansızın koridora sert, dokunaklı bir zil sesi yayıldı. Zil sesinden sinirlerinin gerilip ayağa kalktığını bütün benliğiyle hisseden Yuliya:

"Ah, tanrım!" diye mırıldandı.

Yatağa uzandı ve taşra hayatının ne denli yoksul ve tekdüze bir olaylar zincirinden oluştuğunu ve aynı zamanda nasıl huzur bozucu olduğunu düşündü. Sürekli olarak ürpermek, bir şeyler için kaygılanmak, öfkelenmek ya da kendini suçlu hissetmek zorunda kalıyorsun ve en sonunda sinirlerin o derecede bozuluyor ki, battaniyenin altından dışarı bakmak bile sana artık korkunç gelmeye başlıyor.

Yarım saat sonra zil yine acı acı çaldı. Hizmetçi kadın uyumuş olmalı ki, duyamadı. Yuliya Sergeyevna mumu

yaktı, titreyerek ve içinden hizmetçiye kızarak giyinmeye başladı. Giyinmesi bitince koridora çıktı, bu sırada hizmetçi aşağıda kapıyı kapatıyordu.

"Beyefendi sandım ama hastası için gelen biriydi," dedi hizmetçi.

Yuliya Sergeyevna odasına geri döndü. Konsoldan bir deste oyun kâğıdı çıkardı. Kuralı belirledi: Desteyi iyice karacak ve kesecekti, eğer en alttaki kâğıdın rengi kırmızı ise bu *evet* anlamına gelecekti, yani Laptev'in teklifini kabul edecekti. Kartın rengi siyahsa bu *hayır* demek olacaktı. Çıkan kâğıt maça onlusuydu. Bu onu sakinleştirdi, uykuya daldı.

Sabah yine kararsızdı, ne *evet* ne *hayır* diyebiliyordu. Eğer isterse şu anda hayatını değiştirebileceğini düşündü. Kafasındaki düşünceler onu yordu, kendini bitkin ve hasta hissediyordu.

Ama yine de, saat on biri geçince giyindi ve Nina Fyodorovna'yı kontrole gitti. Laptev'i görmek istiyordu. Belki, gözüne bu kez daha çekici gözükürdü. Belki, şu ana kadar onun hakkında hatalı düşünüyordu...

Rüzgâra karşı yürümesi zor oluyordu, iki eliyle şapkasını tutarak zar zor ilerliyor, tozdan hiçbir şey göremiyordu.

IV

KIZ KARDEŞİNE uğradığında ansızın Yuliya Sergeyevna'yı karşısında gören Laptev, kendisinden tiksinti duyulan bir insanın hissettiği aşağılanma duygusunu yeni baştan bir kez daha yaşadı. Laptev, eğer dünkü olaydan sonra böyle hiçbir şey olmamış gibi gelip kız kardeşimi ziyaret ediyor ve benimle karşılaşıyorsa, ya beni

umursamıyor ya da tamamen bir hiç yerine koyuyor, diye düşündü. Ancak selamlaşma sırasında Yuliya, solgun yüzüyle, altlarında toz birikmiş gözlerini ona çevirip suçluluk ifade eden hüzünlü bakışlarla baktığında, Laptev onun da acı çektiğini anladı. Yuliya kendini iyi hissetmiyordu. Çok kısa, on dakika kadar oturdu ve vedalaşmak için ayağa kalktı.

Odadan çıkarken Laptev'e:

"Aleksey Fyodoroviç, beni eve kadar geçirir misiniz?" dedi.

Caddede elleri şapkalarında hiç konuşmadan yürüdüler, Laptev biraz arkada kalıyor ve rüzgâra siper olmaya çalışıyordu. Daha dingin olan dar sokağa gelince yan yana yürümeye başladılar. Yuliya, sanki şimdi ağlayacakmış gibi titreyen bir sesle:

"Eğer dün çok kabalık yaptıysam beni affedin," dedi. "Ne büyük bir azaptı! Sabaha kadar uyuyamadım."

Laptev, gözlerini Yuliya'dan kaçırarak:

"Ben bütün gece harika uyudum," dedi. "Ama bu, iyi olduğum anlamına gelmez. Hayatım paramparça, derin bir mutsuzluk içindeyim. Dünkü reddinizden bu yana sanki zehirlenmiş gibi dolaşıyorum. En ağır şey dün söylendi, bugün artık sıkılganlık duymuyorum ve çekinmeden açık açık konuşabilirim. Sizi kız kardeşimden daha çok seviyorum, ölen annemden daha çok seviyorum... Kız kardeşim ve annem olmadan yaşayabilirim ve yaşadım da, ama sizsiz yaşamak – bu benim için anlamsız bir şey olurdu, bunu yapamam..."

Laptev, her zaman olduğu gibi yine Yuliya'nın niyetini tahmin etmeye çalışıyordu. Dünkü konuşmayı sürdürmek istiyor, diye düşündü. Sırf bu yüzden ondan ken-

disini eve kadar geçirmesini istemişti ve şu anda da onu evine götürüyordu. Ancak, dünkü reddine daha başka ne ekleyebilirdi ki? Aklına acaba yeni ne gelmişti? Laptev, tüm ipuçlarından, Yuliya'nın bakışlarından, gülümseyişinden, hatta şimdi yanında yürürken başını ve omuzlarını tutuş tarzından, onun kendisini yine sevmediğini, onun için bir yabancı olduğunu görüyordu.

Peki, daha ne söylemek istiyordu acaba?

Doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Adını ve baba adını karıştırarak;

"Hoş geldiniz. Sizi görmekten çok memnun oldum, Fyodor Alekseyiç," dedi. "Çok memnun oldum, çok memnun oldum."

Doktor ona karşı daha önce hiç bu kadar dostane davranmamıştı. Laptev bundan doktorun evlenme teklifinden haberdar olduğunu anladı ve bu hiç hoşuna gitmedi. Onu misafir odasına aldılar. Odanın yoksul, bayağı görünümü ve duvarlardaki kötü resimler Laptev üzerinde garip bir izlenim bıraktı. Odada koltuklar ve abajurlu devasa bir lamba olmasına rağmen yine de içinde oturulmayan bir mekânı, geniş bir kümesi andırıyordu. Açıktı ki, bu odada ancak doktor gibi bir adam kendini evinde hissedebilirdi. Salon diye adlandırılan, hemen hemen iki kat daha büyük başka bir oda daha vardı. Odada sadece, tıpkı bir dans sınıfındaki gibi sıralanmış sandalyeler mevcuttu. Misafir odasında doktorla kız kardeşi üzerine sohbet ederken Laptev'in içini bir şüphe kemirmeye başladı. Sakın, Yuliya Sergeyevna'nın kız kardeşi Nina'yı ziyaret etmesi, ardından da onu alıp buraya getirmesi dünkü evlenme teklifini kabul ettiğini açıklamak için olmasın? Ne korkunç bir durum, daha da korkuncu ru-

hunun bu tür şüphelerin yeşermesine elverişli olması! Laptev, baba ve kızının dün akşam ve bütün gece kendi aralarında nasıl uzun uzun fikir alışverişinde bulunmuş, saatlerce tartışmış ve sonunda Yuliya'nın zengin adamın evlenme teklifini reddetmekle düşüncesizlik gösterdiği sonucuna ulaşmış olabileceklerini hayalinde canlandırdı. Hatta benzer durumlarda anne babaların kullandıkları bazı sözcükler bile kulaklarına kadar geliyordu:

"Onu sevmiyorsun, bu bir gerçek, ama ne kadar çok yardımseverlik, iyilik yapabileceğini bir düşün!"

Doktor hastalarını görmek için kalktı. Laptev de onunla birlikte çıkmak istedi. Fakat kızı:

"Siz kalın, rica ediyorum," dedi.

Yuliya Sergeyevna büyük bir sıkıntı ve moral çöküntüsü içindeydi. Bu teklif, özellikle ona, hayatını, şu sıkıcı, tekdüze, anlamsız hayatını değiştirme fırsatı sunuyorken, üstelik gençliği uçup giderken ve gelecek daha parlak hiçbir şey vadetmezken, şimdi, böyle dürüst, iyi, onu seven bir adamı sırf ondan hoşlanmadığı için reddetmenin bir delilik, kapris ve maymun iştahlılık olduğuna, hatta bunun için tanrının onu cezalandırabileceğine kendini inandırmaya başlamıştı.

Babası evden çıktı. Ayak sesleri duyulmaz olunca, Yuliya ani bir hareketle Laptev'in önünde durdu ve kararlılıkla:

"Dün uzun uzun düşündüm, Aleksey Fyodoroviç... Teklifinizi kabul ediyorum," dedi.

Yüzü bembeyaz kesilmişti. Laptev, önünde eğilerek onu elinden öptü, Yuliya ise soğuk dudaklarıyla Laptev'i başından öptü. Laptev, bu kabulde esas şeyin, yani, Yuliya'nın aşkının mevcut olmadığını, buna karşılık ge-

reksiz pek çok şeyin var olduğunu hissetti. Tüm gücüyle bağırmak, kaçmak, derhal Moskova'ya hareket etmek geldi içinden. Ancak, Yuliya onun o denli yakınında duruyordu ki ve öylesine güzel görünüyordu ki, bir anda ihtiras onu esir aldı, sağduyuyla akıl yürütmek için artık zamanın kalmadığını anladı. Kızı arzuyla kucakladı, göğsüne bastırdı, ona *sen* diye hitap ederek bazı sözcükler mırıldandı. Onu boynundan, sonra yanağından, başından öptü...

Yuliya bu okşamalardan ürkerek pencereye doğru çekildi. Her ikisi de söylediklerinden pişmanlık duyuyor, şaşkınlık içinde kendi kendilerine, "Nasıl böyle bir şey olabildi?" diye soruyordu.

Yuliya elleri sıkılı halde:

"Ne kadar bedbaht olduğumu bir bilebilseydiniz!" dedi.

Laptev, onun da elleri sıkılı halde, kıza yaklaşarak;

"Neyiniz var?" diye sordu. "İki gözüm, tanrı aşkına söyleyin, neyiniz var? Ama yalnızca doğruyu, yalvarırım size, yalnızca doğruyu söyleyin!"

Yuliya zoraki gülümseyerek:

"Dediklerime aldırmayın!" dedi. "Size sadık, candan bağlı bir eş olacağıma söz veriyorum... Bu akşam gelin."

Laptev daha sonra, kız kardeşinin başucunda oturup ona tarihî roman okurken bütün bu olup bitenleri tek tek anımsadı. Kendisinin yüce, saf ve derin duygularına bu denli sığ bir yanıt verildiği için kendini incinmiş hissediyordu. Onu sevmemişler, teklifini muhtemelen zengin birisi olduğu için kabul etmişlerdi. Yani, kendisinin hiç de önem vermediği bir özelliği karşı tarafın onu tercih etmesini sağlamıştı. Saf ve tanrıya inanan biri olarak

Yuliya'nın parayı aklından bile geçirmediğini varsayabiliriz, ama yine de, onu sevmiyordu, asla sevmiyordu ve bir hesabı olduğu açıktı. Tam olarak düşünülmüş taşınılmış olmasa da, bulanık da olsa, yine bir hesaptı ya! Yoksul, sıradan haliyle doktorun evi ona iğrenç gözüküyordu, doktorun kendisi zavallı, yağlı bir pinti, *Corneville Çanları*'ndan fırlamış bir çeşit operacı Gaspard idi. "Yuliya" adının kendisi bile kulağa kaba gelmeye başlamıştı. Laptev, birbirlerine özünde tamamen yabancı olan Yuliya ile kendisinin evlenme merasimindeki hallerini gözünde canlandırdı. Yuliya ona karşı en ufak bir ilgi duymuyordu, evlilikleri tamamen profesyonel bir çöpçatan evliliği olacaktı. Şimdi onun için geriye tek bir teselli, bu evliliğin kendisi kadar bayağı olan bir teselli kalıyordu: O ne ilkti ne de son olacaktı, binlerce insan bu şekilde evleniyor, bu şekilde kocaya varıyordu. Yuliya zamanla onu daha iyi tanıyınca belki kendisini sevecekti.

Laptev okuduğu kitabı kapatırken, gülümseyerek;

"Romeo ve Juliet!" diye söylendi.

Kız kardeşine dönerek:

"Nina, Romeo benim. Beni kutlayabilirsin. Bugün Yuliya Belavina'ya evlenme teklifinde bulundum."

Nina Fyodorovna önce onun şaka yaptığını sandı, sonra ciddi olduğunu anlayarak ağlamaya başladı. Bu haber onun hiç hoşuna gitmemişti.

"Ee, kutlarım," dedi. "Neden böyle ansızın oldu bu iş?"

"Hayır, ansızın değil. Başlangıcı marta kadar geriye gider, sadece sen bir şeyin farkına varamadın... Ona mart ayında, burada, senin odanda tanıştığımızda âşık oldum."

Nina Fyodorovna kısa bir suskunluktan sonra;

"Ben senin bizim Moskovalı kızlardan birisiyle evleneceğini düşünüyordum," dedi. "Bizim çevrenin kızları daha basittir. Ama önemli olan, Alyoşa, senin mutlu olmandır, en önemlisi budur. Benim Grigori Nikolayiç'im, sır değil, beni sevmedi ve nasıl bir hayat yaşadığımızı sen kendin görüyorsun. Şüphesiz, her kadın seni iyi yüreklliğin ve aklın için sevebilir, ama Yuliçka prestijli bir yatılı okul bitirmiş ve soylu bir aileden geliyor, aklı ve sevecenliği az. O genç, sense, Alyoşa, artık genç ve yakışıklı değilsin."

Nina Fyodorovna son sözcükleri biraz yumuşatmak için, onun yanağını okşayarak;

"Yakışıklı değilsin ama sevimlisin," dedi.

Nina Fyodorovna telaşlanmış, yanaklarında hafif kızarıklıklar oluşmuştu. Büyük bir hevesle, düğünde Alyoşa'yı ikonayla takdis etmesinin uygun olup olmayacağını konuşmaya başladı. Onun ablası olduğuna göre annesinin yerini alabilirdi. Üzgün kardeşini, düğünün gerektiği gibi, görkemli ve eğlenceli bir biçimde, insanların eleştirecek hiçbir şey bulamayacakları şekilde yapılması konusunda ikna etmeye çalışıyordu.

Laptev sonraki günlerde günde üç dört kez nişanlı sıfatıyla Byelavin'lere gitmeye başladı. Nina Fyodorovna'ya yüksek sesle tarihî roman okumak için Saşa ile nöbet değiştirmeye artık zamanı kalmıyordu. Yuliya, Laptev'i kendi ikiz odalarında kabul ediyordu, bu odalar misafir ve çalışma odalarının uzağında kalıyorlardı. Laptev bu odaları çok seviyordu. Duvarlar koyu renge boyalıydı, köşede içinde aziz tasvirlerinin yer aldığı bir ikona dolabı vardı. İçerisini güzel kokular ve kandil yağı kokusu doldurmuştu. Odaları evin en uç

noktasında bulunuyordu. Karyolası ve tuvalet masası bir paravan ile saklanmış, kitap dolabının kapakları içeriden yeşil bir kumaşla kaplanmıştı. Her yer halı olduğu için ayak sesleri duyulmuyordu.

Laptev buradan hareketle, Yuliya'nın esrarlı bir karaktere sahip olduğunu, sakin, sessiz ve münzevi bir hayatı sevdiğini düşündü. Yuliya evde bir yetişkin gibi muamele görmüyordu, kendine ait parası yoktu. Yürüyüşlerde üzerinde tek bir kapik parası olmadığı anlaşıldığında utanırdı. Elbise ve kitap satın almak için babası ona çok az, yılda yüz rubleyi aşmayan bir miktarda para veriyordu. Çok sayıda hasta bakmasına rağmen doktorun kendisinin de fazla parası yoktu. Her akşam kulüpte iskambil oynar ve hep kaybederdi. Ayrıca, konut kredilerinden sorumlu kuruluştan evler satın alır, sonra bu evleri kiraya verirdi. Kiracılar kiralarını zamanında ödeyemezlerdi. Buna rağmen doktor bu işlerin çok kârlı olduğunu iddia ederdi. Kızıyla birlikte oturduğu kendi evini ipotek ettirmiş, buradan aldığı parayla boş bir arsa satın almış ve hemen iki katlı büyük bir evin inşasına başlamıştı. Ev bitince onun üzerine de ipotek koyduracaktı.

Laptev şimdi tam bir sis perdesi içinde yaşıyordu, sanki Laptev diye ortada dolaşan o insan artık kendisi değil ikiziydi ve daha önce onun yapmaya cesaret edemediği pek çok şeyi şimdi ikizi yapıyordu. Üç kez doktorla kulübe gitmiş, onunla akşam yemeği yemiş ve hatta inşaatı için ona bizzat para teklif etmişti. Ayrıca, Panaurov'u ikinci evinde ziyaret etmişti. Nasıl olmuşsa Panaurov onu öğle yemeğine evine davet etmiş ve Laptev de hiç düşünmeden daveti kabul etmişti. Evde onu otuz beş yaşlarında, uzun boylu, ince yapılı, saçları hafif grileşmiş, si-

yah kaşlı bir hanım karşılamıştı. Görünüşe bakılırsa Rus değildi. Yüzünde beyaz pudra izleri vardı, yapmacıklı bir tarzda gülümsemiş, Laptev'in elini öylesine kuvvetli sıkmıştı ki, beyaz bileğindeki bilezikler şıngırdamıştı. Laptev, onun bu şekilde gülümsemesini, mutsuzluğunu hem kendisinden hem de başkalarından saklamak istemesine bağlamıştı. Birisi beş, diğeri üç yaşındaki iki kızlarını da görmüştü, Saşa'ya benziyorlardı. Yemekte süt çorbası, soğuk dana eti ve çikolata vermişlerdi. Yemekler yavan ve lezzetsizdi, buna karşılık masa altın çatallar, soya sosu ve acı arnavutbiberi şişeleri, süslü püslü sıradışı yemek kapları ve altın biberliklerle donatılmıştı.

Laptev, buraya yemeğe gelişinin, özde, hiç de uygun bir davranış olmadığını ancak süt çorbasını bitirdiğinde anlamıştı. Ev sahibesi büyük bir mahcubiyet içinde kıvranmış, durmadan dişlerini göstererek gülümsemişti. Panaurov, âşık olmanın ne demek olduğunu ve aşkın nereden geldiğini bilimsel olarak açıklamaya girişmişti.

Panaurov karısına dönerek, Fransızca;

"Biz burada elektriksel bir olayla karşı karşıyayız," demişti. "Her insanın derisinde elektrik akımı içeren mikroskobik demir tozları vardır. Eğer siz kendi akımlarınıza paralel elektrik akımları olan birisiyle karşılaşırsanız, işte orada aşk doğar."

Laptev eve döndüğünde kız kardeşi onun nerede olduğunu sormuş, mahcup olan Laptev ise soruyu yanıtsız bırakmıştı.

Laptev düğüne kadar kendisini hep sahte, düzmece bir durum içinde hissetti. Duyduğu aşk her geçen gün daha da güçleniyor, Yuliya ona şiirsel, yüce bir varlık olarak görünüyordu. Ama yine de, karşılıklı aşktan söz

edilemezdi, işin özünde o kızı satın almış, kız ise satılmıştı. Bazen düşünceye dalınca umutsuzluğa kapılıyor ve kendi kendine, 'Kaçmalı mı acaba?' diye soruyordu. Geceleri artık derin, kesintisiz uyuyamıyordu. Arkadaşlarıyla yazışmalarında "özel birisi" diye nitelediği Moskova'daki kadınla düğünden sonra nasıl karşılaşacağını, ikisi de zor kişiler olan babası ve kardeşinin bu evliliğe ve Yuliya'ya karşı nasıl tavır alacaklarını boyuna düşünüp duruyordu. Babasının daha ilk karşılaşmada Yuliya'ya kaba sözler söylemesinden korkuyordu. Kardeşi Fyodor'a ise son zamanlarda garip şeyler oluyordu. Yazdığı uzun mektuplarda işinden ve Moskova'dan tek kelime bile söz etmiyor, onun yerine, sağlığın öneminden, hastalığın insanın psikolojik durumu üzerindeki etkisinden, dinin anlamından bahsedip duruyordu. Bu mektuplar Laptev'i öfkelendiriyor, kardeşinin kişiliğinde kötüye doğru bir değişim olduğunu seziyordu.

Düğün eylül ayındaydı. Düğün ayini Aziz Pyotr ve Pavel Kilisesi'nde yapıldı. Ayinden sonra, aynı gün genç çift hemen Moskova'ya hareket etti. Laptev ile kuyruklu siyah elbisesi içinde, artık genç bir kızdan çok gerçek bir hanımefendiyi andıran karısı, Nina Fyodorovna ile vedalaşırken, hasta kadının yüzünde bir eğilme, çarpıklık meydana geldi, ancak kuru gözlerinden tek bir damla bile yaş akmadı.

"Tanrı gecinden versin ama eğer ölürsem kızlarıma siz bakın," dedi.

"Size bunun için söz veriyorum," dedi Yuliya Sergeyevna.

Onun da dudakları ve göz kapakları sinirli sinirli titriyordu.

Laptev, dokunaklı bir tonla:

"Ekim ayında seni görmeye geleceğim," dedi. "Bir an önce iyileş, meleğim."

Özel bir kompartımanda yolculuk ediyorlardı. İkisi de üzgün ve huzursuzdu. Yuliya köşede, şapkası hâlâ başında oturuyor, uyukluyormuş gibi yapıyordu. Laptev ise karşı divana uzanmıştı; babası, "özel birisi", Moskova'daki evinin Yuliya'nın hoşuna gidip gitmeyeceği gibi konular üzerine kafasından geçen düşünceler onu rahatsız ediyordu. Kendisini sevmeyen karısına bakarak, keder içinde, 'Bu, niçin oldu?' diye düşündü.

V

LAPTEV'LER Moskova'da tuhafiye ürünlerinin toptan ticaretiyle uğraşıyorlardı. Püsküllü kenarlıklar, şeritler, nakışlı süsler, örgü pamuğu, düğmeler ve bunun gibi daha neler neler... Brüt satış hasılatı yılda iki milyonu geçiyordu. Net kârın ne kadar olduğunu ihtiyardan başka kimse bilmiyordu. Oğulları ve tezgâhtarlar net kârı yaklaşık üç yüz bin olarak tahmin ediyorlardı; eğer ihtiyar bu denli "eli açık" olmasa, yani önüne gelene araştırmadan veresiye vermese bu kârın yüz bin daha fazla olabileceği kanısındaydılar. Son on yıla ait tahsil edilme olasılığı kalmayan senetlerin toplamı bir milyona ulaşmıştı. Bu konudan söz açılınca baş tezgâhtar kurnazca gözünü kırparak, "Çağın psikolojik sonuçları" diye ne anlama geldiğini herkesin anlayamayacağı şeyler söylerdi.

Ticari işlerin büyük kısmı şehirde, dükkânların bulunduğu yerdeki ambar* denilen binada cereyan ederdi.

* Orijinal metinde de Türkçeden Rusçaya geçen "ambar" sözcüğü kullanılmaktadır. *-çev.*

Ambara, hasır kokan, araba atlarının tırnaklarıyla asfaltı eşeleyerek ses çıkardıkları, her zaman karanlık olan avludan giriliyordu. Üzerine metal parçalar çakılmış oldukça gösterişsiz bir kapı, sizi avludan, nemden dolayı sıvaları dökülmüş, duvarlarına kömürle kargacık burgacık yazılar çizilmiş, demir parmaklıklı dar bir pencereyle aydınlatılan bir odaya ulaştırıyordu. Odanın solunda, içinde dökme demirden bir soba ve iki sandalyenin bulunduğu, yine cezaevi pencereli, daha büyük ve daha temizce başka bir oda bulunuyordu. Burası yazıhaneydi. Yazıhanenin, dar, taş bir merdivenle çıkılan ikinci katı ana mekânı oluşturuyordu. Oldukça büyük olan bu oda, sürekli alacakaranlık hali, alçak tavanı, sandıkların, balyaların ve durmadan sağa sola hareket eden insanların sıklığı yüzünden yeni gelen birisi üzerinde tıpkı alttaki iki oda gibi hoş olmayan bir izlenim bırakıyordu.

Hem üst katta hem yazıhanede mallar, paketler, karton kutular, balyalar halinde raflarda küme küme yığılmış halde duruyordu; tasnif ve yerleştirmenin kuralsız ve özensiz olduğu apaçıktı. Eğer şuraya buraya yayılmış kâğıt kutuların deliklerinden koyu kırmızı iplikler, püsküller ya da kenar süslemelerinin uçları gözükmese, bu dükkânda ne alınıp satıldığını ilk bakışta tahmin etmeniz imkânsızdı. Bu ezik büzük kâğıt paketlere ve karton kutulara bakarak, böylesine ıvır zıvır şeylerden milyonları bulan bir satış hasılatının elde edilebileceğine ve bu ambarda müşterilerin dışında, her gün elli kişinin çalıştığına insanın inanası gelmiyordu.

Laptev Moskova'ya varışının ertesi günü öğle vakti ambara geldi; malları paketleyen kooperatif üyesi işçiler tahta sandıkları öylesine gürültüyle çiviliyorlardı ki, Laptev'in gelişini ne ilk odada ne de yazıhanede kimse

duyabildi. Gürültüden yüzünü ekşiterek, elinde bir deste mektupla merdivenden aşağı inmekte olan tanıdık postacı da Laptev'in farkına varmadı. Laptev'i üst katta ilk karşılayan, ona aşırı benzeyen ve ikizi sanılan kardeşi Fyodor Fyodoroviç oldu. İki kardeş arasındaki bu benzerlik Laptev'e her zaman kendi dış görünümünü anımsatıyordu. Şimdi, kısa boylu, kırmızı yüzlü, seyrek saçlı, dar kalçalı, ilginç ve kültürlü birisi gibi görünmeyen bu adamı karşısında görünce Laptev kendine, 'Yoksa ben de böyle miyim?' diye sordu.

Ağabeyiyle öpüşen Fyodor onun elini kuvvetlice sıkarak; "Seni gördüğüme ne kadar memnun oldum bilemezsin!" dedi. "Gelmeni her gün sabırsızlıkla bekledim, azizim. Evleneceğini yazdığından beri meraktan çatlıyorum, ayrıca seni de çok özledim, kardeşim. Düşün bir kere, altı aydır görüşmüyoruz. Ee, ne var ne yok? Nina'nın durumu kötü mü? Çok mu kötü?"

"Çok kötü."

Fyodor iç geçirerek;

"Tanrının iradesi," dedi. "Peki, ya senin karın? Güzeller güzeli şüphesiz? Onu çoktan sevmeye başladım, ne de olsa benim küçük kız kardeşim sayılır. Onu birlikte şımartalım."

Laptev, babası Fyodor Stepanoviç'in uzun zamandan beri ona aşina olan, hafifçe kamburlaşmış sırtını gördü. Tezgâhın yanında taburede oturmuş müşteriyle konuşuyordu.

"Babacığım tanrı bizi sevindirdi, kardeşim geldi!" diye bağırdı Fyodor.

Fyodor Stepanoviç uzun boylu ve oldukça sağlam yapılı birisiydi, seksen yaşına ve kırışıklıklarına rağmen

hâlâ sağlıklı ve güçlü bir insan görünümüne sahipti. Tıpkı bir fıçıdan çıkar gibi geniş göğsünden çıkardığı gür, kalın, davudi sesiyle konuşurdu. Sakal bırakmazdı, asker tipi kısa kesilmiş bıyıkları vardı, yaprak tütünü içerdi. Her zaman sıcaktan şikâyet ettiği için, hem ambarda hem evde yılın her mevsiminde yelken bezinden dikilmiş geniş bir ceket giyerdi. Kısa bir süre önce katarakt ameliyatı olmuştu; gözleri iyi görmüyordu. İşle de artık pek ilgilenmiyor, müşterilerle sohbet edip reçel eşliğinde çay içiyordu. Laptev babasının önünde eğildi, önce elinden, sonra (Rus usulü) dudaklarından öptü.

"Uzun zaman oldu, görüşemedik alicenap hazretleri!" dedi ihtiyar. "Uzun zaman. Eee, evliliğini kutlamaya izin var mı? Pekâlâ, o halde kutluyorum."

İhtiyar öpsün diye dudaklarını öne uzattı, Laptev eğildi ve öptü.

"Senin küçük hanımefendiyi de getirdin mi?" diye sordu ve yanıtı beklemeden müşteriye dönerek:

"Babacığım izninizle size şöyle bir kızla evleneceğimi bildirmek istiyorum," dedi. "Evet, şimdikilerin âdetleri arasında babacığının öğüt ve hayır duasını almak yok. Onlar şimdi bağımsız artık. Evlendiğimde yaşım kırkın üzerindeydi, babamın ayaklarına kapandım ve ondan akıl fikir sordum. Bugünlerde artık bunlara rastlanmıyor."

İhtiyar, oğlunu gördüğüne sevinmişti, ancak onu okşayıp sevmenin ve kendi sevincini herhangi bir şekilde dışa vurmanın uygun kaçmayacağını düşündü. İhtiyarın ses tonu, "küçük hanımefendi" deyiş tarzı, Laptev'i yine, bu ambarda daha önce de her seferinde hissettiği o kötü ruh haline sokmuştu.

Buradaki her bir önemsiz, ufak tefek eşya bile ona geçmişini, kırbaçlandığı ve perhiz yemeğine mahkûm edildiği geçmişini hatırlatıyordu. Laptev, erkek çocuklarının şimdi de kırbaçlandığını, burunlarından kanlar fışkırana kadar dövüldüğünü, üstelik büyüdüklerinde bu çocukların da diğer çocukları döveceklerini biliyordu. Laptev'in, şimdi birilerinin onu azarlayacağı ya da burnuna yumruk indireceği hissine kapılması için ambarda beş dakika geçirmesi yetiyordu.

Fyodor müşterinin omzunu sıvazlayarak, kardeşine:

"İşte, Alyoşa, tanıştırayım," dedi. "Tombov'dan aile babası bizim Grigori Timofeiç. Çağdaş gençliğe örnek olacak birisi. Ellisini devirdi ama emme çağında çocukları var."

Tezgâhtarlar gülüştüler, zayıf, soluk benizli yaşlı müşteri de güldü. Tezgâhın arkasında ayakta duran baş tezgâhtar:

"Normal seyrin üzerinde bir doğa," diye söze karıştı. "Nereden içeri girmişse dışarıya da oradan çıkacaktır."

Baş tezgâhtar elli yaşında, uzun boylu, kara sakallı birisiydi, gözlük takar ve kulağının arkasında kurşunkalem taşırdı. Düşüncelerini genellikle uzak kinayelerle, imalarla süsleyerek muğlak bir biçimde ifade ederdi; kurnazca gülümsemesinden her sözüne özel, ince bir anlam yüklediğini anlardınız. Konuşmasını, kendince anlamlar verdiği kitabi sözcükler kullanarak belirsiz hale getirmeyi severdi. Pek çok sıradan sözcüğü çoğu kez gerçek anlamları dışında kullanırdı. Örneğin, "başka" sözcüğü. Bir fikri kesin bir şekilde ileri sürdüğünde, iddiasının çürütülmesini istemediği zaman, sağ elini öne doğru uzatır ve "Başka!" derdi.

En ilginci, diğer tezgâhtarların ve müşterilerin onu mükemmel bir şekilde anlamalarıydı. Adı İvan Vasiliç Poçatkin'di, Kaşira'dan gelmişti.

Şimdi, Laptev'i kutlarken kendini şöyle ifade ediyordu: "Kadın kalbi Şamil* olduğundan, bu, sizin cesaretinizin bir ödülüdür."

Ambarda diğer önemli bir kişi olarak tezgâhtar Makeiçev vardı. Sarışın, şişman, iriyarı, tamamen kel, favorili bir adamdı. Makeiçev, Laptev'in yanına gelerek onu saygılı bir şekilde kutladı ve alçak sesle;

"Onur duydum... Tanrı anne babanızın dualarını duydu. Tanrıya şükürler olsun," dedi.

Sonra diğer tezgâhtarlar sırayla gelerek Laptev'i evliliği dolayısıyla kutladılar. Hepsi de gayet şık giyinmişti ve dürüst, eğitimli insanlara benziyorlardı. "O"ları vurgulayarak, "gı" harfini Latincedeki "g" harfi gibi söylüyorlardı, ayrıca, her iki sözcükten sonra bir "s" sesi kullanıyorlardı. Örneğin "Her şeyss gönlünüzce olsunsss" gibi tebrik cümlelerinde hızlı hızlı telaffuz edilen bu "s"ler, kamçının havada çıkardığı "jvısss" sesini andırıyordu.

Laptev çok geçmeden bütün bunlardan sıkıldı ve canı eve gitmek istedi, ancak buradan çekip gitmesi yakışıksız olacaktı. Nezaket gereği ambarda en azından iki saat kalmalıydı. Tezgâhtan uzaklaşarak yana çekildi ve Makeiçev'e geçen yaz o yokken her şeyin yolunda gidip gitmediğini, yeni bir şeyin olup olmadığını sordu. Makeiçev, Laptev'le göz göze gelmekten kaçınarak, ona saygılı bir şekilde yanıtlar verdi. Saçları kısa kesilmiş, gri iş gömleği giyen bir erkek çocuğu Laptev'e tabaksız bir

---

* Orijinal metinde Türkçe, büyük harfle başlayan "Şamil" adı kullanılmıştır. Burada "güçlü düşman, güçlü rakip" anlamına gelmektedir. *–çev.*

bardakla çay verdi. Çok geçmeden oradan geçen diğer bir erkek çocuğu ayağı sandığa takılarak tökezledi, az kalsın düşüyordu. Sağlam yapılı Makeiçev ansızın korkunç, öfke dolu, vahşi bir hayvanınkini andıran bir yüz ifadesine bürünerek, çocuğa:

"Ayaklarınla yürüsene!" diye bağırdı.

Tezgâhtarlar genç patronlarının evlenmesinden ve nihayet işe dönmesinden memnunlardı. Onu merak dolu sevecen bakışlarla süzüyor ve yanından geçerken ona saygılarını sunup birkaç da güzel söz söylemeyi kendilerine görev sayıyorlardı. Ancak Laptev bütün bunların ikiyüzlülük olduğundan emindi, ondan korktukları için ona yağcılık yapıyorlardı. Laptev, on beş yıl önce, ruhsal bunalım geçiren bir tezgâhtarın iç çamaşırlarıyla, yalınayak sokağa fırlayıp patronların pencerelerine doğru yumruğunu sallayıp tehditler savurduğunu, kendisine ambarda işkence yapıldığını haykırarak bağırdığını asla unutamıyordu. Bu zavallı hasta sonra iyileşerek işe döndüğünde, onun patronları tehdit ederken "ekspluatatori" (sömürücüler) diye bağıracağına, karıştırarak "plantatori" (büyük çiftlik sahipleri) diye bağırdığını kendisine hatırlatarak uzun süre onunla alay etmişlerdi.

Laptev'lerin işyerinde çalışanlar genellikle çok kötü bir hayat sürüyorlardı ve bu konu uzun zamandan beri tüm piyasanın ağzında sakız olmuştu. En kötüsü de, ihtiyar Fyodor Stepanoviç'in onlara karşı bir tür Asya politikası izlemesiydi. Patronun gözdeleri Poçatkin ve Makeiçev'in ne kadar ücret aldığını bilen yoktu. Kendileri ikramiyeler dâhil yılda en fazla üç bin alıyorlardı, ancak ihtiyar sanki onlara yedi bin ödüyormuş gibi rol yapıyordu. Tüm tezgâhtarlara her yıl ikramiye ödeniyor-

du, ancak gizli bir şekilde. Az ikramiye alan bir satıcı gururuna yediremediği için, tersine, yüksek bir ikramiye aldığını söylüyordu. Çalışan çocukların hiçbirisi ne zaman tezgâhtarlığa terfi edeceğini bilmiyordu. Hiç kimsenin patronun ondan memnun olup olmadığı konusunda bir fikri yoktu. Çalışanlara hiçbir zaman yasak şeyler doğrudan söylenmiyordu, dolayısıyla neyin serbest neyin yasak olduğunu bilemiyorlardı. Evlenmeleri yasak değildi, ancak evlenmelerinin patronun hoşuna gitmeyebileceği ve dolayısıyla işlerini kaybedebilecekleri korkusuyla evlenmiyorlardı. Arkadaşlarını misafir etmelerine ve misafirliğe gitmelerine izin veriliyordu, ancak akşam saat dokuzda kapılar kapanıyordu ve her sabah patron tüm çalışanları, "Nefes al nefes ver, bakalım!" diyerek votka kokup kokmadıklarını şüpheli bakışlarla denetliyordu. Bayramlarda bütün çalışanlar sabah ayinine katılmak zorundaydı ve kilisede öyle sıralanmaları gerekiyordu ki, patron bulunduğu yerden onları tek tek görebilsin. Oruç ve perhizlere sıkı bir şekilde uyuluyordu. Önemli günlerde, örneğin patronun ya da ailesinden birisinin isim gününde tezgâhtarlar ortakça Fley'den bir pasta ya da resim defteri, albüm gibi bir hediye satın alıp getirmek zorundaydı. Pyatnitskaya Caddesindeki evin alt katında ve evin avlusundaki müştemilatta yaşıyorlardı, her odada üçer dörder kişi kalıyordu. Yemekleri, her birisinin önüne ayrı tabak koyulmakla birlikte, aynı ortak kaptan yiyorlardı. Yemek sırasında patronlardan birisi içeri girecek olsa hepsi birden ayağa kalkıyordu.

Laptev, ihtiyarın talim terbiye politikasının bozduğu bu insanlar arasında onu gerçekten velinimet olarak gören birilerinin çıkabileceğini, ama çoğunluğun onu

düşman ve "plantator" olarak gördüğünü biliyordu. Şimdi, altı aylık yokluğu sırasında iyiye doğru herhangi bir gidişin olmadığını ve hatta hiç de iyi olmayan şeylerin işareti olan bazı yeni gelişmelerin varlığını görüyordu. Daha önce sakin, düşünceli ve olağanüstü kibar bir insan olan kardeşi Fyodor, şimdi, kulağının arkasında kurşunkalemiyle, çok meşgul ve becerikli bir işadamı edasıyla ambarda dört dönüyor, omuzlarını okşayarak müşterileri övgülere boğuyor, tezgâhtarlara, "Dostlarım!" diye bağırarak sesleniyordu. Görünüşe bakılırsa yeni bir role soyunmuştu ama Aleksey onu bu haliyle tanıyamıyordu.

İhtiyarın gür sesi hiç susmuyordu. Yapacak işi olmadığı için, yakaladığı bir müşteriye akıl hocalığı yapıyor, hep kendisinden örnekler vererek ona nasıl yaşaması ve işlerini nasıl yürütmesi gerektiğini anlatıyordu. Laptev bu övüngen, karşısındakini ezen bu buyurgan tonu on yıl, on beş yıl, yirmi yıl önceden tanıyordu. İhtiyar kendine hayrandı. Anlattıklarından hep aynı sonucu çıkarırdınız: Ölen karısını ve karısının akrabalarını her zaman mutlu etmiş, çocuklarına karşı hep eli açık davranmış, tezgâhtarlarına ve çalışanlarına daima iyilikte bulunmuştu ve sokaktaki herkes, bütün tanıdıklar tanrıya dua ederken sonsuza dek onun adını anacaklardı. Ne yapmışsa hepsi çok doğru ve iyiydi, eğer insanların işleri kötü gidiyorsa, bu sadece onların gelip kendisinden akıl almayı istemedikleri içindi. Ona akıl danışmadan hiçbir iş başarıya ulaştırılamazdı. Kilisede her zaman en ön sırada dururdu ve hatta ayinde kendince hata yapıldığını düşündüğü durumlarda papazlara uyarıda bulunurdu; bunun tanrının hoşuna gideceğini, zira tanrının onu sevdiğini düşünürdü.

Saat ikiye yaklaşırken ambarda gür sesiyle kulakları çınlatmaya devam eden ihtiyar dışında herkes işle meşguldü. Laptev boş durmamak için bir kadın işçinin yaptığı süslemeleri teslim aldı, kadına gidebileceğini söyledi. Daha sonra Vologda tüccarlarından bir müşteriyi dinledi ve tezgâhtara onunla ilgilenmesi için talimat verdi.

Her bir yandan:

"Tverdo'nun T'si, vedi'nin V'si, az'ın A'sı!" diye sesler geliyordu.

Ambarda fiyatlar harflerle, ürünler sayılarla ifade ediliyordu.

"Rtsı'nın R'si, ije'nin İ'si, tverdo'nun T'si!"

Laptev çıkarken sadece Fyodor ile vedalaştı:

"Yarın karımla Pyatnitskaya'ya geleceğim," dedi. "Şimdiden uyarıyorum, eğer babam ona tek bir kaba sözcük bile söyleyecek olursa, orada bir dakika durmam."

"Sen yine hep aynısın," diye iç geçirdi Fyodor. "Evlendin ama değişmedin. İhtiyarı hoş görmek gerek, kardeşim. Demek ki yarın saat on bire doğru. Sabırsızlıkla bekliyor olacağız. Ayinden sonra doğrudan bize gelin."

"Ayine katılmıyorum."

"Neyse, fark etmez. Önemli olan saat on birden önce gelerek duaya ve birlikte kahvaltıya katılabilmeniz. Küçük kız kardeşime selamlarımı ilet ve benim için elini öp. Onu seveceğime dair içimde bir önsezi var," diye yürekten gelen bir içtenlikle ekledi.

Aleksey merdivenden aşağıya inerken, Fyodor arkasından:

"Seni kıskanıyorum kardeşim!" diye bağırdı.

Laptev Nikolskaya Caddesinde yürürken, 'Neden böyle sürekli, sanki kendisini çıplak hissediyormuş gibi,

utangaç bir edayla büzülüp duruyor?' diye düşünüyor, kardeşi Fyodor'daki değişmeyi anlamaya çalışıyordu. 'Üstelik dili de bir çeşit yeni bir dil: Kardeşim, sevgili kardeşim, tanrı lütufta bulundu, tanrıya dua edelim... Tıpkı Şcedrin'in İuduşka'sı gibi.'*

VI

LAPTEV ertesi gün, pazar saat on birde karısıyla birlikte tek atlı hafif bir arabayla Pyatnitskaya Caddesine geldi. Babasının çirkin bir eşek şakası yapmasından korkuyordu, bu düşünce daha şimdiden canını sıkmıştı. Yuliya Sergeyevna kocasının evinde geçirdiği iki geceden sonra evliliğinin bir hata, bir felaket olduğunu düşünüyordu. Ona öyle geliyordu ki, eğer kocasıyla Moskova'da değil de başka bir şehirde yaşıyor olsalardı, bu dehşet duruma asla dayanamayacaktı. Moskova onu oyalıyordu. Evler, caddeler, kiliseler çok hoşuna gidiyordu. Eğer pahalı atların çektiği bu güzel kızaklarla bütün gün boyunca, sabahtan akşama kadar Moskova'yı dolaşmak, son hızla giderken serin sonbahar havasını solumak mümkün olsaydı, kendisini muhtemelen bu denli mutsuz hissetmeyecekti.

Arabacı, sıvası kısa bir süre önce yenilenmiş, iki katlı beyaz evin yanında atı yavaşlattı ve sağa dönmeye başladı. Onları burada bekliyorlardı. Ana giriş kapısında, ayağında uzun konçlu çizmeler ve galoşlar, sırtında yeni kaftanı ile kapıcı ve onun yanında iki zabıta memuru duruyordu. Caddenin ortasından giriş kapısına kadar olan

---

* İuduşka: Mihail Y. Saltıkov-Şçedrin'in (1828-1889) 1880 yılında yayımlanan *Gospoda Golovlyevi* (Golovlyev Ailesi) romanının kahramanı Porfiri Vladimiroviç Golovlyev'in takma adı. İhanetin, ikiyüzlülüğün ve boşboğazlığın simgesi olarak kullanılır. *-çev.*

tüm alana ve avlu içine eşiğe kadar her yere taze kum serpiştirilmişti. Kapıcı şapkasını çıkardı, zabıtalar resmî selama durdular. Fyodor konukları giriş merdivenlerinde çok ciddi bir yüz ifadesiyle karşıladı.

Yuliya'nın elini öperken:

"Tanıştığıma çok memnun oldum, küçük kız kardeşim," dedi. "Hoş geldiniz."

Fyodor, Yuliya'nın koluna girerek merdivenlerden yukarı çıkardı, sonra çok sayıda erkek ve kadının oluşturduğu bir kalabalığı yararak koridoru boydan boya geçtiler. Hol de kalabalıktı, buhur kokuyordu.

Fyodor, salondaki ciddi ölüm sessizliğini bozarak:

"Şimdi sizi babacığımıza takdim ediyorum," diye fısıldadı. "Saygıdeğer ihtiyar, *pater familias*."

Büyük salonda Fyodor Stepanoviç, başında resmî başlığıyla papaz ve onun çömezi dua için bir masanın başında konukları bekler durumda sıralanmışlardı. İhtiyar tek bir söz söylemeksizin Yuliya'yla tokalaştı. Herkes sustu. Yuliya utanmıştı. Papaz ve çömezi cüppelerini giydiler. Bir buhurdanlık getirdiler, buhurdanlıktan etrafa kıvılcımlar saçılıyor, buhur ve kömür kokuları yayılıyordu. Mumları yaktılar. Tezgâhtarlar ayaklarının ucuna basarak sessizce salona girdiler, duvarın yanına iki sıra halinde dizildiler. Tam bir sessizlik hâkimdi, öksüren bile yoktu.

Papaz çömezi:

"Kutsayınız, efendim," dedi.

Dua hiçbir şey atlanmaksızın büyük bir ağırbaşlılıkla tamamlandı. İyilerin iyisi İsa'ya ve kutsalların kutsalı Meryem Ana'ya olmak üzere iki ilahi okundu. Koro sözcükleri çeke çeke, ağır ağır okuduğu için ilahiler çok uzun

sürdü. Laptev karısının biraz önce nasıl utandığını fark etti. İlahiler okunurken ve koro üyeleri farklı tarzlarda "Ulu tanrı merhamet eyle!" üçlüsünü çıkarmaya çalışırken, Laptev sinirleri gerilerek, ilahi okuyanlara yan gözle bakan ihtiyarın çok geçmeden onlara "haç çıkarmayı bilmiyorsunuz" türünden bir uyarıda bulunabileceğini aklından geçirdi. İçi sıkılıyordu: Bütün bu kalabalıklara, rahipli, korolu bu törenlere ne gerek vardı! Bütün bunlar çok küçük burjuvavari şeylerdi. Ancak, Laptev, karısının ihtiyarla birlikte başını İncil'in altına koyuşunu, sonra birkaç kez diz çöküşünü izleyince, onun bütün bunlardan hoşlandığını anladı ve içi rahatladı.

Papaz, duanın sonunda uzun ömür dilekleri sırasında öpmeleri için haçı ihtiyara ve Aleksey'e uzattı, ancak Yuliya Sergeyevna'nın onlara doğru yöneldiğini görünce haçı eliyle kapatarak konuşmak istediğini belli etti. Koroya susması için işaret edildi.

Papaz:

"Samuel peygamber," diye başladı, "tanrının buyruğu üzerine Beytüllahim'e geldi. Kentin yaşlıları onu titreyerek karşıladılar ve 'Barış için mi geldin, bilge kişi?' diye sordular. Peygamber, 'Evet, barış için,' diye yanıtladı. 'Tanrıya kurban sunmaya geldim, şimdi günahlarınızdan sıyrılın ve benimle kurban sunmaya gelin.' Evet, tanrının hizmetkârı Yuliya, geldiğin bu eve getireceğin barış ve huzur konusunda seni sorguya çekelim mi?"

Yuliya heyecandan kızardı. Papaz, konuşmasını bitirerek haçı öpmesi için Yuliya'ya uzattı ve tamamen farklı bir ses tonuyla:

"Şimdi, Fyodor Fyodoroviç'i evlendirmek lazım," dedi. "Zamanı geldi."

Koro yeniden dinî şarkılar söylemeye başladı, insanlar hareketlendi ve salonda gürültü yükseldi. Duygu seline kapılan ihtiyar, gözleri yaşla dolmuş halde Yuliya'yı üç kez öptü ve gelinin yüzüne doğru haç çıkardı.

"Bu senin evin," dedi. "Bu ihtiyara hiçbir şey gerekli değil!"

Tezgâhtarlar bir şeyler söyleyerek gelini kutladılar, ancak koro öylesine yüksek sesle ilahi okuyordu ki, hiçbir şey duyulmuyordu. Sonra kahvaltı ettiler ve şampanya içtiler. Yuliya ihtiyarla yan yana oturuyordu. İhtiyar ona ayrı evlerde oturmanın iyi bir şey olmadığını, birlikte aynı evde yaşamak gerektiğini, bölünme ve geçimsizliğin yıkım getireceğini anlattı.

"Parayı ben kazandım, çocuklarsa sadece para harcıyorlar," dedi. "Şimdi siz benimle aynı evde oturacak ve para biriktireceksiniz. Bu ihtiyar içinse artık dinlenme zamanı geldi."

Yuliya'nın gözlerinin önünde, kocasına çok benzeyen, ancak ondan daha canlı, ama daha çekingen olan Fyodor'un görüntüsü bir görünüp bir kayboluyordu. Hep onun yakınında koşuşturup duruyor ve sık sık gelip elini öpüyordu.

Fyodor, Yuliya'ya:

"Küçük kız kardeşim, biz sıradan insanlarız," dedi. Ve bunu derken yüzünde kırmızı benekler belirdi. "Çok sıradan, Rus tarzı, Hıristiyan tarzı bir yaşantımız var küçük kız kardeşim."

Eve döndüklerinde, her şeyin yolunda gitmesinden ve beklenilenin aksine herhangi bir kötü şeyin olmamasından çok memnun olan Laptev, karısına:

"İriyarı, sağlam, geniş omuzlu bir babanın Fyodor ve benim gibi kısa boylu, dar göğüslü çocuklara sahip olmasına hayret ediyorsundur," dedi. "Evet, öyle ama anlaşılır bir şey. Babam annemle evlendiğinde kırk beş, annemse olsa olsa en çok on yedi yaşındaymış. Annemin, babamın yanında korkudan beti benzi atar ve titrermiş. İlk Nina doğmuş, görece olarak daha sağlıklı bir anadan doğduğu için o bizden daha güçlü ve iyiydi. Annem bana ve Fyodor'a sürekli korku ve terör altında iyice yıprandıktan sonra hamile kalmış ve bizi doğurmuş. Babam bana bir şeyler öğretmeye, daha basitçe söylersek, beni dövmeye başladığında, hatırlıyorum, daha beş yaşında yoktum. Beni falakaya yatırır, kulaklarımı çeker, kafama vururdu. Her sabah uyandığımda her şeyden önce, 'Bugün beni dövecek mi?' diye düşünürdüm. Oyun oynamak, yaramazlık yapmak bana da, Fyodor'a da yasaklanmıştı. Sabah ayinlerine, ekmek ve şarap takdisi ayinlerine gitmek, rahip ve keşişlerin ellerini öpmek, evde ilahi okumak zorundaydık. Sen dindarsın tabii ve bütün bunları seviyorsun, bense dinden korkuyorum, kilisenin yanından geçtiğimde çocukluğumu hatırlıyor ve dehşete kapılıyorum. Sekiz yaşıma gelir gelmez beni ambara gönderdiler. Orada sıradan bir erkek çocuğu gibi çalıştım ve bu kötü bir şeydi, zira orada bana hemen hemen her gün dayak atıyorlardı. Sonra beni jimnazyuma gönderdiler, öğlene kadar okula gidiyor, öğlenden akşama kadar ise yine ambarda oturmak zorunda kalıyordum. İşte, beni, babamın evini terk etmem gerektiğine ikna eden Yartsev ile üniversitede tanışmadan önce, yirmi iki yaşıma kadar günlerim böyle geçti. Bu Yartsev bana pek çok iyilikte bulundu."

Laptev, keyifle gülerek;

"Bak ne diyeceğim, haydi gel hemen şimdi gidip Yartsev'i ziyaret edelim," dedi. "O dünyanın en yüce gönüllü insanıdır. Çok heyecanlanacak!"

VII

KASIM AYINDA bir cumartesi günü şef Anton Rubinstein* senfoni orkestrasını yönetiyordu. Salon çok kalabalık ve sıcaktı. Laptev konseri sütunların arkasında ayakta dinliyor, karısı ile Kostya Koçevoy ise ondan hayli uzakta, önden üçüncü ya da dördüncü sırada oturuyordu. Konsere verilen ara yeni başlamıştı ki, "özel birisi" Polina Nikolayevna Razsudina tamamen tesadüf eseri Laptev'in yanından gelip geçti. Laptev, evlendikten sonra sık sık onunla muhtemel bir görüşmeyi içi korkudan ürpererek aklından geçiriyordu. Polina Nikolayevna bakışlarını şimdi ona böyle açıkça ve doğrudan çevirince, Laptev, şu ana kadar ona durumu açıklamayı ya da dostça iki üç satır yazmayı, sanki ondan saklanıyormuş gibi, savsakladığını hatırladı. Mahcup oldu ve yüzü kızardı.

Polina Nikolayevna ani bir hareketle Laptev'in elini kuvvetlice sıkarak:

"Yartsev'i gördünüz mü?" diye sordu.

Yanıt beklemeksizin, birisi onu arkadan itiyormuşçasına, uzun adımlar atarak hızla uzaklaşıp gitti. Polina Nikolayevna uzun burunlu, çok ince, çirkin bir kadındı. Yüzü her zaman yorgun ve bitkindi, gözlerini açık tutmak ve yere düşmemek için sanki büyük bir güç harcıyormuş gibi görünüyordu insana. Çok güzel koyu renk gözleri, zeki, iyi ve samimi bir yüz ifadesi vardı, hareketleri ise

---

* Anton Grigoryeviç Rubinstein (1829-94): Rus piyanist, besteci ve orkestra şefi, St. Petersburg Konservatuvarı'nın kurucusu. *-çev.*

sert ve kabaydı. Onunla konuşmak kolay bir iş değildi, zira dinlemeyi ve sakin sakin konuşmayı beceremiyordu. Onu sevmek de zordu. Laptev ile bazen yalnız kaldıklarında, elleriyle yüzünü kapatıp uzun uzun kahkaha atar, kendisi için aşkın hayatta esas şey olmadığını iddia eder, on yedi yaşındaki bir kız gibi nazlanır ve öpüşmeden önce odadaki bütün mumların söndürülmesi gerektiğini söylerdi. Yaşı otuzu bulmuştu. Bir öğretmenle evliydi, ancak uzun yıllardan beri kocasından ayrı yaşıyordu. Hayatını müzik dersleri vererek ve kuartetlerde çalarak kazanıyordu.

Polina Nikolayevna, *Dokuzuncu Senfoni* çalarken, sanki öylesine geçiyormuş gibi yaparak bir kez daha gelip geçti. Ancak, sütunların arkasında kalın bir duvar oluşturmuş erkek dinleyiciler onun daha fazla ilerlemesine izin vermediler, o da vazgeçti. Laptev, onun üzerinde, geçen yıl, hatta iki yıl önce konserlere giderken giydiği aynı kadife bluzun olduğunu fark etti. Eldivenleri yeniydi, yelpazesi de yeni, ama basit, sıradan cinsten. Güzel giyinmeyi seviyordu, ancak nasıl giyineceğini bilemiyordu ve bunun için para harcamaya kıyamıyordu. Çok kötü ve özensizce giyiniyordu, o kadar ki, sokakta Polina Nikolayevna'yı, her zaman yaptığı gibi, uzun adımlarla aceleyle ders vermeye giderken görenler onu kolaylıkla genç bir rahibe sanabilirlerdi.

Dinleyiciler alkışladılar ve *bis* yaptırdılar. Polina Nikolayevna, Laptev'in yanına gelerek sert bakışlarla:

"Bu akşamı benimle geçirir misiniz?" dedi. "Buradan birlikte çay içmeye gidelim. İşitiyor musunuz? Bunu yapmanızı istiyorum. Bana çok şey borçlusunuz ve böylesine küçük bir ricayı geri çevirmeye ahlaken hakkınız yok."

"Peki, gidelim," diye onayladı Laptev.

Senfoni sona erince ardı arkası gelmeyen yeniden sahneye çağırmalar başladı. Dinleyiciler ayağa kalktılar, salon çok yavaş boşalıyordu. Laptev karısına haber vermeden gidemezdi, kapıda durup beklemek gerekiyordu.

"Çay için ölüyorum," diye sızlandı Razsudina. "İçim kavruluyor."

"Burada susuzluğunuzu giderebilirsiniz," dedi Laptev. "Haydi, büfeye gidelim."

"Büfeciye, şuna buna saçacak param yok benim. Tüccar değilim."

Laptev, Polina Nikolayevna'ya koluna girmesini önerdi, o ise, Laptev'in daha önce ondan pek çok kez duyduğu, o uzun, insanı yoran cümlesini yineleyerek reddetti; kendisini zayıf güzel cinsin, kadın sınıfının bir mensubu saymıyormuş, erkek beyefendilerin hizmetlerine ihtiyacı yokmuş...

Polina Nikolayevna, bir yandan Laptev ile konuşurken bir yandan da kalabalığı seyrediyor ve sık sık tanıdıklarıyla selamlaşıyordu. Bunlar Gerie'nin* kurslarından ve konservatuvardan arkadaşları ya da kendi kız ve erkek öğrencileriydi. Ellerini çekip koparacakmış gibi ani bir hareketle kavrıyor, kuvvetlice sıkıyordu. Derken, omuzlarını oynatmaya, sanki sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başladı ve sonunda dehşet dolu gözlerle Laptev'e bakarak, alçak sesle:

"Kiminle evlendiniz böyle?" dedi. "Gözleriniz neredeydi, siz, çılgın adam? Bu aptal, boş kızda ne buldunuz?

---

* Vladimir İvanoviç Gerie (1837-1919): Moskova Üniversitesi profesörlerinden, tarihçi. Kadınlar için düzenlediği üst düzey kurs ve seminerlerle tanınır. –*Rus. ed.*

Ne de olsa ben sizi aklınız, ruhunuz için sevmiştim, bu porselen kuklaya ise sadece sizin paranız lazım!"

Laptev, yalvaran bir sesle:

"Bunu bırakalım, Polina," dedi. "Evliliğimle ilgili olarak bana söyleyebileceğiniz her şeyi ben kendi kendime defalarca itiraf ettim zaten... Bana fazladan bir acı da sen çektirme."

Yuliya Sergeyevna nihayet göründü; siyah bir elbise giymiş, yakasına kayınpederinin dua merasiminden sonra ona gönderdiği kocaman elmas broşu takmıştı. Onu arkadaş grubu izliyordu: Koçevoy, tanıdık iki doktor, bir subay ve öğrenci üniforması giymiş, soyadı Kiş olan şişman bir delikanlı.

Laptev karısına;

"Sen Kostya ile git," dedi. "Ben daha sonra geleceğim."

Yuliya başını sallayarak onayladı ve yürüyüp uzaklaştı. Polina Nikolayevna, tüm gövdesiyle titreyerek ve sinirli sinirli kasılarak, onu, iğrenme, nefret ve acı dolu bakışlarla arkadan izledi. Laptev, hoş olmayan tartışmaları, sert sözleri ve gözyaşlarını önceden sezdiği için Polina Nikolayevna'nın evine gitmekten korkuyordu; ona, herhangi bir restorana gidip çay içmeyi önerdi. Fakat o:

"Hayır, hayır, benim evime gidelim," diye reddetti. "Bana restoranlardan bahsetmeye cüret etmeyiniz."

Polina Nikolayevna restoranlara gitmeyi sevmiyordu, zira oralarda havanın sigara dumanı ve erkeklerin nefes kokularıyla zehirlendiğini düşünüyordu. Tanımadığı tüm erkeklere garip bir önyargıyla davranıyor, onları her an kendisinin üstüne atlayabilecek birer ahlaksız zevk düşkünü olarak görüyordu. Ayrıca, meyhanelerdeki müzik de sinirlerine dokunuyor, başını ağrıtıyordu.

Blagorodnoe Sobranie binasından çıktıktan sonra Ostojenka'da, Polina Nikolayevna Razsudina'nın oturduğu Savelovski sokağına gitmek üzere bir faytonla anlaştılar. Laptev bütün yol boyunca Razsudina'yı düşündü. Gerçekten de ona çok şey borçluydu. Onunla, arkadaşı Yartsev'in evinde, Yartsev'e müzik kuramı dersi verirken tanışmıştı. Laptev'i büyük bir aşkla, asla çıkar ilişkisi düşünmeden sevmişti ve arkadaşlıkları onu hiç değiştirmemişti. Yine derslere gitmeyi sürdürüyor ve yine eskisi gibi yorgunluktan bitkin düşene kadar çalışıyordu. Laptev, onun sayesinde, daha önce neredeyse tamamen ilgisiz olduğu müzikten anlamaya ve müziği sevmeye başlamıştı.

Üşümemek için manşonuyla ağzını kapayan Polina Nikolayevna, boğuk bir sesle:

"Bir bardak çay dünyalara bedel!" dedi. "Bugün beş dersim vardı, hepsinin canı cehenneme! Öğrenciler öylesine aptal, öylesine tüccar kafalı ki, öfkeden neredeyse delirecektim. Üstelik bu kürek cezasının ne zaman sona ereceğini de bilmiyorum. Canıma tak etti. Üç yüz ruble biriktirir biriktirmez her şeyi bırakıp Kırım'a gideceğim. Deniz kıyısında uzanacak ve ciğerlerimi oksijenle doldu racağım. Denizi nasıl da seviyorum, ah, denizi nasıl da seviyorum."

"Hiçbir yere gidemeyeceksiniz," dedi Laptev. "Birincisi, hiçbir şey biriktiremeyeceksiniz, ikincisi de siz cimrisiniz. Özür dilerim, bir kez daha yineliyorum: Bu üç yüz rubleyi, yapacağı bir işi olmadığı için sizden müzik dersleri alan bu aylak adamlardan kapik kapik toplamak, bu parayı dostlarınızdan borç olarak almaktan daha az mı küçük düşürücü bir şey?"

Polina Nikolayevna, öfkeyle:

"Benim hiç dostum yok," dedi. "Bu saçmalıkları kesmenizi rica ediyorum. Benim de bir parçası olduğum emekçi sınıfın üstün bir özelliği vardır: Satın alınamaz olma bilinci, tüccarlara borçlu kalmama ve onları hor görme hakkı. Hayır, beni satın almaya kalkışmayın! Ben Yuliçka değilim!"

Laptev, daha önce pek çok kez dinlediği o bir yığın söz kalabalığını yine dinlemek zorunda kalacağını bildiği için arabacının parasını ödemeye kalkışmadı, parayı Polina Nikolayevna'nın kendisi ödedi.

Polina Nikolayevna, yalnız başına yaşayan bir kadının evinde mobilyalı küçük bir oda kiralamıştı. Büyük Becker piyanosu şimdilik Yartsev'in Büyük Nikitskaya Caddesindeki evinde duruyordu ve çalmak için her gün oraya gidiyordu. Odasında kılıfla kaplı koltuklar, üzerine beyaz bir yazlık battaniye örtülmüş bir karyola ve ev sahibesine ait çiçekler vardı.

Duvarlara yağlıboya taklit resimler asılmıştı ve bu odada bir kadının, üniversite okumuş birisinin yaşadığını hatırlatan hiçbir şey yoktu. Ne bir makyaj masası, ne bir kitap, hatta ne de bir yazı masası vardı. Görünüşe bakılırsa, eve gelir gelmez uyuyor ve sabah yataktan kalkar kalkmaz da hemen evden çıkıp gidiyordu.

Aşçı kadın semaveri getirdi. Polina Nikolayevna çayı demledi ve titremeye devam ederek (oda soğuktu) *Dokuzuncu Senfoni*'de şarkı söyleyen ses sanatçılarına sövüp saymaya başladı. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu. Bir bardak çay içti, ardından ikincisini, sonra üçüncüsünü.

"Eh, artık evlisiniz," dedi. "Endişelenmeyin, üzülmeyeceğim. Sizi kalbimden söküp atmayı başaracağım. Ancak, ne yazık ki ve ne acı ki, siz de tüm diğerleri

gibi, bir kadında akıl, anlama, kavrama yeteneği yerine, vücut, güzellik, gençlik arayan aşağılık heriflerden birisiniz..."

Birisini taklit eder gibi burundan gelen bir sesle;

"Gençlik!" diye söylendi ve güldü. "Gençlik! Size dürüstlük, saflık gerek! Reinheit! Reinheit!*"

Koltuğun arkasına yaslanarak kahkahayı koyuverdi:

"Reinheit!"

Kahkahası bittiğinde gözleri yaşla dolmuştu.

"Bari, mutlu musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

"O sizi seviyor mu?"

"Hayır."

Tedirgin olan ve kendini bedbaht hisseden Laptev yerinden kalktı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Hayır," diye tekrarladı, Laptev. "Polina, eğer bilmek istersen, ben çok mutsuzum. Ne yapmalı? Aptallık yaptım, artık düzeltemezsin. Filozofça yaklaşmalı. O, sevmediği halde benimle evlendi, aptalca bir şey, belki de çıkar hesapları, ama düşünüp taşınmadan yaptı bunu. Şimdi ise kendi hatasını gördüğü ve acı çektiği çok açık. Bunu görüyorum. Gece uyuyoruz, ama gündüz beş dakika bile olsa benimle yalnız kalmaktan korkuyor, eğlence, eş dost muhabbeti arıyor. Benimle olmaktan utanıyor ve korkuyor."

"Ama yine de sizden para alıyor, değil mi?"

"Aptalca bu, Polina!" diye bağırdı Laptev. "Benden para alıyor, çünkü parasının olması ya da olmaması onun için kesinlikle fark etmiyor. Dürüst, temiz bir insan o. Babasından uzaklaşmak istediği için benimle evlendi, işte bu kadar basit."

---

* (Alm.) "Saflık, dürüstlük." -*Rus. ed.*

"Eğer zengin olmasaydınız, hâlâ sizinle evlenir miydi, bundan emin misiniz?" diye sordu Razsudina.

"Hiçbir şeyden emin değilim," dedi Laptev keyifsizce. "Hiçbir şeyden. Hiçbir şey anlamıyorum. Tanrı aşkına, Polina, bu konuyu kapatalım."

"Onu seviyor musunuz?"

"Çılgınca."

Odaya bir sessizlik çöktü. Razsudina dördüncü bardağını içti, Laptev ise odada geziniyor ve karısının şimdi, muhtemelen, doktorlar kulübünde yemek yemekte olduğunu düşünüyordu.

Razsudina, omuzlarını silkerek;

"Fakat insan niye sevdiğini bilmeden hiç sevebilir mi?" diye sordu. "Hayır, sizi hayvani ihtiraslar esir almış. Sizin kafanız kıyak! O güzel vücut, o Reinheit sizi zehirlemiş! Benden uzak durun, siz kirlisiniz! Ona gidin!"

Razsudina Laptev'e doğru elini kolunu salladı, sonra Laptev'in şapkasını alarak yüzüne fırlattı. Laptev hiç konuşmadan paltosunu giydi ve dışarı çıktı. Ancak, Razsudina holde onun peşinden koştu, yetişip hummalı bir şekilde kolunu, omzuna yakın bir yerinden kavradı ve ağlamaya başladı.

"Dur, Polina! Yeter!" dedi Laptev. "Sakinleşin, lütfen, rica ediyorum."

Laptev kolunu kavrayan parmakları bir türlü gevşetemiyordu. Razsudina gözlerini kapadı, benzi kireç gibi olmuş, uzun burnu, tıpkı ölülerinki gibi, nahoş bir mum rengi almıştı.

Laptev, Polina'nın kenetlenmiş parmaklarını hâlâ çözemiyordu. Bayılmıştı. Onu dikkatlice kucaklayıp taşıdı ve yatağına yatırdı. On dakika kadar başucunda oturarak

kendine gelmesini bekledi. Elleri soğuk, nabzı düşük ve düzensizdi.

Razsudina, gözlerini açarak;

"Evinize gidin," dedi. "Gidin, yoksa yine hüngür hüngür ağlamaya başlayacağım. Kendime hâkim olmam lazım."

Oradan ayrılan Laptev, karısının ve arkadaşlarının onu beklediği doktorlar kulübüne değil, doğrudan eve gitti. Yol boyunca kendine hayıflanarak şu soruyu sorup durdu: Neden onu bu kadar çok seven ve gerçekten onun karısı ve hayat yoldaşı olabilecek böyle bir kadınla evlenip bir aile kurmamıştı? Ona sadık, bağlı olabilecek tek insan bu kadındı; üstelik akıllı, gururlu ve emeğiyle çalışıp didinmekten bitkin düşmüş bu varlığa mutluluk vermekten, barınak ve huzur sağlamaktan daha değerli, daha yararlı ne görev olabilirdi? Kendine soruyordu: Güzellik, gençlik ve zaten hiç olmayan o mutluluk üzerine bunca hak iddia etmeler ona yakışıyor muydu? O mutluluk ki, işte, üç aydan beri tıpkı bir cezaya ya da alaya almaya dönüşerek, onu bu şekilde iç karartıcı, ıstırap verici bir psikolojiye sokmuştu.

Balayı çoktan bitmişti, söylemesi gülünç ama karısının nasıl bir insan olduğunu hâlâ bilmiyordu. Karısı okul arkadaşlarına ve babasına beşer sayfalık uzun mektuplar yazıyor, yazacak konu bulmakta hiç güçlük çekmiyordu. Oysa onunla sadece havanın nasıl olacağı, öğle ya da akşam yemeği vaktinin gelip gelmediği üzerine konuşuyordu. Yuliya Nikolayevna yatmadan önce uzun uzun tanrıya dua ettiğinde ve ardından haçlarını ve ikonalarını öptüğünde, Laptev ona bakarak nefretle şunları düşünüyordu:

'İşte, dua ediyor, ama ne hakkında dua ediyor acaba? Ne hakkında?'

Laptev kafasından karısı ve kendisi ile ilgili aşağılayıcı, küçük düşürücü şeyler geçiriyor, onunla yatağa girdiğinde ve onu kollarının arasına aldığında aslında parasını ödediği bir şeyi elde ettiğini düşünüyordu. Bu ise korkunç bir şeydi. Güçlü, sağlam, pervasız, günahkâr bir kadın olsa hadi neyse, ama bu kız, toy, dindar, yumuşak huylu, masum, saf bakışlı birisi... Nişanlılarken Yuliya Sergeyevna'nın dindarlığı Laptev'i duygulandırıyordu, ama şimdi onun görüş ve düşüncelerindeki gizli kesinlik, Laptev için, arkasındaki gerçek hakikati görünmez kılan bir duvar oluşturuyordu. Evlilik hayatı şimdiden çekilmez hale gelmişti. Tiyatroda yan yana otururlarken karısı iç geçirecek ya da içten gelen bir kahkaha atacak olsa, Laptev, karısının tek başına eğlendiğini, coşkularını onunla paylaşmadığını düşünür, acı çekerdi. Ne ilginçtir ki, karısı onun tüm dostlarıyla arkadaşlık ediyordu ve herkes onun nasıl birisi olduğunu çoktan öğrenmişti, oysa Laptev hiçbir şey bilmiyor, yalnızca sıkılıyor ve sessizce onu kıskanıyordu.

Laptev eve gelince robdöşambırını ve terliklerini giydi, roman okumak üzere çalışma odasına çekildi. Karısı evde yoktu. Ancak, aradan daha yarım saat geçmemişti ki, girişin zili çaldı ve kapıyı açmaya koşan Pyotr'ın boğuk ayak sesleri duyuldu. Gelen Yuliya'ydı. Kürkünü çıkarmadan doğrudan çalışma odasına girdi, yanakları soğuktan kızarmıştı.

"Presnya'da büyük bir yangın var," dedi soluk soluğa. "Devasa bir kızıllık görünüyor. Ben Konstantin İvanoviç'le birlikte oraya gidiyorum."

"İyi şanslar!"

Yuliya'nın güçlü, diri görünüşü ve gözlerindeki çocuksu korku Laptev'i sakinleştirmişti, yarım saat kadar daha okuduktan sonra yatağına çekildi.

Ertesi gün Polina Nikolayevna bir zamanlar Laptev'den aldığı iki kitapla birlikte, onun bütün mektuplarını ve fotoğraflarını ambara geri gönderdi. Bir de, tek sözcük içeren bir not

vardı: "Basta!"*

VIII

EKİMİN SONUNA DOĞRU Nina Fyodorovna'nın hastalığının nüksettiği konusunda hiçbir şüphe kalmamıştı. Hızla zayıflıyordu ve yüzü değişiyordu. Kuvvetli ağrılarına rağmen iyileştiğini sanıyordu. Her sabah sanki iyiymiş gibi kalkıp elbiselerini giyiyor, sonra bütün gün giyinik halde yatakta uzanıp yatıyordu. Sona yaklaştıkça oldukça konuşkan olmaya başlamıştı.

Arkasına yaslanıyor, zorlanarak ve güçlükle nefes alarak, alçak sesle bir şeyler anlatıyordu. Ölümü ani oldu ve aşağıda anlatılan koşullarda gerçekleşti.

Ay ışığıyla dolu, berrak bir akşamdı, sokakta taze karın üzerinde insanlar kızak kayıyorlardı, sokağın gürültüsü odadan duyuluyordu. Nina Fyodorovna sırt üstü yatağa uzanmış yatıyor, şimdi artık nöbeti devralacak kimsesi kalmayan Saşa yarı uyur halde hastanın yanı başında oturuyordu.

Nina Fyodorovna alçak sesle:

---

* (Alm.) "Yeter artık!" *Rus. ed.*

"Baba adını hatırlamıyorum," diye anlatıyordu, "ama adı İvan'dı, soyadı Koçevoy, zavallı bir memur. Aşırı derecede içki düşkünüydü, tanrı affetsin. Bize gelip giderdi, her ay ona bir funt şeker, bir osmuşka çay verirdik. Tabii, arada bir para verdiğimiz de olurdu. Evet... Sonra şöyle oldu: Bizim Koçevoy kendini iyice içkiye vurdu ve öldü, votkadan yanıp kavruldu. Ondan geriye oğlu, yedi yaşında bir çocuk kaldı. Zavallı yetimcik... Onu biz aldık ve tezgâhtarların yanına sakladık. Orada bütün bir yıl kaldı. Babacığım bunu bilmiyordu, daha sonra onu görünce sadece elini sallamakla yetindi ve hiçbir şey söylemedi. Kostya, zavallı yetimcik, dokuz yaşına gelince –ben o sırada artık nişanlıydım– onu aldım ve tüm okulları dolaştım. Şu okul, bu okul derken, hiçbirisi kabul etmiyor. Çocuk ise ağlıyor... 'Niye ağlıyorsun sen, aptal çocuk?' diyorum. Sonra onu Razgulyay'daki ikinci jimnazyuma götürdüm, tanrı onlardan razı olsun, çocuğu kabul ettiler... Çocukcağız hergün Pyatnitskaya Caddesinden Razgulyay'a yaya olarak gidip gelmeye başladı... Alyoşa parasını ödüyordu... Tanrının bir lütfu, çocuk iyi okumaya, kavramaya başladı ve büyük adam oldu... Şimdi Moskova'da avukat, Alyoşa'nın dostu, ilim irfanda onun kadar iyi. İşte, bir insanı hor görmüyor, evine alıyorsun ve o da şimdi, herhalde, dualarında bizim adımızı anıyordur... Evet..."

Nina Fyodorovna gittikçe daha hafif bir sesle, uzun molalar vererek konuşmaya başladı, sonra biraz sustu, ardından aniden doğruldu ve oturdu.

"Bana bir şeyler oluyor..." dedi. "Sanki fena bir şey. Tanrım merhamet eyle. Oyy, nefes alamıyorum!"

Saşa annesinin kısa bir süre içinde öleceğini biliyordu; şimdi onun yüzünün böyle aniden çöktüğünü, avur-

du avurduna göçtüğünü görünce sonun geldiğini anladı ve korktu.

"Anneciğim, yapma!" diyerek ağladı. "Yapma!"

"Mutfağa koş, babana haber versinler. Ben gerçekten çok kötüyüm."

Saşa bütün odaları koşarak dolaştı, bağırarak seslendi, ama koca evde hizmetçilerin hiçbiri yoktu, yalnızca, yemek odasında bir sandık içinde giyinik halde, yastıksız uyuyan Lida vardı. Saşa, olduğu gibi, galoşsuz avluya koştu, oradan caddeye fırladı. Avlu kapısının önünde dadısı bir bankta oturmuş kızak kayanları seyrediyordu. Kızak kayma alanının bulunduğu nehir kenarından askerî bandonun sesi geliyordu.

Saşa ağlayarak:

"Dadı, annem ölüyor!" dedi. "Babama birini gönderin!.."

Dadı yukarı, yatak odasına çıktı ve hastaya bir göz atarak onun eline yanan bir mum tutuşturdu. Saşa panik içinde oraya buraya koşuyor, kime olduğunu kendi de bilmeden, babasına haber vermeleri için yalvarıyordu. Sonra paltosunu giydi, eşarbını alarak caddeye koştu. Saşa, babasının başka bir karısı ve ondan iki kızı olduğunu, Bazarnaya Caddesinde oturduklarını daha önce hizmetçilerden duymuştu. Avlu kapısından çıkınca ağlayarak sola doğru koşmaya başladı, bir yandan da yabancı insanlardan korkuyordu. Çok geçmeden karlar içinde kaldı ve üşümeye başladı. Boş bir kızağa rastladı, ancak Saşa, muhtemelen, onu şehir dışına kaçırır, soyar ve mezarlığa atarlar diye düşünerek (çay içerlerken benzer bir olayı hizmetçi anlatmıştı) kızağı tutmadı. Bitkinlikten nefes nefese kalarak, hıçkıra hıçkıra durma-

dan yürüdü. Bazarnaya Caddesine gelince, "Gospodin Panaurov nerede oturuyor?" diye sordu. Tanımadık bir kadın ona uzun uzun evi tarif etti, ancak kızın hiçbir şey anlamadığını görünce, elinden tutarak onu metal bir bahçe kapısıyla caddeden ayrılan tek katlı bir eve götürdü. Kapı kapalı değildi. Saşa antreye, oradan koridora koştu ve sonunda kendisini, babasının bir kadın ve iki kızla birlikte semaverin başında oturduğu aydınlık ve sıcak odada buldu. Fakat ağzından tek bir sözcük bile çıkaramıyordu, sadece hıçkırıyordu. Panaurov anladı.

"Muhtemelen, annenin durumu kötüleşti, değil mi?" diye sordu. "Söyle, çocuk, annenin durumu mu kötüleşti?"

Panaurov telaşlandı ve kızak bulmaları için adam gönderdi. Eve geldiklerinde Nina Fyodorovna, etrafı yastıklarla desteklenmiş bir halde elindeki mumla oturuyordu. Yüzü kararmaya başlamıştı ve gözleri kapalıydı. Yatak odasında dadı, aşçı kadın, hizmetçi, mujik Prokofi ve daha başka tanımadık sıradan insanlar kapının arkasına yığışmış vaziyette duruyorlardı.

Dadı onlara fısıltıyla bazı emirler veriyordu, ama kimse onu anlayamıyordu. Odanın dip tarafında, pencere kenarında, solgun yüzü ve uykulu ifadesiyle Lida ayakta duruyor, sert bakışlarla oradan annesini seyrediyordu.

Panaurov, Nina Fyodorovna'nın elindeki mumu aldı ve tiksintiyle yüzünü buruşturarak konsolun üzerine fırlattı.

"Korkunç bir şey bu!" dedi, omuzları seğiriyordu.

Yumuşak sesle devam etti:

"Nina, senin yatman lazım! Yat tatlım."

Nina Fyodorovna ona baktı, ama tanıyamadı... Onu sırtüstü yatırdılar.

Rahip ve Doktor Sergey Borisoviç geldiğinde hizmetçiler dindar bir edayla haç çıkarıyor ve hasta için dua ediyorlardı.

Misafir odasına giren doktor, düşünceli bir halde;

"Ne hikâye amma!" dedi. "Üstelik daha gençti, kırkında bile değildi."

İçeriden iki küçük kızın yüksek sesli hıçkırıkları duyuluyordu.

Panaurov, benzi solmuş ve gözleri nemlenmiş olarak doktorun yanına geldi ve cılız, mecalsiz bir sesle:

"Değerli dostum, bana bir iyilik yapınız, Moskova'ya bir telgraf gönderin," dedi. "Ben bunu katiyen yapamayacağım."

Doktor mürekkep bularak kızına şu telgrafı yazdı:

> Panaurova akşam saat sekizde hayatını kaybetti. Kocana ilet, Dvoryanskaya Caddesinde ipotekli bir ev satılıyor, üzerindeki borç dışında dokuz bin daha ödemek gerek. İhale ayın on ikisinde. Kaçırmamasını salık veririm.

IX

LAPTEV, Küçük Dmitrovka Caddesinin ara sokaklarından birinde, Eski Pimen Caddesine yakın bir yerde oturuyordu. Caddeye bakan büyük evden başka, bu evin müştemilatı olan avludaki iki katlı evi de, gözlerinin önünde büyüdüğü için tüm Laptev'lerin Kostya diye çağırdıkları, dostu, avukat yardımcısı Koçevoy için kiralamıştı. Müştemilatın tam karşısında yine iki katlı ikinci bir müştemilat daha vardı, burada karı koca ve beş kızdan oluşan Fransız bir aile yaşıyordu.

Eksi yirmi dereceye ulaşan bir soğuk vardı. Camlar buz tutmuştu. Kostya sabah uyanarak, endişeli bir yüz ifadesiyle, bir şişeden on beş damla ilaç içti, sonra kitap dolabından iki gülle alarak jimnastiğe başladı. Uzun boylu ve çok ince birisiydi, geniş sarı bıyıkları vardı. Ama onun dış görünümünde en belirgin şey olağanüstü uzun bacaklarıydı.

Orta yaşlı bir mujik olan Pyotr semaveri getirerek çayı demledi, üzerinde ceketi ve paçaları çizmesinin uzun koncuna sokulmuş basmadan pantolonu vardı.

"Bugün çok güzel bir hava var, Konstantin İvanoviç," dedi.

"Evet, çok güzel, ama işte, kardeşim, seninle benim de öyle imrenilecek, oh ne güzel denecek bir hayatımız yok yani!"

Pyotr nezaketten iç geçirdi.

"Küçük kızlar ne yapıyor?" diye sordu Koçevoy.

"Rahip gelmedi, Aleksey Fyodoroviç'in kendisi onlara ders veriyor."

Kostya pencere camında buz tutmamış bir yer buldu ve oradan dürbünle Fransız ailenin yaşadığı evin pencerelerine bakmaya başladı.

"Görünmüyorlar," dedi.

Bu sırada Aleksey Fyodoroviç aşağıda Saşa ve Lida'ya kutsal kitabı öğretiyordu. Kızlar mürebbiyeleriyle birlikte bir buçuk aydan beri Moskova'da, müştemilatın alt katında yaşıyorlardı. Haftada üç kez il okullarından birinin öğretmeni ve bir de rahip kızlara ders vermeye geliyordu. Saşa *Yeni Ahit*'e geçmişti, Lida ise kısa bir süre önce *Eski Ahit*'e başladı. Lida'ya son defa İbrahim Peygamber'den önceki olayları tekrarlama ödevi verilmişti.

"Demek ki, Adem ile Havva'nın iki oğlu varmış," dedi Laptev. "Güzel, peki onların adları neymiş? Hatırla bakalım!"

Lida, yüzünde her zamanki sert ifade, susarak masaya bakıyor, sadece dudaklarını oynatıyordu. Büyük kız Saşa ise gözlerini Lida'ya dikmişti ve içi içini yiyordu.

"Sen yanıtı pekâlâ biliyorsun, yeter ki heyecanlanma," dedi Laptev. "Eee, Adem'in oğullarının adları neydi?"

"Habil ile Kanel," diye fısıldadı Lida.

"Habil ile Kabil," diye düzeltti Laptev.

Lida'nın yanağından aşağı kocaman bir gözyaşı damlası kaydı ve kitabın üzerine düştü. Saşa yere baktı ve kızardı, o da ağlamaya hazırdı. Laptev onlara öylesine acıdı ki, konuşamadı bile, gözyaşları gırtlağında düğümlendi. Masadan kalktı ve bir sigara yaktı. Bu sırada üst kattan elinde bir gazeteyle Koçevoy indi. Kızlar yerlerinden kalktılar ve göz göze gelmeksizin eğilerek onu selamladılar.

Laptev Koçevoy'a dönerek:

"Tanrı aşkına, Kostya, onlara sen ders ver," dedi. "Ben de ağlayacağım diye korkuyorum, ayrıca öğleden önce ambara uğramam gerek."

"Peki."

Aleksey Fyodoroviç çıkıp gitti. Kostya çok ciddi bir yüz ifadesiyle, kaşlarını çatarak masanın başına oturdu ve kutsal dinler tarihini önüne doğru çekti.

"Ee?" diye sordu. "Neler öğreniyorsunuz buradan?"

"Lida'nın tufan konusunda bilgisi var," dedi Saşa.

"Tufan konusunda mı? Peki, o konuya odaklanalım. Haydi, tufan konusuna başlıyoruz!"

Kostya, tufanla ilgili kitaptaki kısa açıklamayı hızla okuyup geçtikten sonra:

"Sizin dikkatinizi çekmek zorundayım," dedi, "burada anlatıldığı gibi bir tufan gerçekte hiç olmadı. Nuh diye birisi de hiç yaşamadı. İsa'nın doğumundan birkaç bin yıl önce yeryüzünde olağanüstü bir sel baskını yaşanmıştı ve bu olay sadece Yahudilerin kutsal kitabında değil, Yunanlar, Kildaniler, Hindular gibi diğer kadim halkların kitaplarında da zikredilmektedir. Ne türden olursa olsun hiçbir sel baskını yeryüzünün tümünü kaplayamaz. Vadiler su altında kaldı diyelim, herhalde dağlar da kalmaz ya. Bu kitabı okumasına okuyun tabii, ama pek inanmayın."

Lida'nın gözlerinden tekrar yaşlar akmaya başladı, arkasını döndü ve öylesine yüksek sesle hıçkırdı ki, Kostya büyük bir şaşkınlık içinde irkilerek yerinden fırladı.

"Eve gitmek istiyorum," dedi Lida. "Babama ve dadıma gitmek."

Saşa da ağlamaya başladı. Kostya üst kata, evine çıktı ve Yuliya Sergeyevna'ya telefonda:

"Kuzum, kızlar yine ağlıyorlar," dedi. "Elden hiçbir şey gelmiyor."

Yuliya Sergeyevna üzerinde sadece ev içi kıyafeti ve omuzlarında örme bir şal olduğu halde, iliklerine kadar üşüyerek büyük evden müştemilata koştu ve kızları sakinleştirmeye çalıştı. Kâh birini kâh ötekini kucaklayarak, yalvaran bir ses tonuyla:

"Bana inanın, inanın," diye konuştu, "babanız bugün gelecek, telgraf gönderdi. Annenize üzülüyorsunuz ve ben de üzülüyorum, yüreğimiz parçalanıyor, ama elden ne gelir? Tanrıya karşı gelemezsin ya!"

Kızların ağlaması kesilince Yuliya Sergeyevna onları sarıp sarmalayıp kızak gezintisine götürdü. Önce Küçük Dmitrovka Caddesi üzerinde gezindiler, sonra Strastni

bulvarının yanından geçerek Tverskaya Caddesine saptılar. İverskaya Kilisesi'nde durarak mum yaktılar, diz çökerek dua ettiler. Dönüş yolunda Filippov fırınına uğradılar, haşhaş tohumlu yağsız simit aldılar.

Laptev'ler öğle yemeğini saat ikide yiyorlardı. Yemek servisini Pyotr yapıyordu. Bu Pyotr denen adam gündüz kâh postaneye kâh ambara kâh Kostya için bölge mahkemesine koşar, verilen görevleri yapar, akşamları sigara sarar, geceleyin zil çaldıkça kapıyı açmaya gider ve sabahın beşinde sobayı yakardı. Onun ne zaman uyuduğunu kimse bilmezdi. Pyotr, Seltzer su şişelerini açmayı çok severdi, bu işi çok kolay, patlama sesi çıkarmadan yapar, tek bir damla suyu ziyan etmezdi.

Çorbadan önce bir kadeh votka içen Kostya:

"Sağlığınıza!" dedi.

İlk zamanlar Yuliya Sergeyevna Kostya'dan hoşlanmamıştı. Onun kalın sesi, yaka paça etmek, suratına yumruk oturtmak, aşağılık herif, semaveri taklit etmek gibi eğlenceli kelime oyunları ve deyişleri, içki içerken kadeh tokuşturma ve ağlamaklı konuşmalar yapma alışkanlığı Yuliya Sergeyevna'ya saçma ve yersiz geliyordu. Ancak, biraz daha iyi tanıyınca onun yanında kendini çok iyi hissetmeye başladı. Kostya ona karşı içten davranıyor, akşamları onunla alçak sesle bir şeyler üzerine konuşmayı seviyor ve hatta kendi yazdığı, şimdiye kadar Laptev ve Yartsev gibi en yakın dostlarından bile gizli tuttuğu romanlarını okuması için ona veriyordu. Yuliya Sergeyevna bu romanları okuyor ve onu üzmemek için el yazmalarını övüyordu. Bu ise Kostya'nın çok hoşuna gidiyordu, zira er ya da geç ünlü bir yazar olacağını umuyordu.

Kostya romanlarında yalnızca köy ve büyük çiftlik hayatını tasvir ediyordu, oysa çok seyrek, sadece tanıdıklarının daçalarına gittiği zaman köy görüyordu. Büyük toprak sahiplerinin yurtluklarında ise hayatında sadece bir kez, bir dava dolayısıyla Volokolamsk'a gittiği zaman bulunmuştu. Romanlarında sanki yazmaya utanıyormuş gibi aşk konularından kaçınmış, sık sık doğa tasvirleri yapmıştı. Doğayı resmederken "dağların garip çehresi", "bulutların mucizevi görünümü" ya da "ahengin gizemli uyumu" gibi ifadeleri kullanmayı seviyordu... Romanları hiçbir yerde basılmamıştı, bunu sansür koşullarına bağlıyordu. Avukatlık işini seviyordu, ancak esas meşgalesinin avukatlık değil bu romanlar olduğunu addediyordu. Kendisinde ince bir estetik yeteneği olduğunu düşünüyordu, sanata karşı her zaman bir meyli olmuştu. Ne şarkı söylüyor, ne de herhangi bir müzik aleti çalabiliyordu, üstelik müzik kulağı da katiyen yoktu. Buna rağmen hiçbir senfoni ve filarmoni konserini kaçırmıyor, hayır amaçlı konserler düzenliyor, ses sanatçılarıyla tanışıyordu...

Öğle yemeği sırasında sohbet ediyorlardı.

"İnanılır gibi değil," dedi Laptev. "Bizim Fyodor beni yine hayretler içinde bıraktı. Soyluluk unvanı almak için uğraşmamız, bunun için de firmamızın ne zaman yüzüncü yaşına basacağını öğrenmemiz gerek, diyor. Üstelik bunu son derecede ciddi bir üslupla söylüyor. Onun nesi var? Açık yüreklilikle söyleyeyim, artık telaşlanmaya başladım."

Kardeşi Fyodor hakkında konuştular, şimdilerde bir şeyler vehmetmenin, havalar takınmanın moda olduğundan bahsettiler. Örneğin, Fyodor, artık tüccar olmadığı halde, sıradan bir tüccarmış gibi gözükmeye gayret edi-

yordu. İhtiyar Laptev'in vasisi olduğu okuldan maaşını almak için gelen öğretmene sanki onun amiriymiş gibi davranıyor, hatta onunla konuşurken sesini ve yürüyüşünü değiştiriyordu.

Yemekten sonra yapacak bir işleri yoktu, çalışma odasına geçtiler. Dekadan sanatçılardan, *Orleans Bakiresi*'nden* bahsettiler, Kostya uzun bir monolog icra etti ve çok başarılı Yermolova** taklitleri yaptığını öne sürdü. Sonra vint oynamak üzere masaya geçtiler. Küçük kızlar yaşadıkları müştemilata geçmeyip onlarla birlikte kaldılar; soluk yüzleri ve üzgün halleriyle ikisi bir koltukta oturuyor ve "Acaba babamız mı geliyor?" diye sokaktan gelen gürültülere kulak kesiliyorlardı. Akşamları, karanlık basıp mumlar yakıldığında kızların içi sıkılıyordu. İskambil oynayanların konuşmaları, Pyotr'ın ayak sesleri, şömineden gelen çatırtılar onların sinirlerini geriyor, ateşi seyretmeyi canları çekmiyordu. Akşamları ağlamak istemiyorlardı, ama korku ve yüreklerinde bir ağırlık hissediyorlardı. Ve insanların, onların anneleri ölmüşken, nasıl olup da konuşabildiklerini ve gülebildiklerini anlayamıyorlardı.

Yuliya Sergeyevna Kostya'ya:

"Bugün dürbünle ne gördünüz?" diye sordu.

"Bugün bir şey görmedim, ama dün yaşlı Fransız banyo yaptı."

Saat yedide Yuliya Sergeyevna ve Kostya Küçük Tiyatro'ya gittiler. Laptev kızlarla birlikte kaldı.

Laptev, saatine bakarak;

---

* Friedrich von Schiller'in (1759-1805) bir trajedisi. *–Rus. ed.*

** Küçük Tiyatro sanatçılarından, *Orleans Bakiresi* operasında başrolü oynayan M. N. Yermolova'dan söz edilmektedir. *–Rus. ed.*

"Babanızın varış zamanı tamam artık," dedi. "Tren tehir yapmış olmalı."

Kızlar, üşüyen yabani hayvanlar gibi birbirlerine sokulmuş halde ses çıkarmadan koltukta oturuyor, Laptev ise durmadan odaları dolaşıyor ve sabırsızlıkla saatine bakıyordu. Evde sessizlik hâkimdi, ancak saat dokuza doğru birileri kapıyı çaldı. Pyotr kapıyı açmaya gitti.

Kızlar tanıdık sesi işitince çığlık attılar ve hüngür hüngür ağlayarak hole koştular. Panaurov çok görkemli bir kürk palto giymişti, sakalı ve bıyıkları dondan kırlaşmıştı.

"Bir dakika, bir dakika," diye mırıldanıyordu.

Saşa ile Lida, bir yandan hıçkırarak bir yandan gülerek babalarının soğuk ellerini, şapkasını, kürkünü öptüler. Yakışıklı, baygın bakışlı, fazla sevgiden şımarmış Panaurov, acele etmeden, kızları okşayıp sevdi, sonra çalışma odasına geçti.

Ellerini ovuşturarak:

"Ben size çok kısa bir süreliğine geldim, sevgili dostlar," dedi. "Yarın Petersburg'a gidiyorum. Başka bir şehre tayinim için bana söz verdiler."

Dresden otelinde kalıyordu.

X

LAPTEV'LERDE sık sık bulunanlardan birisi de İvan Gavriliç Yartsev'di. Sağlıklı, sağlam yapılı bir adamdı, siyah saçları ve zeki, sevimli bir yüzü vardı. Onu yakışıklı sayıyorlardı ama son zamanlarda şişmanlamaya başlamıştı, bu ise onun yüz ve endamını bozuyordu. Yine, saçlarını neredeyse kafasının derisi gözükecek kadar kısa kestirmesi de onu kötü gösteriyordu. Bir zamanlar üni-

versitede öğrenciler, boylu boslu ve güçlü kuvvetli oluşu nedeniyle ona bar fedaisi adını takmışlardı. Yartsev, Laptev kardeşlerle birlikte filoloji fakültesini bitirmiş, daha sonra doğal bilimlere geçmişti. Şimdi, bir kimya uzmanıydı. Üniversite kürsülerinde ne bir ders vermiş ve hatta laborant olarak bile hiçbir yerde çalışmamıştı. Fen derslerinin okutulduğu okullarda ve iki kız jimnazyumunda fizik ve doğal bilimler tarihi dersleri veriyordu. Öğrencilerine, özellikle kız öğrencilerine hayrandı ve muhteşem yeni bir neslin yetiştiğini söylüyordu. Kimyadan başka, evde sosyoloji ve Rus tarihi çalışıyor, bazen gazete ve dergilere Y. rumuzuyla imzaladığı kısa yazılar yazıyordu. Botanikle ya da zoolojiyle ilgili bir konudan bahsederken sanki bir tarihçiymiş gibi, tarihî bir konudan bahsederken de sanki bir doğal bilimciymiş gibi konuşuyordu.

Laptev'lerin aileden saydıkları diğer birisi de ebedi öğrenci olarak bilinen Kiş idi. Üç yıl tıp fakültesinde okumuş, sonra oradan matematiğe geçmişti. Bu yeni yerinde bir dersi ancak iki yılda verebiliyordu. Babası bir taşra ilinde eczacıydı, ayda ona kırk ruble gönderiyordu. Annesi de ayrıca babasından gizli olarak on ruble gönderiyordu. Bu para Kiş'in yaşaması için yetiyor ve hatta yakası Polonya kunduzu kürkünden palto, eldiven, parfüm ve fotoğraf (sık sık fotoğraf çektiriyor ve portresini tanıdıklarına dağıtıyordu) gibi lüks sayılacak masraflarını karşılayabiliyordu. Aşırı temiz, titiz ve alçakgönüllü birisiydi, her zaman yardıma hazır bir hali vardı. Saçları hayli seyrekleşmişti, altın sarısı favorileri kulaklarından aşağı sarkıyordu. Hep başka insanların işlerinin peşinden koşup dururdu; bir bakmışsın elinde bir abone listesiyle koşuyor, bir bakmışsın tanıdık hanımefendilere

bilet almak için sabahın erken saatlerinde ayazda tiyatro gişelerinin önlerinde titriyor ya da şunun bunun ricasıyla çelenk veya çiçek demeti siparişi vermeye gidiyor. Onun bahsi geçtiğinde, daima, Kiş gidecek, Kiş yapacak, Kiş satın alacak gibi cümleler duyardınız. Üzerine aldığı görevleri genellikle tam yerine getiremezdi. Hakkında pek çok şikâyet birikmişti. İnsanlar sık sık ona yaptırdıkları alışverişin parasını ödemeyi unuturlardı, ama o hiçbir zaman ağzını açmaz, çok zorda kaldığı durumlarda sadece iç geçirmekle yetinirdi. Bir şeye ne pek sevinir ne de üzülürdü, konuşmaları çok uzun ve sıkıcıydı. İnsanlar onun şakalarına, her zaman, sırf komik olmadıklarından dolayı gülerlerdi. Örneğin, bir keresinde komiklik olsun diye Pyotr'a, "Pyotr, sen bir *osyötr*'sin*" demiş, bu şakası büyük bir gülüşmeye sebep olmuş ve kendisi de, başarılı bir espri yapmaktan hoşnut olarak uzun uzun gülmüştü. Herhangi bir profesör ölecek olsa cenaze töreninde Kiş meşale taşıyıcılarla birlikte en önde yürürdü.

Yartsev ve Kiş genellikle akşamları çaya gelirlerdi. Eğer ev sahipleri tiyatroya ya da konsere gitmeyeceklerse, akşamüstü çayı akşam yemeğine kadar uzardı. Şubat akşamlarından birinde yemek odasında şöyle bir sohbet yaşandı:

Kostya, sertçe Yartsev'e bakarak:

"Bir sanat eseri, eğer o eserin ana fikri herhangi ciddi bir toplumsal sorunla ilgiliyse, yalnızca bu halde önemli ve yararlıdır," dedi. "Eğer bir sanat eseri toprak köleliğine karşı çıkıyor ya da yazar aristokrasi dünyasının tüm bayağılıklarına karşı bayrak açıyorsa o eser önemli ve yararlıdır. O, ah'lı vah'lı, kadın adamı seviyordu da, ama

* (Ru.) "Mersinbalığı." *–çev.*

adam onu sevmiyordu da türünden roman ve hikâyeler, bu tür eserler, iddia ediyorum, tamamen değersizdir ve hepsinin canı cehenneme!"

"Size katılıyorum, Konstantin İvanoviç," dedi Yuliya Sergeyevna. "Birisi âşıkların buluşmasını anlatıyor, bir ikincisi ihaneti, bir üçüncüsü ayrılıktan sonra yeniden buluşmayı. Başka konu yok mu sanki? Mutlaka bunları okumayı iğrenç bulabilecek birçok insan, hasta, mutsuz, yoksulluktan kıvranan insan vardır."

Karısının, daha yirmi iki yaşına basmamış genç bir kadının aşk hakkında böylesine ciddi, şakasız ve soğuk konuşması Laptev'in hoşuna gitmemişti. Bunun neden böyle olduğunu anlayabiliyordu.

"Eğer şiir," diye söze başladı Yartsev, "size önemli gözüken sorunları çözemiyorsa, o zaman, teknik literatüre, ceza yasalarına, mali yasalara başvurunuz, bilimsel broşürler okuyunuz," dedi. "*Romeo ve Juliet*'te aşk yerine, diyelim, eğitim özgürlüğünden ya da hapishanelerin ilaçlanmasından bahsetmek, üstelik bu bilgileri özgün makalelerde ve ders kitaplarında bulabiliyorken, kimi ilgilendirir?"

"Amca, ama bu çok uç bir örnek!" diye araya girdi Kostya. "Biz Shakespeare ya da Goethe gibi devlerden bahsetmiyoruz, bizim bahsettiklerimiz, aşk konularını bir yana bırakıp bilginin ve insancıl fikirlerin geniş kitlelere yayılmasına önayak olmaları halinde çok daha yararlı olacak olan yüzlerce yetenekli sıradan yazardır."

Kiş peltek ve biraz da burnundan konuşarak, kısa bir süre önce okuduğu bir hikâyenin konusunu anlatmaya başladı. Hiç acele etmeden, iyice ayrıntılara girerek konuşuyordu. Üç dakika geçti, sonra beş, derken on, o hâlâ konuşmaya devam ediyordu ve hiç kimse neden bahse-

dildiğini anlamıyordu. Konuştukça yüzündeki kayıtsızlık ifadesi güçleniyor, bakışları donuklaşıyordu. Yuliya Sergeyevna, dayanamadı:

"Kiş çabuk anlat," dedi. "Bu artık bir eziyete dönüştü."

"Kiş, yeter," diye bağırdı Kostya ona dönerek.

Herkes gülüştü, Kiş'in kendisi de güldü.

Fyodor içeri girdi. Yüzünde kırmızı lekeler oluşmuştu, aceleyle herkesle selamlaştı ve ağabeyini çalışma odasına davet etti. Son zamanlarda kalabalık toplantılardan kaçınıyor ve tekli görüşmeleri yeğliyordu.

Fyodor, lambadan uzakta derin bir koltuğa gömülerek:

"Bırak gençler orada gülüşsün," dedi, "biz seninle burada samimi bir sohbet yapalım. Çoktan beri görüşmedik, kardeşçağızım. Ambara uğramayalı ne kadar oldu? Belki de bir hafta."

"Evet, orada benim yapacağım bir iş yok. Ayrıca, itiraf edeyim ki, ihtiyar beni bıktırdı."

"Şüphesiz ambarda biz, sen ve ben olmadan da idare ederler ama insan yine de bir şeylerle meşgul olmalı. Derler ya, ekmeğini alnının teriyle kazanacaksın. Tanrı çalışmayı sever."

Pyotr tepside bir bardak çay getirdi. Fyodor çayı şekersiz içti ve bir bardak daha istedi. Çok çay içiyordu, bir akşamda on bardak çay içebilirdi.

Ayağa kalkarak Laptev'e yaklaşan Fyodor:

"Biliyor musun ne diyeceğim, kardeşim," dedi, "kılı kırk yarmaya hiç gerek yok, sen seçime katılarak şehir meclisine giriyorsun, sonra biz seni yavaş yavaş şehir meclisi yönetim kuruluna seçtiriyoruz ve daha sonra da başkan yardımcılığına. Gelecek daha da parlak; zeki ve iyi eğitim almış birisin, senin farkına varacaklar ve seni

Petersburg'a davet edeceklerdir. Şimdi, yerel yönetim ve şehir meclislerinde öne çıkan kişiler orada çok moda kardeşim; bir bakıyorsun, daha elli yaşına gelmeden *müsteşar* unvanını alıvermişsin ve omzunda şerit."

Laptev, Fyodor'a yanıt vermedi; Fyodor'un tüm bunları (müsteşarlığı da, şeridi de) aslında kendisi için istediğini anlamıştı ve ona ne diyeceğini bilemiyordu. İki kardeş hiç konuşmadan öyle oturuyorlardı. Fyodor saatini çıkarıp açtı ve sanki yelkovan ve akrebin hareketlerini ölçmek istiyormuş gibi, büyük bir dikkatle, uzun uzun saati seyretti. Yüz ifadesi Laptev'e çok garip göründü. Akşam yemeği için masaya çağrıldılar. Laptev yemek odasına geçti, Fyodor ise çalışma odasında kaldı.

Salonda tartışma bitmişti, Yartsev ders veren bir profesör edasıyla konuşuyordu:

"İklimlerin, enerjinin, zevklerin, yaşların farklılığı yüzünden insanlar arasında eşitlik fiziksel olarak mümkün değildir. Ancak, modern insan bu eşitsizliği, tıpkı ayılar ve bataklıklarla baş ederken yaptığı gibi, zararsız, tehlikesiz hale getirebilir. Hani, bir bilge kişi kedisinin, faresinin, şahininin ve serçesinin aynı kaptan yemek yemesini başarmış ya, işte eğitim de, umalım ki, insanlar bakımından aynı şeyi başarır. Hayat durmadan ileri doğru gidiyor, uygarlık gözümüzün önünde dev başarılara imza atıyor. Çok açıktır ki, tıpkı kızların köpeklerle değiş tokuş edildiği serflik düzeninin şimdi bize akıl dışı gelmesi gibi, fabrika işçilerinin bugünkü durumunun da bize akıl dışı gözükeceği günler mutlaka gelecektir."

Kostya, gülümseyerek:

"Bu çok uzun bir süre alacak, çok uzun," dedi. "Rothschild'e, mahzeninin altınla dolu olmasının akıl

dışı, saçma gözükeceği gün kadar uzak. O güne kadar bırakınız işçiler bellerini büksünler, açlıktan ölsünler. Yoo, hayır, amca. Beklemek değil, mücadele etmek gerek. Eğer kedi fareyle aynı tabaktan yemek yiyorsa, bunu, kedinin bilincine nüfuz edilmesine mi bağlıyorsunuz? Hiç de değil. Bu ona zor kullanılarak yaptırılıyor."

Laptev, avucuyla alnını ovuşturarak:

"Ben ve Fyodor zenginiz," dedi, "bizim babamız bir kapitalist, milyoner. Bizimle savaşmanız gerek. Benimle savaşmanın gerekliliği düşüncesini bir türlü kafam almıyor. Zenginim, ama bugüne kadar para bana ne sağladı? Bu güç bana ne verdi? Hangi yönden ben sizden daha mutluyum? Çocukluğum kürek mahkûmluğu gibiydi, para beni sopa yemekten kurtaramadı. Nina hastalandığında ve öldüğünde de param bir işe yaramadı. İnsanlar beni sevmiyorsa, yüz milyon harcasam bile onların beni sevmelerini sağlayamam."

"Fakat siz pek çok iyilik, yardım yapabilirsiniz," dedi Kiş.

"Hangi iyilik? Dün bana iş arayan bir matematikçi için ricada bulunmuştunuz. İnanınız, o matematikçi için sizin gibi benim de yapabileceğim hiçbir şey yok. Para verebilirim, ama onun istediği bu değil. Bir keresinde, ünlü bir müzisyene zavallı bir kemancıya iş vermesi için ricada bulunmuştum. 'Bana başvuruyorsunuz, çünkü kendiniz bir müzisyen değilsiniz' diye yanıt vermişti. Buna benzeterek size diyorum ki, bana böyle büyük bir güvenle yardım için başvurmanız, hiçbir zaman kendinizi zengin bir adamın yerine koymamanızdan dolayıdır."

Yuliya Sergeyevna, kızararak:

"Burada ünlü müzisyenle niye kıyaslama yapıldığını anlayamadım," dedi. "Ünlü müzisyenin bununla ne ilgisi var!"

Hissettiği nefret duygusu Yuliya Sergeyevna'nın yüz kaslarının titremesine sebep olmuştu, bu duyguyu saklamak için bakışlarını yere çevirdi. Yüzündeki ifadeyi sadece kocası değil, masanın başında oturan herkes anlamıştı.

"Ünlü müzisyenin bununla ne ilgisi var!" diye alçak sesle yineledi Yuliya. "Zavallı bir insana yardım etmekten daha kolay ne var."

Bir sessizlik çöktü. Pyotr orman tavuğu eti servis etti, ama hiç kimse yemedi, herkes sadece salata yedi. Laptev daha sonra ne söylediğini hatırlamıyordu, ancak nefret uyandıran şeyin sözleri değil, sohbete katılması olduğunu çok iyi anlamıştı.

Yemekten sonra Laptev çalışma odasına çekildi. Gergindi, kalbi hızla çarpıyordu. Yeni aşağılamalar bekleyerek salondaki konuşmalara kulak verdi. Tartışma yeniden alevlendi, daha sonra Yartsev piyanonun başına geçerek duygusal bir romans söyledi. On parmağında on hüner olan birisiydi. Müzik aleti de çalıyor, şarkı da söylüyor ve hatta sihirbazlık numaraları da gösterebiliyordu.

"Beyler siz nasıl isterseniz öyle yapınız, ama benim evde oturmaya niyetim yok," dedi Yuliya Sergeyevna. "Bir yerlere gitmek gerek."

Şehir dışına gitmeye karar verdiler ve Kiş'i troyka tutması için tüccarlar kulübüne gönderdiler. Genellikle şehir dışı gezilerine katılmadığı ve şu anda da kardeşiyle çalışma odasında oturduğu için Laptev'i davet etmediler. Ancak, Laptev bunu, arkadaşlığının sıkıcı bulunduğu, bu genç ve neşeli grupta kendi varlığının tamamen lüzumsuz olduğu şeklinde yorumladı. Duyduğu acı ve can sıkıntısı o denli yoğundu ki az kalsın ağlayacaktı. Kendisi-

ne böyle kaba davranmalarından, onu aptalın biri, sıkıcı koca, para kesesi olarak görüp saygısızlık etmelerinden memnun bile oluyordu. Ve hatta Laptev'e öyle geliyordu ki, eğer karısı onu bu gece kendisinin en iyi arkadaşıyla aldatsa ve sonra da ona nefret dolu gözlerle bakarak ihanetini itiraf etse daha da çok memnun olacaktı...

Laptev karısını tanıdık öğrencilerden, tiyatro oyuncularından, şarkıcılardan, Yartsev'den ve hatta gelip geçenlerden kıskanıyordu ve şimdi, onun kendisine gerçekten ihanet etmesini büyük bir tutkuyla arzuluyor, onu birisiyle yakalamak, sonra hayatı ona zehir etmek ve bu kâbustan ebediyen kurtulmak istiyordu.

Fyodor gürültüyle yudumlayarak çay içiyordu. Ama işte, o da gitmek için kalktı. Kürk paltosunu giyerken:

"Bizim ihtiyarda mutlaka katarakt olmalı," dedi. "Çok fena görmeye başladı."

Laptev de kürkünü giyerek dışarı çıktı. Kardeşini Strastni bulvarına kadar geçirdikten sonra kızak tutarak Yar'a gitti.

'Ve buna da aile saadeti diyorlar!' diye kendisiyle alay etti. 'Aşk diyorlar!' Dişleri takırdıyordu, Laptev bunun kıskançlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi olduğunu anlayamadı. Yar'da tüm masaları dolaştı, salonda şarkıcı kızı dinledi. Karısı ve arkadaşlarına rastlarsa ne diyeceğini bilemiyordu, ama daha şimdiden emindi ki, karısıyla karşılaşırsa yalnızca, acıklı, zekice olmaktan uzak bir ifadeyle gülümseyecek ve herkes onun hangi ruh hali içinde buraya geldiğini kolayca anlayacaktı.

Elektrik ışıkları, yüksek sesli müzik, pudra kokusu ve karşıdan gelen hanımefendilerin ona bakışları Laptev'in zihnini bulandırdı. Kapının yanında durarak özel oda-

larda neler olup bittiğini görmeye ve gelen sesleri duymaya çalıştı. Laptev'e, sanki, şarkıcı kızla ve bu hanımefendilerle birlikte rezil, iğrenç bir oyunda kendisi de bir rol üstlenmiş gibi göründü. Oradan çıkarak Strelna'ya gitti, orada da arkadaşlarından kimse yoktu. Geri dönerken tekrar Yar'a uğramak istedi, yolda, büyük bir gürültüyle arkadan gelen troyka Laptev'in kızağını yakalayıp geçti. Sarhoş kızak sürücüsü bağırıyor ve Yartsev'in nasıl "Ha-ha-ha!" diye kahkaha attığı işitiliyordu.

Laptev eve geldiğinde saat üçü geçmişti. Yuliya Sergeyevna yataktaydı. Uyumadığını anlayınca yanına gelerek sert bir şekilde:

"Sizin tiksintinizi, nefretinizi anlıyorum, ama yabancıların yanında hiç olmazsa bana merhamet edebilir, duygularınızı saklayabilirsiniz," dedi.

Yuliya yatakta oturarak ayaklarını aşağı sarkıttı. Kandilin ışığında gözleri siyah ve kocaman gözüküyordu.

"Özür dilerim," dedi.

Tüm gövdesiyle titreyen Laptev heyecandan tek bir sözcük bile konuşamadı, karısının karşısında öylece sessizce durdu. Yuliya da titriyordu, açıklama bekleyerek suçlu bir edayla oturuyordu.

Laptev, nihayet, başını elleriyle kavrayarak:

"Ne kadar acı çekiyorum," dedi. "Sanki cehennemdeyim, aklımı kaçıracağım!"

Yuliya, titrek bir sesle:

"Benim için kolay mı sanki?" dedi. "Ne durumda olduğumu yalnızca tanrı bilir."

"Benim karım olalı altı ayı geçti, ama senin yüreğinde bana karşı herhangi bir aşk kıvılcımı parlamadığı gibi, hiçbir ümit, hiçbir ışık da yok!" Laptev umutsuzluk için-

de konuşmasını sürdürdü: "Benimle neden evlendin? Neden? Hangi şeytan seni benim kollarımın arasına itti? Ne gibi bir beklentin vardı? Amacın neydi?"

Yuliya, kendisini öldürmesinden korkarak, dehşet içinde Laptev'e bakıyordu.

Laptev, güçlükle nefes alarak:

"Benden hoşlandın mı? Beni sevdin mi? Hayır! Öyleyse, ne? Ne? Söyle, ne?" diye bağırıyordu. "Ah, o lanet olası para! Lanet olası para!"

"Tanrı üzerine yemin ederim ki, değil!" diyen Yuliya hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve haç çıkardı. Hakaretler karşısında âdeta büzülüp küçülmüştü. Laptev onun ağlayışını ilk kez işitiyordu.

"Tanrı üzerine yemin ederim ki, değil!" diye yineledi Yuliya.

"Parayı asla düşünmedim, para bana lazım değil. Yalnızca, evlenme teklifini reddedersem yanlış yapmış olurum diye düşündüm. İkimizin hayatını da berbat etmekten korktum. Şimdiyse hatamın cezasını çekiyorum, dayanılmaz bir acı çekiyorum."

Yuliya hıçkırarak, acı acı ağladı, onun ne denli büyük bir ıstırap çektiğini anlayan Laptev, ne diyeceğini bilemedi ve onun önüne, halının üzerine çöktü.

"Bu kadar yeter, yeter," diye mırıldandı. "Sana hakaret ettim, çünkü seni çılgınca seviyorum."

Laptev, ansızın büyük bir tutkuyla karısının ayağına sarıldı ve öpmeye başladı.

"Hiç değilse bir aşk kıvılcımı olsaydı!" diye mırıldandı. "Hadi, bana yalan söyle! Yalan söyle! Bunun bir hata olduğunu söyleme!.."

Ancak, Yuliya ağlamaya devam etti. Laptev, kendisinin bu sevip okşamalarına, karısının, sırf yaptığı hatanın kaçınılmaz bir sonucu olarak tahammül ettiğini hissetti. Yuliya, kocasının biraz önce öptüğü ayağını tıpkı bir kuş gibi altına doğru çekti. Laptev ona acıdı.

Yuliya yatağa girdi ve yorganı başına çekti, Laptev de soyunup yattı. Sabahleyin her ikisi de mahcubiyet hissediyor ve ne konuşacaklarını bilemiyordu. Laptev'e, sanki Yuliya öpülen ayağını yere daha hafif basıyormuş gibi geldi.

Öğle yemeği öncesi vedalaşmak üzere Panaurov geldi. Yuliya'nın içinde, doğduğu şehre gitmek için karşı konulmaz bir arzu doğdu. Bu evlilik hayatından, bu mahcubiyet duygusundan ve sürekli "yanlış yaptım" düşüncesinden uzaklaşmak ve dinlenmek iyi gelir diye düşündü. Yemek sırasında Yuliya'nın Panaurov ile birlikte gitmesine ve iki üç hafta, sıkılana kadar babasının yanında kalmasına karar verildi.

XI

YULİYA İLE PANAUROV ikisine ait bir kompartımanda seyahat ediyorlardı. Panaurov'un başında tuhaf görünümlü astragan bir şapka vardı.

Panaurov, soluklanarak, temkinli bir edayla:

"Evet, Petersburg beni tatmin etmedi," diye konuşmaya başladı. "Pek çok şey vadediyorlar, ama somut hiçbir şey yok. Evet, meleğim. Sulh mahkemesinde zorunlu üye, sonra mahkeme başkanı oldum, nihayet vilayet yönetiminde danışmanlığa yükseldim. Ülkeme hizmet etmiş ve dikkate alınmayı hak etmiş sayılırım herhalde. Ama gel gör ki başka bir şehre tayinimi bir türlü çıkartamıyorum..."

Panaurov gözlerini kapayarak başını salladı, sanki uykuda konuşuyormuş gibi:

"Beni tanımazlıktan geliyorlar," diye devam etti. "Tabii ki ben bir yönetim dehası değilim, ancak dürüst, namuslu bir adamım ve günümüzde bu özellik bile sık rastlanan bir şey değil. Zaman zaman kadınlara karşı tamamen dürüst davranmadığımı, ufak tefek aldatmalar olduğunu itiraf ediyorum, ama Rus hükümetine karşı davranışlarımda her zaman bir beyefendi olmuşumdur."

Gözlerini açarak:

"Neyse, bu konuyu kapatalım," dedi. "Sizin hakkınızda konuşalım. Böyle ansızın babacığınıza gitmek nereden aklınıza geldi?"

Yuliya, bakışlarını Panaurov'un şapkasına çevirerek;

"Kocamla aramızda biraz anlaşmazlık oldu," dedi.

"Evet, ne acayip bir adam şu sizinkisi! Bütün Laptev'ler acayiptir. Kocanız hadi yine, şöyle böyle, ama kardeşi Fyodor tam bir aptal!"

İç geçirerek, ciddi bir edayla:

"Peki ya, bir sevgili edindiniz mi artık?" diye sordu.

Yuliya şaşkınlıkla Panaurov'un yüzüne baktı ve gülümsedi:

"Neden bahsettiğinizi tanrı bilir," dedi.

Saat onu geçiyordu, büyük bir istasyonda durdular, ikisi de dışarı çıkarak akşam yemeği yedi. Tren yeniden hareket ettiğinde, Panaurov paltosunu ve şapkasını çıkardı, Yuliya'nın yanına oturarak:

"Çok tatlısınız," diye söze başladı. "Meyhane jargonu için özür dilerim, siz bana taze tuzlanmış salatalık turşusunu anımsatıyorsunuz. Daha sera kokan, ama birazcık tuz ve dereotu kokusunu da artık içine emmiş bir sala-

talık! Gittikçe olgunlaşarak, yavaş yavaş muhteşem bir kadına, büyüleyici, göz kamaştırıcı bir kadına dönüşüyorsunuz. Şu tren yolculuğumuz beş yıl önce olsaydı –iç geçirerek– sizin hayranlarınız arasına katılmayı zevkli bir görev addederdim; ama şimdi ne yazık ki malulüm."

Panaurov hüzünlü, ama aynı zamanda şefkatli bir edayla gülümsedi ve Yuliya'yı belinden kucakladı.

"Çıldırdınız mı?" diye bağıran Yuliya kızarıp bozardı, öylesine korkmuştu ki, eli ayağı buz kesti.

"Bırakın, Grigori Nikolayoviç!"

Panaurov, yumuşakça:

"Tatlım, neden korkuyorsunuz?" diye sordu. "Dehşete kapılacak ne var bunda? Siz alışık değilsiniz, hepsi bu."

Panaurov'a göre, eğer bir kadın onu reddediyorsa, bu, kadının etkilendiği ve ondan hoşlandığı anlamına gelir. Belinden kucakladığı Yuliya'yı, onun bundan büyük bir zevk alacağından yüzde yüz emin olarak, önce kuvvetlice yanaklarından, sonra dudaklarından öptü. Yuliya içine düştüğü korku ve şaşkınlığı yenerek toparlandı ve gülmeye başladı. Panaurov, onu bir kez daha öptü, komik şapkasını giyerken:

"İşte, bu malulün size verebileceği bu kadar," dedi. "İyi yürekli, ihtiyar bir Türk paşasına kocaman bir harem hediye etmişler, ya da diyelim birilerinden miras kalmış. Haremin genç ve güzel hanımları paşanın önünde sıraya girip saf tuttuklarında, paşa kadınların çevrelerinde dolaşıyor ve tek tek hepsini öptükten sonra, 'Bugünkü durumumda size verebileceğim işte bu kadar!' diyormuş. Ben de şimdi aynı şeyi söylüyorum."

Bütün bunlar Yuliya'ya aptalca, sıradışı, acayip şeyler olarak gözüktü ve onu neşelendirdi. İçinden yaramazlık

yapmak geldi. Bir yandan şarkı mırıldanarak koltuğun üzerine çıktı ve yukarıdaki raftan içi şekerleme dolu bir kutu aldı. "Yakala!" diye bağırarak bir çikolata parçasını yukarıdan boşluğa bıraktı. Panaurov çikolatayı yakaladı. Yuliya kahkaha atarak bu kez bir şekerleme attı, onu da yakaladı, derken bir üçüncüsünü attı. Panaurov yalvaran gözlerle Yuliya'ya bakarak, atılan şekerlemelerin hepsini yakalıyor ve ağzına atıyordu. Yuliya, onun yüz ifadesinde, yüz hatlarında ve tavırlarında kadınsı ve çocuksu pek çok şey olduğunu düşündü. Nefes nefese kalan Yuliya koltuğa oturdu ve gülerek Panaurov'u seyretmeye devam etti. Bu sırada Panaurov iki parmağıyla Yuliya'nın yanaklarına dokunarak, sanki bir şeye gücenmiş gibi:

"Seni yaramaz kız, seni!" dedi.

Yuliya kutuyu ona uzatarak:

"Alın," dedi. "Ben tatlı sevmem."

Panaurov birbiri ardına tüm şekerlemeleri yiyip bitirdi, boş kutuyu bavuluna koydu. Resimli kutuları seviyordu.

"Bu kadar yaramazlık yeter," dedi. "Bu malulün ninni zamanı gelmiştir."

Çantasından bir yastık ve Buhara malı robdöşambırını çıkardı, ona bürünerek uzanıp yattı. Sanki tüm gövdesi ağrıyormuş gibi soluyarak, alçak sesle:

"İyi geceler, meleğim!" dedi.

Çok geçmeden horlama sesi duyuldu. En ufak bir çekingenlik hissetmeyen Yuliya da uzandı ve hemen uykuya daldı. Ertesi sabah Yuliya doğduğu şehirde istasyondan eve giderken, caddeler ona bomboş, insansız göründü, sanki kar grileşmiş, evler birileri tarafından ezilerek

yassılaştırılmıştı. Bir cenaze törenine rastladı, ölüyü dinî flamalı açık bir tabutta taşıyorlardı.

Yuliya, 'Cenaze törenine rastlamak şans getirir derler' diye içinden geçirdi.

Nina Fyodorovna'nın yaşadığı evin pencerelerine beyaz afişler yapıştırılmıştı. Yuliya'nın kızağı nihayet doğduğu evin avlusuna girdi, kalbi duracak gibiydi. Zili çaldı. Tanımadığı, şişman, mahmur bakışlı bir hizmetçi kapıyı açtı, vatkalı kalın bir ceket giymişti.

Yuliya, merdivenlerden çıkarken Laptev'in burada ona nasıl ilanıaşk ettiğini hatırladı, ancak merdivenler şimdi kirliydi, ayak izleriyle kaplıydı. Üst katta soğuk koridorda hastalar, üzerlerinde kışlık paltoları, bekliyorlardı. Her nedense Yuliya'nın kalbi son hızla çarpıyordu, heyecandan zor yürüyordu. Daha da şişmanlamış, tıpkı bir tuğla gibi kızarmış olan doktor, saçları karmakarışık halde, oturmuş çay içiyordu. Kızını karşısında görünce çok memnun oldu ve hatta gözlerinde yaşlar peydahlandı. Yuliya, bu ihtiyarın hayatında yegâne mutluluğun kendisi olduğunu düşündü. Onu içten, kuvvetlice kucakladı ve uzun bir süre, paskalyaya kadar onun yanında kalacağını söyledi. Yuliya, odasında kıyafetini değiştirerek, birlikte çay içmek üzere yemek odasına geldi. Doktor elleri cebinde bir köşeden ötekine gidip geliyor ve "ru-ru-ru" diye şarkı söylüyordu; bu, bir şeye canı sıkıldığı anlamına geliyordu.

"Moskova'da çok neşeli bir hayat yaşıyorsun," dedi doktor. "Senin adına çok mutluyum... Bana, bu ihtiyara hiçbir şey lazım değil. Yakında geberip gideceğim ve hepinizi özgür bırakacağım. Şaşırtıcı olan şu ki, dokuz canlıyım ve hâlâ yaşıyorum! Hayret edilecek bir şey!"

Doktor, herkesin sırtına bindiği, yaşlı, yorulmak bilmez bir eşek olduğundan söz etmeye başladı. Nina Fyodorovna'nın tedavisi ve cenazesinin kaldırılması, çocuklarıyla ilgilenme işi, bunların hepsinin onun omuzlarına yüklendiğinden, bu züppe Panaurov'un ise hiçbir şeyle ilgilenmek istemediğinden ve hatta ondan yüz ruble borç aldığından ve bugüne kadar geri ödemediğinden bahsetti.

Yuliya'ya;

"Beni Moskova'ya götür ve orada bir tımarhaneye koy," dedi. "Ben bir deliyim, saf bir bebeğim, zira hâlâ hak ve adalete inanıyorum."

Doktor daha sonra Yuliya'nın kocasını, bu kadar ucuza satılan evleri satın almıyor diye uzak görüşlü olmamakla suçladı. Yuliya bu kez, ihtiyarın hayatında yegâne mutluluğun kendisi olmadığını hissetti. Doktor hastaları muayene ettikten sonra hasta ziyaretleri için evden çıkıp gitti. Yuliya bu sırada ne yapacağını ve ne düşüneceğini bilemeden odadan odaya dolaşıp durdu.

Yuliya, doğduğu şehre ve baba evine giderek yabancılaşmaya başlamıştı, artık ne sokağa çıkmayı, ne tanıdıkları ziyaret etmeyi canı çekiyordu. Eski kız arkadaşlarını, kızlık hayatını hatırlamak artık onu hüzünlendirmiyor ve geçmiş için artık pişmanlık duymuyordu.

Akşamleyin Yuliya özenle giyinerek gece ayinine gitti. Ancak, kilisede sadece sıradan insanlar vardı, Yuliya'nın görkemli kürkü ve şapkası kimsede en ufak bir ilgi uyandırmadı. Yuliya'ya, sanki hem kilisede, hem onun kendisinde birtakım değişimler meydana gelmiş gibi göründü. Daha önce, akşam ayininde ilahi okunmasını ya da koronun "dudaklarımı açacağım" türünden bir övgü ilahisi

söylemesini, kalabalıkta adım adım ilerleyerek kilisenin ortasında ayakta duran rahibe yaklaşmayı, alnında kandil yağını hissetmeyi seviyordu. Şimdi ise, Yuliya, yalnızca ayin ne zaman bitecek diye bekliyordu. Kilise çıkışında dilencilerin kendisinden para istemelerinden korkuyor, durup cebinde bozuk para aramak ona büyük bir eziyet olarak görünüyordu. Zaten cebinde artık bozuk para da taşımıyordu, yalnızca kâğıt rubleler vardı.

Yuliya erkenden yatağa girdi ama uykuya geçmesi uzun sürdü. Rüyasında birtakım resimler ve sabahleyin karşılaştığı cenaze törenini gördü. Cesedin bulunduğu açık tabutu onların avlusuna getiriyorlar ve tam kapının önünde duruyorlar. Sonra tabutu bir çarşafın içine koyup ileriye ve geriye doğru iyice sallıyor ve tüm hızıyla kapıya vuruyorlar. Yuliya korku içinde sıçrayarak uyandı. Gerçekten de aşağıda kapıya vuruyorlardı, zil bozuktu. Kapı zilinin teli duvara sürtünerek gürültü çıkarıyor, ama zil sesi duyulmuyordu.

Doktor öksürdü. Yuliya, hizmetçinin aşağı indiğini ve sonra geri döndüğünü duydu.

"Hanımefendi!" diye seslenerek kapıyı çaldı hizmetçi. "Hanımefendi!"

"Ne var?" diye sordu Yuliya.

"Size telgraf var."

Yuliya elinde mumla odasından çıktı; doktor, üzerinde iç çamaşırları ve paltosu olduğu halde, hizmetçinin arkasında duruyordu. Onun da elinde mum vardı. Uykulu uykulu esneyerek, "Zilimiz bozulmuş," dedi. "Çoktan tamir ettirmek gerekiyordu."

Yuliya telgrafı açıp okudu:

"Senin şerefine içiyoruz. Yartsev, Koçevoy."

Kahkaha atarak:

"Ah, sizi aptallar!" dedi.

Yuliya, yüreğinde bir ferahlık ve neşe hissetti. Odasına dönerek gürültü çıkarmadan elini yüzünü yıkadı, giyindi, sonra gün ağarıncaya kadar, uzun uzun eşyalarını yerleştirdi ve öğlen Moskova'ya hareket etti.

XII

PASKALYA YORTUSUNDA Laptev'ler resim okulundaki sergiye gittiler. İki küçük kızı, mürebbiyelerini ve Kostya'yı da alarak, Moskova usulü, bütün aile bir arada oldular.

Laptev bütün ünlü ressamları isim isim biliyordu, hiçbir resim sergisini kaçırmazdı. Ara sıra yazları daçada kendisi de manzara resimleri yapardı. İyi bir beğeniye sahip olduğunu düşünür, eğer okusaydım belki de benden iyi bir sanatçı çıkardı diye içinden geçirirdi. Yurtdışına gittiğinde bazen antikacı dükkânlarına gider, bir uzman edasıyla antikaları inceler ve görüşünü söyler, bir şey satın alacaksa pazarlık etmez, antikacının istediği parayı öderdi. Satın aldığı antikalar daha sonra at arabaları garajında sandıklarda unutulur ve nihayet büsbütün kaybolup giderdi. Yahut da gravür satan bir dükkâna girer, gravürleri ve bronzları dikkatlice, uzun uzun inceler, çeşitli eleştirilerde bulunur ve aniden bayağı bir resim çerçevesi ya da kâğıt artıkları için bir çöp kutusu satın alarak çıkardı. Evindeki tüm resimler büyük boyutlu, ama kötü resimlerdi. Eğer varsa, iyilerin de asılış biçimi yanlıştı. Çok büyük paralar verip satın aldığı, ancak daha sonra çok kaba bir taklit olduğu anlaşılan eşya sayısı hiç de az değildi. İşin dikkate değer yanı şu ki, hayatta genellikle

çekingen, cesaretsiz birisi olan Laptev, resim sergilerinde olağanüstü cesur ve kendinden emin bir kişi olup çıkıyordu.

Neden acaba?

Yuliya Sergeyevna da kocası gibi resimlere hem opera dürbünüyle hem de eserin bütünlüğünü görmek için çıplak gözle bakıyordu. Resimlerdeki insanların canlı insanlara, ağaçların gerçek ağaçlara bu denli benzemesi onu şaşırtıyordu. Resimden anlamıyordu, ona, sergideki eserlerin birçoğu sanki birbirlerinin aynısıymış gibi geliyordu. Yine, sanatta yegâne amacın, bir bütün olarak esere bakınca resimdeki insan ve diğer nesnelerin tıpkı gerçekmiş gibi görünmesini sağlamak olduğunu sanıyordu.

Laptev karısına açıklamalarda bulunuyordu:

"Bu orman, Şişkin'in* eseri. O, her zaman aynı resimleri yapar... Şuna dikkat et, böyle leylak rengi kar hiçbir yerde yoktur... Şuna bak, bu çocuğun sol kolu sağ kolundan daha kısa."

Hepsi yorulmuştu. Eve dönmek için Laptev Kostya'yı aramaya gitti. Bu sırada Yuliya küçük bir manzara resminin önünde durdu ve kayıtsızca seyretmeye başladı. Uzak planda bir dere, derenin üzerinde küçük bir ahşap köprü vardı. Derenin öteki yüzünde karanlık otlar arasında kaybolan dar bir patika, sonra bir düzlük, sağda küçük bir orman, onun yanında yanan bir ateş. Mutlaka gece bekçileri olmalı. Uzaklarda akşam kızıllığı. Yuliya kendisini resimdeki küçük ahşap köprüden geçerken, sonra patikada yürürken hayal etti. Uzaklara, daha uzaklara gitti. Mutlak bir sessizliği, su kuşlarının ötüşünü, uzaklarda

* İvan İ. Şişkin (1832-1898): Manzara ve orman resimleriyle ünlü Rus ressam. *-çev.*

ateşin göz kırpışını hayal etti. Yuliya'ya, ansızın, resimde göğün kırmızı kısmına doğru uzanmış bu bulutları, bu ormanı, bu düzlüğü sanki çok eskiden, birçok kez görmüş gibi geldi, kendisini yalnız hissetti ve içinde bu patika boyunca yürüme, durmadan yürüme arzusu yükseldi. Ve ta orada, akşam kızıllığının olduğu yerde, doğaüstü, ölümsüz bir şeylerin yansısı uykuya dalıyordu.

Yuliya, resmin ona böyle birdenbire anlaşılır hale gelmesine şaşırarak:

"Ne kadar güzel yapılmış bir resim," diye söylendi. "Bak, Alyoşa! Görüyor musun, burası ne kadar sakin!"

Yuliya, söz konusu manzara resmini niçin bu kadar çok sevdiğini anlatmaya çalıştı, ancak ne kocası ne de Kostya onu anladı. Resmi dudaklarında acı bir gülümsemeyle seyretmeyi sürdürdü, diğerlerinin resimde özel hiçbir şey bulamamaları onu kaygılandırdı. Yuliya daha sonra salonları yeniden dolaşmaya ve resimlere bir kez daha bakmaya başladı. Resimleri anlamak istiyordu, bu kez sergideki eserler artık birbirlerinin aynısı gibi gözükmüyordu. Eve döndüğünde, salonda piyanonun üstünde asılı büyük resim, bu eve geldiğinden beri ilk kez dikkatini çekti. Resme karşı bir nefret hissetti.

"Bu tür resimlere nasıl heves ederler!" dedi.

Bundan sonra, altın kornişler, çiçekli Venedik aynası ve piyanonun üstünde asılı olana benzeyen diğer resimler, keza kocasıyla Kostya'nın sanat üzerine konuşmaları Yuliya'da bir iç sıkıntısı, kızgınlık ve hatta giderek bir nefret duygusu uyandırmaya başladı. Hayat, fevkalade, özgün hiçbir şey vadetmeden normal akışı içinde akıp gidiyordu. Tiyatro sezonu bitmiş, sıcak günler gelmişti. Havalar hiç bozmadan harika geçiyordu. Bir sabah

Laptev'ler Kostya'yı dinlemek üzere bölge mahkemesine gitmeye niyetlendiler. Kostya mahkemenin ona verdiği görev gereği birisinin savunmasını yapacaktı. Evden çıkmada geciken Laptev'ler, mahkemeye geldiklerinde artık şahitlerin sorguları başlamıştı. Bir rezerv asker, kapıyı kırarak hırsızlık yapmakla suçlanıyordu. Çamaşır yıkayıcısı olarak çalışan birçok kadın işçi tanıklık yapıyordu. Bu tanıklar, sanığın sık sık çamaşırhanenin sahibi kadını, yani patroniçelerini ziyarete geldiğini söylüyorlardı. Dediklerine göre, sanık, göğe yükseliş yortusu öncesi akşam geç saatlerde gelmiş, onlardan mahmurluğunu geçirecek bir şeyler içmek için para istemişti ama hiç kimse ona para vermemişti. Asker çıkıp gitmiş, ancak bir saat sonra elinde bira şişeleri ve kızlar için naneli kekle geri dönmüştü. Neredeyse hava aydınlanana kadar içilmiş, şarkılar söylenmiş, sonra sabah araştırılınca, tavan arasına açılan kapının kilidinin kırıldığı ve çamaşırların kaybolduğu ortaya çıkmıştı. Üç erkek gömleği, bir etek ve iki yatak çarşafı kayıptı. Kostya her bir kadın tanığa alaylı bir eda ile göğe çıkma yortusu öncesi sanığın getirdiği biradan onun da içip içmediğini soruyordu. Bununla, çamaşırcı kadınların kendi kendilerini soydukları noktasına gelmek istediği çok açıktı. Kostya, jüri üyelerine öfkeyle bakarak, konuşmasını en ufak bir heyecan belirtisi göstermeden tamamladı.

Kostya, basit hırsızlıkla zorlamanın söz konusu olduğu kapı kırarak çalmanın ne olduğunu anlattı. Herkesin çoktan beri bildiği şeyler üzerine uzun ve ciddi bir üslupla konuşabilme yeteneğini ortaya koyarak, çok ayrıntılı ve ikna edici bir konuşma yaptı. Ve tam olarak ne yapmak istediğini anlamak zordu. Jüri başkanı onun uzun

nutkundan sadece şöyle bir sonuç çıkarabilirdi: "Zorlama var, ama hırsızlık yoktu, çünkü çamaşırları kadınların kendileri içki karşılığı satmışlardı, diğer yandan, eğer hırsızlık varsa, bu, zorlama olmadan olmuştu."

Ancak, Kostya'nın ne gerekiyorsa onu söylediği çok açıktı, zira konuşması dinleyicileri duygulandırmış ve çok beğenilmişti. Beraat kararı verildiğinde Yuliya, Kostya'ya başı ile işaret gönderdi ve daha sonra elini kuvvetlice sıktı.

Mayıs ayında Laptev'ler Sokolniki'deki daçalarına taşındılar. Bu sırada Yuliya hamileydi.

XIII

BİR YILDAN FAZLA bir zaman geçti. Yuliya ve Yartsev Sokolniki'de, Yaroslav demiryolunun toprak setinin biraz ötesinde otlar üzerinde oturuyorlardı. Biraz yanda, Koçevoy ellerini başının altına koymuş yatıyor ve gökyüzünü seyrediyordu. Uzun bir gezinti yapan üçlü, şimdi de eve gidip çay içmek için saat altıdaki daça treninin geçmesini bekliyordu.

"Anneler çocuklarında olağanüstü bir şeyler görür, doğa böyle düzenlemiş," dedi Yuliya. "Bir anne bebeğinin yatağı ucunda durup onun minnacık kulaklarını, gözlerini, burunçuğunu saatler boyunca seyreder ve büyülenir. Yabancı birisi bebeği öpecek olsa, zavallı anne bu öpücüğün bebeğe büyük bir mutluluk verdiğini düşünür. Bir anne bebeği dışında hiçbir konu konuşmaz. Annelerin bu zayıf yanlarını biliyorum ve kendimde de görüyorum, ama gerçekten benim Olya* olağanüstü! Meme emerken

* Olya, Olga'nın küçültülmüş halidir. *–çev.*

nasıl da bakıyor! Nasıl gülüyor! Daha sekiz aylık, yemin ederim ki, böyle zeki bakışları üç yaşındaki çocuklarda bile görmedim."

"Söz açılmışken, kimi daha çok seviyorsunuz," diye sordu Yartsev, "kocanızı mı, bebeği mi? Lütfen söyleyin."

Yuliya omuz silkerek:

"Bilmiyorum," dedi. "Kocamı hiçbir zaman güçlü bir aşkla sevmedim. Olya ise, aslına bakılırsa, o benim ilk aşkım. Biliyorsunuz, ben Aleksey'le, ona âşık olduğum için evlenmedim. Önceleri aptaldım, acı çektim, hem onun hayatını, hem kendi hayatımı mahvettim diye gece gündüz düşünüp durdum. Ama şimdi görüyorum ki, hiçbir aşk gerekli değilmiş, hepsi deli saçması."

"Ancak, eğer aşk değilse, o halde hangi duygu sizi kocanıza bağlıyor? Niçin onunla birlikte yaşıyorsunuz?"

"Bilmiyorum... Yani, alışkanlık herhalde. Ona saygı duyuyorum, uzun süreli yokluğunda onu özlüyorum, ama bu aşk değil. Akıllı, dürüst bir insan, benim mutluluğum için bunlar yeterli. Çok iyi yürekli, sade bir insan..."

Tembelce başını yukarı kaldıran Kostya;

"Alyoşa akıllı, Alyoşa iyi yürekli," diye söylendi. "Ama tatlım, onun akıllı, iyi yürekli ve ilginç birisi olduğunu öğrenmek için onunla kırk yıl içtiğin suyun ayrı gitmemesi gerekir...* Onun iyi yürekliliğinin ya da onun akıllılığının faydası ne? İstediğiniz kadar parayı size cömertçe verebilir, bunu yapabilir, ama kişilik ortaya koymak, küstahlara, haddini bilmezlere karşı mücadele etmek söz konusu olduğunda Alyoşa mahcup, çekingen biri olup

* Metinde "Onunla üç pud tuzu birlikte yemek gerek" deyişi kullanılmıştır. *-çev.*

çıkıyor ve cesareti kırılıyor. Sizin nazik Aleksis'iniz gibileri harika insanlardır, ancak mücadele için asla yararlı kişiler değillerdir. Aslında, onlar hiçbir şey için yararlı değillerdir."

Nihayet tren göründü. Bacasından çıkarak korunun üzerinde yükselen dumanın rengi tamamen pembeydi. Son vagonun iki penceresinde güneşin aksi öylesine güçlü parladı ki bakanların gözlerini ağrıttı.

Yuliya Sergeyevna, yerinden doğrularak:

"Çay vakti!" dedi.

Son zamanlarda biraz şişmanlamıştı, hareketleri artık genç bir kız gibi değil, daha kadınca ve daha tembelce idi.

Yuliya Sergeyevna'nın peşinden giden Yartsev:

"Ama yine de aşkın olmaması hoş bir şey değil," dedi. "Hepimiz yalnızca aşk üzerine okuyor ve konuşuyoruz, ama kendimiz çok az seviyoruz. Bu ise, gerçekten çok kötü."

"Bütün bunlar boş şeyler, İvan Gavriliç," dedi Yuliya. "Mutluluk burada değil."

Çaylarını, muhabbet çiçeği, şebboy ve tütün bitkilerinin çiçek açtığı, erkenci kuzgunkılıcı çiçeklerinin tomurcuk verdiği küçük bir bahçede içtiler. Yartsev ve Koçevoy, Yuliya Sergeyevna'nın yüz ifadesinden, onun iç huzura ve dinginliğe eriştiği mutlu bir dönem geçirdiğini, halihazırda sahip olduklarının dışında hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını anladılar ve bu, onların da yüreklerini rahatlattı, kendilerini iyi hissettiler. Kim ne derse desin, her şey yerinde ve zekiceydi. Çamlar çok güzeldi, daha önce hiç kokmadıkları kadar keskin reçine kokuyorlardı, kaymak çok lezzetliydi ve Saşa akıllı, iyi bir kızdı...

Çaydan sonra Yartsev piyanonun başına geçerek romans türü şarkılar söyledi. Yuliya ve Koçevoy sessizce oturup onu dinlediler. Ancak, Yuliya arada bir yerinden kalkıyor, bebeğine ve iki günden beri ateşler içinde yatan ve hiçbir şey yemeyen Lida'ya bakmak için sessizce dışarı çıkıyordu.

"Arkadaşım, benim narin arkadaşım" şarkısını* söyleyen Yartsev, başını arkaya doğru savurarak:

"Hayır, beyler, isterseniz kafamı kesin, sizin aşka niçin karşı olduğunuzu anlayamıyorum," dedi. "Eğer günde on beş saat meşguliyeti olan birisi olmasaydım, mutlaka âşık olurdum."

Akşam yemeği sofrasını terasta kurdular. Hava sıcak ve sakindi, ancak nemden şikâyet eden Yuliya omuzlarına şal örtmüştü. Karanlık basınca nedense huzursuz oldu, boyuna irkiliyor ve misafirlerine biraz daha fazla oturmaları için ısrar ediyordu. Yemekte şarap ikram etti, yemekten sonra da, misafirler hemen gitmesinler diye hizmetçiye konyak servisi yapmasını tembihledi. Çocuklar ve hizmetçiyle baş başa kalmak istemiyordu.

"Biz daça sakinleri burada çocuklar için bir temsil planlıyoruz," dedi Yuliya. "Her şeyimiz, tiyatromuz da, oyuncularımız da var, sadece piyes sorunumuz kaldı. Yirmiye yakın farklı oyun gönderdiler, ancak hiçbiri uygun değil. –Yartsev'e dönerek– Siz tiyatroyu seviyorsunuz ve tarihi de çok iyi biliyorsunuz, bize tarihsel bir oyun yazsanıza."

"Tabii, olabilir."

---

* Aleksandr Puşkin'in "Gece" şiirinden A. G. Rubinstein tarafından uyarlanan bir romans. *-Rus. ed.*

Misafirler tüm konyağı içip bitirdiler, gitmek için ayaklandılar. Saat onu geçmişti bile, daçacılar için bu geç bir saat sayılırdı. Onları bahçe kapısına kadar geçiren Yuliya:

"Ne kadar karanlık, hiçbir şey görünmüyor," dedi. "Nasıl yolunuzu bulacaksınız beyler, bilemiyorum. Amma da soğuk!"

Şalına daha sıkı sarılan Yuliya sundurmanın altına geri döndü. Misafirlerine:

"Benim Aleksey mutlaka bir yerlerde kâğıt oynuyordur," diye bağırdı.

"İyi geceler!"

Aydınlık odalardan sonra burada hiçbir şey görünmüyordu. Yartsev ile Kostya tıpkı körler gibi el yordamıyla yollarını bularak demiryolu kenarındaki toprak sete kadar geldiler, seti geçtiler. Kostya, durarak gökyüzüne baktı, kalın sesiyle:

"Zerre kadar bir şey gözükmüyor," dedi. "Yıldızlara gelince, yıldızlar tıpkı yeni on beş kapiklik metal para gibiler, Gavriliç."

"Efendim!" diye seslendi Yartsev, karanlıkta bir yerlerden.

"Hiçbir şey görünmüyor, diyorum. Neredesiniz?"

Yartsev ıslık çalarak Kostya'nın yanına geldi ve koluna girdi.

Kostya, ansızın, avazı çıktığı kadar:

"Hey daçacılar! Bir sosyalist yakaladık!" diye bağırdı.

Kostya çakırkeyif olunca ele avuca sığmaz biri olup çıkardı; bağırır çağırır, zabıtayla, arabacılarla dalaşır, şarkı söyler, çılgınca kahkahalar atardı.

"Doğa, kahrol e mi!" diye bağırdı.

"Hadi, hadi, buna gerek yok, rica ediyorum," diye Yartsev onu yatıştırdı.

Çok geçmeden iki arkadaşın gözleri karanlığa alıştı, yüksek çamların ve telgraf direklerinin siluetini ayırt etmeye başladılar. Arada bir Moskova tren istasyonlarından ıslık sesleri duyuluyor, telgraf tellerinden acı acı uğultu sesleri geliyordu. Ormanın bizzat kendisinden etrafa hiçbir ses seda yayılmıyordu; bu suskunluğun gururlu, güçlü, gizemli bir şeyleri sakladığı izlenimine kapılıyordunuz. İnsanda, geceleyin, çamların tepelerinin neredeyse göğe dokunduğu gibi bir izlenim oluşuyordu.

İki arkadaş ormanda gidecekleri patikayı arayıp buluyor ve bu patikayı izleyerek ilerliyorlardı. Tamamen karanlık bir yere geldiler, bir orman yolundan ilerlediklerini, ancak, tepelerindeki, yıldızlarla dolu uzun gökyüzü şeridinden ve bir de, ayaklarının altındaki çiğnenmiş sert topraktan anlayabiliyorlardı. Konuşmadan yan yana giderlerken, ikisine de sanki karşıdan onlara doğru birileri yaklaşıyormuş gibi geliyordu. Çakırkeyif hallerinden eser kalmadı. Yartsev, eski zamanların Moskova çarları, boyarları ve patriklerinin ruhları belki de şimdi bu ormanda dolaşıyordur diye aklından geçirdi. Bunu Kostya'ya da söylemek istedi, ama kendini tuttu, vazgeçti.

Şehir sınırına vardıklarında gökyüzü çok hafiften ağarmaya başlamıştı. Yartsev ile Koçevoy suskunluklarını bozmayarak, ucuz kır evlerinin, aşevlerinin, kereste depolarının yanından geçerek kaldırım boyunca ilerlediler. Birbirlerine dolanmış dalların oluşturduğu kemerin altından geçerlerken leylak kokularıyla karışmış, hoş, nemli havanın iliklerine kadar işlediğini hissettiler.

Derken, önlerinde geniş uzun bir caddenin uzandığını gördüler, caddede ne bir insan ne de ışık vardı... Krasniy Prud'a geldiklerinde artık ortalık iyice aydınlanmıştı.

Yartsev, Alekseyevski Manastırı'na bakarak:

"Moskova... daha nice acılar çekmek zorunda kalacak olan şehir!" dedi.

"Aklına bu nereden geldi?"

"Öylesine, işte. Moskova'yı seviyorum ben."

Hem Yartsev hem de Kostya Moskova'da doğmuşlardı, bu şehre tapıyor, diğer şehirlere karşı her nedense düşmanca hisler besliyorlardı. Moskova'nın harikulade bir şehir, Rusya'nın da harikulade bir memleket olduğuna inanmışlardı. Kırım'da, Kafkasya'da ya da yurtdışında bulunurken sıkılıyor, rahatsız ve tedirgin oluyorlardı. O gri Moskova havasını dünyanın en hoş, sağlığa en yararlı havası olarak görüyorlardı. Soğuk yağmurların pencere camlarını tıklattığı, karanlığın erken bastığı, ev ve kilise duvarlarının kasvetli, boz renge büründüğü ve dışarı çıktığında ne giyeceğini bilemediğin o günler... Böyle günler Yartsev ile Kostya'da tatlı bir heyecan uyandırırdı.

Sonunda, tren istasyonunun yakınında bir fayton tuttular.

"Tarihsel bir oyun yazmak gerçekten güzel olurdu," dedi Yartsev.

"Fakat Lyapunov'lar, Godunov'lar olmadan yazılmalı ve Yaroslav ya da Monomah dönemine ait olmalı... Pimen'in monoloğu* dışındaki tarihsel Rus piyeslerinden nefret ederim. Herhangi tarihsel bir kaynakla ilgilendiği-

* Pimen: Aleksandr Puşkin'in *Boris Godunov* (1827) adlı tarihsel dramının keşiş kahramanı. *-çev.*

niz ya da Rus tarihini konu alan bir ders kitabı bile okuduğunuz zaman, Rusya'da herkesin olağanüstü yetenekli, becerikli ve ilginç olduğu fikrine kapılırsınız. Ancak, tiyatroda tarihsel bir oyunu seyrettiğim zaman Rus hayatı bana cılız, marazi, özgünlükten uzak görünmeye başlar."

Dmitrovka civarında iki arkadaş ayrıldılar, Yartsev, Nikitskaya Caddesindeki evine hareket etti. Bir süre yarı uyur durumda arabanın koltuğunda sallandı, kafasında hep piyes vardı. Hayalinde ansızın kopan korkunç bir gürültü canlandırdı; şangırtılar, anlaşılmayan bir dilde –herhalde Kalmık dili olmalı– bağırış çağırışlar kulakları yırtıyordu. Alevlerin tamamen sardığı bir köy vardı, köyün çevresindeki, kırağıyla örtülü orman yangınından dolayı yumuşak pembe bir renge bürünmüştü. Etraf, çok uzak mesafeler bile, köknar fidanlarını tek tek ayırt edebilecek kadar açık ve berrak görünüyordu. Birtakım, atlı ve yaya, vahşi insanlar köye saldırıyorlardı, atları da, kendileri de tıpkı gökteki yangın kızıllığı gibi kıpkırmızıydı.

Yartsev, 'Bunlar Kumanlar olmalı' diye düşündü. İçlerinden, yüzü kanlı, her tarafı yanık içinde, korkunç görünümlü yaşlı birisi, beyaz bir Rus yüzüne sahip genç bir kızı eyerine bağlıyor. Yaşlı adam kudurmuşçasına bağırarak bir şey söylüyor, kız ise zeki, hüzün dolu gözlerle ona bakıyor...

Yartsev başını silkeledi ve uyandı. "Arkadaşım, benim narin arkadaşım" şarkısını mırıldandı. Arabacının parasını ödeyip merdivenleri çıkan Yartsev bir türlü uyanıp kendine gelemiyordu. Hayalinde, yangının ağaçlara yayılışını, ormanın çatırtılarını ve çıkan dumanları görüyordu. Devasa bir yaban domuzu, korkudan deliye dönmüş,

köye doğru son hızıyla koşuyordu... Eyere bağlanan kız ise hâlâ öyle bakıyordu.

Yartsev odasına girdiğinde çoktan sabah olmuştu. Piyanonun üzerinde, nota kâğıtlarının yakınında yanan iki mum tükenip sönmek üzereydi. Razsudina, siyah elbisesi ve kuşağı üzerinde, elinde gazete, divana uzanmış ve derin bir uykuya dalmıştı. Muhtemelen, Yartsev'in eve dönüşünü bekleyerek uzun süre piyano çalmış ve dayanamayarak uyumuştu.

'Vay canına, bitkinlikten sızmış!' diye geçirdi içinden Yartsev. Yartsev, Razsudina'nın elindeki gazeteyi dikkatlice çekip aldı, üşümesin diye üzerine şal örttü, mumları söndürerek yatak odasına çekildi. Yatağa uzandığında hâlâ tarihsel piyesi düşünüyor ve kafasından bir türlü atamadığı "Arkadaşım, benim narin arkadaşım" mısralarını mırıldanıyordu.

İki gün sonra, Laptev haber vermek üzere Yartsev'e beş dakikalığına uğramış ve Lida'nın kuşpalazı olduğunu, hastalığın ondan Yuliya Sergeyevna'ya ve bebeğine bulaştığını aktarmıştı. Beş gün sonra ise, Lida ile Yuliya'nın iyileştiği, ancak bebeğin öldüğü, Laptev'lerin Sokolniki'deki daçayı aceleyle boşaltıp şehre taşındıkları haberi geldi.

XIV

LAPTEV İÇİN uzun süre evde oturmak artık hoş olmuyordu. Karısı, kızlara ders çalıştıracağını söyleyerek sık sık müştemilata gidiyordu, ancak Laptev onun oraya ders için değil, Kostya'nın odasında oturup ağlamak için gittiğini biliyordu. Bebeğin ölümünün dokuzuncu, sonra yirminci, sonra kırkıncı günü gelip geçiyor, Laptev'in buna

rağmen hâlâ, sürekli olarak Alekseyevski mezarlığına gidip ölü duası dinlemesi, gece gündüz sadece bu bahtsız çocuğu düşünerek helak olması, karısına, onu teselli etmek için binbir türlü saçmalıklar söylemesi gerekiyordu.

Artık ambara çok seyrek gidiyordu, kendine çeşitli uğraş ve gaileler düşünüp buluyor, esas olarak hayırseverlik işleriyle ilgileniyordu. Önemsiz, boş bir iş için bile tüm gününü yolda geçirmek gerektiğinde, bundan memnun oluyordu. Son zamanlarda, yoksulların gece kalabilecekleri barınaklarla ilgili bilgi toplamak üzere yurtdışına gitmeyi planlıyordu. En son ilgi alanı bu konuydu.

Bir sonbahar günüydü. Yuliya ağlamak için biraz önce müştemilata gitmişti, Laptev ise, çalışma odasında divana uzanmış, 'Acaba nereye gidebilirim?' diye düşünüyordu. Tam bu sırada Pyotr, Razsudina'nın geldiğini haber verdi. Bu habere çok sevinen Laptev, yerinden fırladı ve beklenmeyen misafiri, artık unutmak üzere olduğu eski kız arkadaşını karşılamaya çıktı. Polina'da, Laptev'in onu son kez gördüğü o akşamdan bu yana en ufak bir değişiklik olmamıştı, her şey yine aynıydı.

Laptev, ona her iki elini de uzatarak:

"Polina! Aradan kaç yaz kaç kış geçti görüşmeyeli?" dedi. "Sizi gördüğüme ne kadar sevindiğimi bir bilseydiniz! Hoş geldiniz!"

Razsudina selamlaşarak Laptev'in elini ani bir hareketle kendine doğru çekerek sıktı. Palto ve şapkasını çıkarmadan çalışma odasına geçip oturdu.

"Size bir dakikalığına uğradım," dedi. "Boş gevezelik etmeye zamanım yok. Lütfen, oturunuz ve dinleyiniz. Beni görmekten memnun olup olmamanız gerçekten benim için hiç fark etmiyor. Beyefendilerin bana yönelik

narin dikkatlerine asla önem vermiyorum. Size gelmemin nedeni, bugün beş yere uğradım ve hepsinden ret yanıtı aldım, üstelik işin gecikmeye tahammülü yok. Dinleyiniz –Laptev'in gözünün içine bakarak–, beş tanıdık öğrenci okul ücretini ödeyemedikleri için üniversiteden atılıyorlar. Dar kafalı, yetenekleri kısıtlı öğrenciler, ama yoksul oldukları kesin. Sizin zenginliğiniz, hemen şimdi üniversiteye gidip bu öğrencilerin borçlarını ödeme yükümlülüğünü omuzlarınıza yüklüyor."

"Memnuniyetle, Polina."

"İşte, soyadları," diyerek listeyi verdi. "Hemen şimdi gidin, aile mutluluğunuzun tadını çıkarmak için daha sonra yeterli zamanınız olacaktır."

Bu sırada, misafir odasına açılan kapının arkasında bir hışırtı sesi duyuldu, muhtemelen köpek kaşınıyordu. Razsudina kızararak ve yerinden sıçrayarak:

"Sizin Dulcinea'nız* bizi dinliyor," dedi. "Bu, iğrenç bir şey!"

Yuliya'ya yapılan bu suçlama Laptev'i gücendirdi.

"O burada yok, müştemilatta şu anda," dedi. "Onun hakkında böyle konuşmayın, bebeğimiz öldü. Yuliya bugünlerde büyük bir acı içinde."

Polina alaycı bir şekilde gülümseyerek yeniden oturdu.

"Siz onu avutabilirsiniz," dedi. "Merak etmesin, daha on çocuğu olur. Çocuk doğurmak için aklı kâfi gelmeyen bir kadın var mı?"**

Laptev, bunları ya da bunlara hayli benzeyen şeyleri çok eskiden defalarca dinlediğini hatırladı; geçmişin, tek

---

* Dulcinea del Toboso: Don Quijote'nin hayali sevgilisi. *-çev.*

** Oyun yazarı A. C. Griboyedov'un (1795-1829) ünlü *Gore ot uma* (Akıldan Bela) adlı komedisinden bir alıntı. *-çev.*

başına yaşadığı o özgür, bekârlık hayatının, genç olduğu için istediği her şeyi yapabileceğini sandığı, henüz karısına âşık olmadığı ve bebeğiyle ilgili acı anılarının bulunmadığı o eski günlerin güzelliği bir esinti olup geri döndü, Laptev'in yüreğini serinletti.

Laptev, gerinerek:

"Birlikte gidelim," dedi.

Üniversiteye vardıklarında Razsudina kapıda bekledi, Laptev muhasebe bölümüne gitti. Biraz sonra dönerek Razsudina'ya beş adet makbuzu sundu.

"Şimdi nereye gideceksiniz?" diye sordu Razsudina'ya.

"Yartsev'e."

"Ben de sizinle geliyorum."

"Ama onun çalışmasına engel olacaksınız."

Razsudina'ya yalvaran gözlerle bakarak;

"Sizi temin ederim ki, hayır!" dedi.

Razsudina, tıpkı cenazelerde giyilen türden, matem tülü ile süslenmiş siyah bir şapka ve cepleri çıkıntı yapmış, çok eski ve kısa bir palto giymişti. Burnu sanki eski halinden daha uzundu. Soğuğa rağmen benzi uçuktu, kansız görünüyordu.

Laptev onunla yürümeyi, dediklerine aynen uymayı ve homurdanmalarını dinlemeyi seviyordu. Şimdi birlikte giderlerken onun hakkında düşünüyordu: Böylesine çirkin, kemikli, kaba yapılı, huzursuz, uygun giyinmeyi bilmeyen, saçları her zaman özensizce taranmış, her zaman bir biçimsiz yanı bulunan bu kadının nasıl güçlü bir iç dünyası olmalı ki, bütün bu olumsuzluklarına rağmen hâlâ büyüleyici olabiliyor.

Yartsev'in evine arka kapıdan, mutfaktan geçerek girdiler. Mutfakta ak bukleli, temiz bir kadın olan yaşlı aşçı-

ya rastladılar. Kadıncağız çok utandı, tatlı tatlı gülümsedi, ufacık yüzü bir pastayı andırıyordu. Misafirleri buyur etti. Yartsev evde yoktu. Razsudina, Laptev'e kendisini rahatsız etmemesini söyleyerek piyanonun başına geçti, sıkıcı ve zor egzersizler çalıştı. Laptev ise, onu konuşmalarıyla eğlendirmeye kalkışmadı, kenarda oturarak *Vestnik Yevropi* (Avrupa Habercisi) dergisinin sayfalarını karıştırdı. Razsudina iki saat –bu, onun günlük kotasıydı– çalıştıktan sonra mutfakta bir şeyler atıştırdı ve ders vermeye gitti. Laptev bir roman tefrikası okuyup bitirdikten sonra hiçbir şey okumadan, sıkılmaksızın, uzun uzun oturdu. Öğle yemeği için eve gitme vakti çoktan geçtiği için memnundu.

Yartsev'in kahkaha sesleri duyuldu:

"Ha-ha-ha!"

Kahkahasının peşinden kendisi içeri girdi, sağlıklı, dinç görünüyordu; yanakları kırmızıydı. Parlak düğmeli yeni bir ceket giymişti. "Ha-ha-ha!" diye gülmeyi sürdürüyordu. İki dost birlikte yemek yediler. Sonra Laptev divana uzandı, Yartsev ise yakın bir yere oturarak puro içti. Akşam karanlığı çöktü.

"Muhtemelen yaşlanmaya başladım," dedi Laptev. "Kız kardeşim Nina öldükten sonra, her nedense, sık sık ölümü düşünür oldum."

Ölümden, ruhun ölümsüzlüğünden, eğer olsaydı yeniden dirilmenin gerçekten çok iyi bir şey olacağından konuştular. Düşünsenize diriliyorsunuz, sonra bir yerlere, Mars'a uçuyorsunuz, sonsuza kadar aylak ve mutlu yaşıyorsunuz, en önemlisi de, dünyevi değil, başka bir türlü, kendine özgü yeni bir tarzda düşünüyorsunuz.

"İnsan ölmek istemiyor," dedi Yartsev alçak sesle. "Hiçbir tür felsefe beni ölümle barıştıramaz. Ölümü basitçe bir mahvolma, yok olma olarak görüyorum. İnsan yaşamak istiyor."

"Hayatı seviyor musunuz, Gavriliç?" diye sordu Laptev.

"Evet, seviyorum."

"Biliyor musunuz, bu konuda kendimi bir türlü çözümleyemiyorum," dedi Laptev. "Genellikle ya karamsar, iç karartıcı ya da kayıtsız bir ruh hali içindeyim. Çekingen biriyim, öz güvenim yok. Korkak bir vicdana sahibim, hayata bir türlü uyum sağlayıp onun efendisi olamıyorum. Bazı insanlar saçma sapan konuşur ya da birilerini aldatır, ama yine de hayatın tadını çıkarırlar, bense arada bir bilinçli olarak hayır işleri yaparım, ama bunları yaparken de, yalnızca huzursuzluk ya da mutlak bir kayıtsızlık duygusu yaşarım. Tüm bunları, Gavriliç, bir köle olmama, bir toprak kölesinin torunu olmama bağlıyorum. Biz ayağı çarıklılar gerçek doğru yolu bulana kadar pek çok kardeşimiz bu uğurda canını verecektir."

Yartsev, iç geçirerek:

"Tüm bunlar çok güzel, azizim," dedi. "Bunlar, Rus hayatının ne kadar zengin, ne kadar çeşitli olduğunu bize bir kez daha gösteriyor. Ah, ne kadar zengin! Biliyor musunuz, ben, çok büyük bir zaferin arifesinde yaşadığımıza her geçen gün daha çok inanıyorum. İster inanın, ister inanmayın, kanımca, şu anda muhteşem bir nesil yetişiyor. Çocuklara, özellikle kız çocuklarına ders verirken büyük bir haz duyuyorum. Harikulade çocuklar!"

Yartsev piyanoya yaklaştı, tuşlara dokundu.

"Ben bir kimyacıyım," diye devam etti. "Kimya dilinde düşünürüm ve bir kimyacı olarak öleceğim. Ancak, çok açgözlüyüm, doyamadan öleceğim diye korkuyorum. Sadece kimya bana yetmiyor, büyük bir iştahla Rus tarihine, sanat tarihine, eğitim bilimine, müziğe... saldırıyorum. Yazın karınız bana bir tarihsel oyun yazmamı söylemişti, bugünlerde içimde yazma arzusu kabarıyor. Bana, sanki üç gün üç gece hiç kalkmadan otursam tümünü yazıp bitiririm gibi geliyor. Hayaller, fanteziler bana ıstırap veriyor, kafam çok dolu, beynimin âdeta nabız atışlarını duyuyorum. Aslında özel, bulunmaz biri olmak, büyük şeyler yaratmak isteyen biri değilim, sırf yaşamak, hayal kurmak, umut etmek ve her yere, her şeye yetişmek istiyorum... Hayat, azizim, kısacık, onu daha iyi yaşamak lazım."

Gece yarısına kadar süren bu dostça sohbetten sonra Laptev hemen her gün Yartsev'e gelmeye başladı. Onunla olmak Laptev'e ilginç geliyordu. Genellikle akşamüzeri geliyor, divana uzanıyor, en ufak bir can sıkıntısı duymadan Yartsev'in gelişini sabırla bekliyordu. Yartsev işten gelince yemek yiyor, sonra çalışmaya oturuyordu. Ancak, Laptev ona herhangi bir soru soruyor ve böylece çalışma bir kenara bırakılarak sohbet başlıyordu. Gece yarısı iki dost, birbirinden oldukça memnun halde ayrılıyorlardı.

Ama bu ziyaretler uzun sürmedi. Bir keresinde Laptev, Yartsev'e geldiğinde Razsudina ile karşılaştı, evde yalnızdı, piyanonun başında oturmuş egzersizlerini çalışıyordu. Laptev'i çok soğuk bir şekilde, neredeyse düşmanca karşılayan Razsudina, onun elini sıkmadan:

"Söyler misiniz, lütfen, bu ne zaman sona erecek?" diye sordu.

Laptev soruyu anlamayarak:

"Ne sona erecek?" dedi.

"Buraya her gün geliyorsunuz ve Yartsev'in çalışmasına engel oluyorsunuz. Yartsev bir bilim adamı, tüccar değil; hayatının her dakikası çok kıymetli. Bunu anlamanız ve az da olsa nezaket göstermeniz gerek."

Canı sıkılan Laptev, yumuşak bir üslupla:

"Eğer siz engel olduğumu söylüyorsanız, ziyaretlerimi sonlandırırım," dedi.

"Hem de çok güzel olur. Şimdi gidin, Yartsev her an gelebilir, sizi burada bulmasın."

Razsudina'nın konuşma üslubu ve gözlerindeki kayıtsızlık ifadesi Laptev'in son derecede canını sıkmıştı. Bir an önce gitmesini istemek dışında Razsudina ona karşı hiçbir his duymuyordu. Bu durum, eskiden ona duyduğu o büyük aşktan ne kadar da farklıydı! Laptev Razsudina'nın elini sıkmadan dışarı çıktı, arkadan seslenerek kendisini geri çağıracak diye düşündü, ama piyanodan yeniden nota sesleri duyuldu. Merdivenleri ağır ağır indi, onun için artık bir yabancı olduğunu anladı.

Üç gün sonra Yartsev akşamı birlikte geçirmek üzere Laptev'e geldi.

"Size haberim var," dedi gülerek. "Polina Nikolayevna tamamen bana taşındı. –Biraz mahcubiyet hissederek konuşmasını sürdürdü– Ne yani? Tabii ki, birbirimize âşık değiliz, ama düşünüyorum ki... bir şey fark etmez. Ona barınak, huzur ve hastalandığında çalışmama özgürlüğü sağladığım için memnunum. O ise, benim hayatımın daha düzene gireceğini, kendisinin etkisiyle büyük bir bilim adamı olacağımı düşünerek bir araya gelmemizi istedi, sanıyorum. Güneylilerin bir atasözü var: Ahmak hayalle zenginleşir.* Ha-ha-ha!"

---

* Ukrayna atasözü. *–çev.*

Laptev susuyordu. Yartsev odada bir aşağı bir yukarı yürüyor ve daha önce defalarca gördüğü resimlere bakıyordu.

"Evet, dostum," dedi iç geçirerek. "Benim yaşım sizinkinden üç yıl fazla, gerçek aşkı düşünmek için artık çok geç. Polina Nikolayevna gibi bir kadın esasında benim için biçilmiş kaftan, bir hazine. Kesinlikle onunla yaşlılığımızın sonuna kadar mutluluk içinde yaşayacağız. Ama insan işte, belli olmuyor, daima bir şeylere pişman oluyorsun, yeni bir şeyler istiyorsun. Örneğin, içimde, sanki Dağıstan vadilerinde uzanmış yatıyorum ve rüyamda bir balo görüyorum gibi bir duygu var.* Kısaca, insanoğlu hiçbir zaman elindekiyle yetinip memnun olmuyor."

Yartsev misafir odasına geçti, sanki hiçbir şey olmamış gibi şarkı söylemeye başladı; Laptev ise, çalışma odasında gözleri kapalı halde oturarak Razsudina ile Yartsev'in neden bir araya geldiklerini anlamaya çalıştı. Daha sonra, sağlam, sürekli bağlılıkların, sevgilerin olmamasına hayıflandı, büyük bir üzüntü hissetti; Razsudina'nın Yartsev'le bir araya gelmesine canı sıkıldı ve karısına karşı duygularının eskisi gibi olmadığına üzülerek kendine acıdı.

XV

LAPTEV KOLTUKTA sallanarak kitap okuyordu, Yuliya da çalışma odasındaydı ve o da okuyordu. Konuşacak bir şey olmamasından olsa gerek, ikisi de sabahtan bu yana ağızlarını açmamıştı. Laptev arada bir kitabın arkasından Yuliya'ya bakıyor ve 'Tutkulu bir aşkla ya da hiç aşk

* M. Lermontov'un "Son" (Rüya) şiirinin üç dizesi. *-çev.*

olmadan evleniyorsun, ikisi de aynı kapıya çıkmaz mı?' diye düşünüyordu. Yuliya'yı kıskandığı, onun için endişelendiği, acı çektiği günler şimdi ona çok uzak görünüyordu. Yurtdışına gitmeye fırsat bulmuştu ve şimdi seyahat yorgunluğunu atmak için dinleniyordu. İlkbahar geldiğinde, çok sevdiği İngiltere'ye yeniden gitmeyi planlıyordu. Yuliya Sergeyevna ise acısına alışmıştı, ağlamak için artık müştemilata gitmiyordu. Bu kış ne mağazalara, ne tiyatro ve konserlere gitmiş, hep evde oturmuştu. Büyük odaları sevmiyordu, her zaman ya kocasının çalışma odasında ya da kendi odasında otururdu. Kendi odasında çeyizinde getirdiği ikonaların konduğu dolaplar vardı, duvarında da sergide o çok beğendiği manzara resmi asılıydı. Kendisine hemen hemen hiç para harcamıyor, eskiden babasının evinde olduğu gibi çok az parayla geçiniyordu.

Kış pek neşeli geçmedi. Moskova'nın her yerinde iskambil modası vardı; kart oyunlarına alternatif olarak okuma, şarkı söyleme, resim yapma gibi başka eğlenceler sunan yerler olsa da onlarınkiler de daha az sıkıcı değildi. Moskova'da yetenekli insanın az olması, düzenlenen bütün eğlencelere aynı şarkıcı ve kitap okuyucularının katılması yüzünden, sanat zevkinin kendisi de giderek bıktırıcı bir hale gelmiş ve pek çok insan için sıkıcı, tekdüze bir sosyal göreve dönüşmüştü.

Diğer yandan, Laptev'lerde üzüntü verici bir olayın geçmediği gün pek olmuyordu. İhtiyar Fyodor Stepanoviç'in gözleri çok kötü görüyordu ve artık ambara gitmiyordu. Göz doktorları onun kısa süre sonra tamamen kör olacağını söylüyorlardı. Fyodor da her nedense ambara gitmeyi bırakmıştı, evde oturuyor ve durmadan

bir şeyler yazıyordu. Panaurov *fiili sivil danışman* rütbesine yükseltilerek başka bir şehre atanmıştı, şimdilik Dresden Oteli'nde yaşıyordu. Hemen hemen her gün gelerek Laptev'den para istiyordu. Kiş nihayet üniversiteyi bitirdi, şimdi Laptev'in kendisine bir iş bulmasını bekliyor ve o uzun, sıkıcı hikâyelerini anlatarak günlerini onlarda geçiriyor.

Bütün bunlar insanı yoruyor, sinirleri geriyor ve günlük hayatı tatsız, sıkıcı bir hale getiriyordu.

Pyotr çalışma odasına girerek yabancı bir hanımefendinin geldiğini haber verdi. Getirdiği kartvizitte "Josephina Iosifovna Milan" yazıyordu. Yuliya Sergeyevna ağır ağır kalktı ve oturmaktan ayağı keçeleştiği için hafifçe aksayarak odadan çıktı. Kapıda çok solgun, zayıf, kara kaşlı, baştan aşağı siyahlar giymiş bir hanımefendi belirdi. Kadıncağız, ellerini göğsüne bastırarak, yalvaran bir edayla:

"Mösyö Laptev, çocuklarımı kurtarınız!" dedi.

Bileziklerin şıngırtısı ve yüzdeki pudra lekeleri Laptev'e tanıdık geldi. Evlerinde düğünden önce hiç de uygun düşmeyen o öğle yemeğini yediği hanımefendiyi tanıdı. Bu, Panaurov'un ikinci karısıydı.

"Çocuklarımı kurtarınız!" diye yineledi.

Yüz kasları titredi, gözleri kızardı. Yüzü bir anda yaşlanmış ve acınacak bir hal almıştı.

"Yalnızca siz bizi kurtarabilirsiniz. Son paramı harcayarak size, Moskova'ya geldim. Çocuklarım açlıktan ölüyor!"

Sanki Laptev'in ayaklarına kapanacakmış gibi bir hareket yaptı, Laptev korktu ve kadını kolundan, tam dirseğinin üstünden yakaladı. Onu oturturken:

"Oturunuz, oturunuz," diye mırıldandı. "Lütfen, oturunuz, rica ediyorum."

"Artık ekmek alacak paramız kalmadı. Grigori Nikolayeviç yeni görevine gidiyor, ama beni ve çocukları beraberinde götürmek istemiyor. Siz, hayırsever bir insan olarak bize para gönderdiniz, ama o parayı kocam sırf kendine harcadı. Ne yapacağız? Ne? Zavallı, mutsuz çocuklar!"

"Sakin olunuz, rica ediyorum. O parayı sizin adınıza göndermeleri için yazıhaneye talimat vereceğim."

Panaurova ağladı, biraz sonra sakinleşti. Laptev, onun akan gözyaşlarının pudralı yanağında oluşturduğu küçük oluk izlerini fark etti, ayrıca kadının bıyıklarının da olduğu dikkatinden kaçmadı.

"Siz sonuna kadar iyi yürekli bir insansınız, Mösyö Laptev. Bizim koruyucu meleğimiz, kurtarıcımız olun, beni terk etmemesi ve yanında götürmesi için Grigori Nikolayeviç'i ikna edin. Yine de onu seviyorum, çılgınca seviyorum, o benim sevinç kaynağım."

Laptev ona yüz ruble verdi ve Panaurov ile konuşacağına dair vaatte bulundu. Hole kadar onu geçirirken, ağlayacak ya da dizlerine kapanacak diye hep tedirgin oldu.

Panaurova'dan sonra Kiş geldi. Peşinden fotoğraf makinesiyle Kostya çıkageldi. Son zamanlarda kendini fotoğrafçılığa vermişti. Her gün günde birkaç kez evdeki herkesin fotoğrafını çekiyordu. Bu yeni uğraşı ona pek çok üzüntü yaşattı ve hatta bu yüzden zayıfladı.

Akşam çayı öncesinde Fyodor geldi. Çalışma odasında bir köşeye geçip oturdu, kitabını açtı ve görünüşe göre, okumaksızın, uzun süre aynı sayfaya baktı. Sonra uzun uzun çay içti, yüzü kırmızıydı. Onun yanındayken Lap-

tev yüreğinde bir ağırlık hissediyor, hatta suskun hali bile ona tatsız geliyordu.

"Rusya'yı yeni yazarından dolayı kutlayabilirsin," dedi Fyodor. "Şaka bir yana, kardeşim, küçük bir makalemi, tabiri caizse kalemimin ilk provasını getirip sana göstermeye karar verdim. Oku azizim ve bana görüşünü söyle, ancak sadece samimi görüşünü."

Cebinden küçük bir defter çıkararak kardeşine verdi. Makale "Rus Ruhu" başlığını taşıyordu. Sıkıcı ve renksiz bir üslupla yazılmıştı, genellikle yeteneksiz, kibrini içinde gizli tutan kişiler bu tarzda yazar. Yazının ana fikri şöyleydi: Entelektüel bir kişinin doğaüstü şeylere inanmama özgürlüğü vardır, ancak bu kişi, başkalarını yoldan çıkarmamak ve insanların içindeki inancı sarsmamak için kendi inançsızlığını gizlemekle yükümlüdür. İnanç olmadan idealizm olmaz, idealizmin değişmez görevi ise Avrupa'yı kurtarmak ve insanlığa doğru yolu göstermektir.

"Ama sen burada Avrupa'yı hangi dertten kurtarmak gerektiğini yazmamışsın," dedi Laptev.

"Kendiliğinden anlaşılıyor."

Heyecanlanarak odada dolaşmaya başlayan Laptev:

"Hiç de anlaşılmıyor," dedi. "Bu yazıyı yazmandaki amaç anlaşılmıyor. Kaldı ki, bu seni ilgilendirir sadece."

"Ayrı bir broşür olarak bastırmak istiyorum."

"Bu senin meselen!"

Bir dakikalık bir suskunluk oldu. Fyodor iç geçirerek;

"Çok yazık, bin defa yazık ki, seninle ayrı düşünüyoruz," dedi. "Ah, Alyoşa, Alyoşa, sevgili kardeşim benim! Sen ve ben, ikimiz de Rus insanıyız; Ortodoks ve yüce gönüllü insanlarız. Bu Alman ve Yahudi işi uydurma fi-

kirler bize yakışır mı? Ben de, sen de sıradan düzenbazlar değiliz, ünlü tüccar bir aileden, soydan geliyoruz."

Laptev, öfkesini denetlemeye çalışarak:

"Hangi ünlü aileden, soydan bahsediyorsun?" dedi. "Ünlü aileymiş! Dedemizi toprak sahipleri kırbaçlar, en küçük rütbelisi de dâhil, her devlet memuru onun yüzüne yumruğunu indirirdi. Dedemiz babamızı döver, babam da bana ve sana dayak atardı. Bu ünlü soy sana bana ne verdi? Hangi kanı, hangi sinir yapısını miras olarak aldık? Bak işte, sen üç yıldan beri bir diyaçok gibi düşünüp duruyorsun, her türlü saçmalığı konuşuyorsun ve işte yazdığın şeye bak: Bir uşağın sayıklamaları! Ya ben! Ya ben! Dön bir de bana bak... Ne bir çeviklik, ne bir cesaret, ne güçlü bir irade; her adımımı atarken sanki beni bunun için kırbaçlayacaklarmış gibi korkuyorum. Zekâ ve ahlak olarak benimle kıyaslanamayacak derecede düşük düzeydeki boş insanların, aptalların, sığırların önünde mahcubiyet duyup eziliyorum. Kapıcılardan, evlerin güvenlik görevlilerinden, zabıtalardan, jandarmalardan korkuyorum, herkesten korkuyorum. Çünkü korkutulmuş, ezilmiş bir anneden doğdum, çocukluğumdan beri dövülmüş ve korkutulmuş biriyim... İkimiz de eğer çocuk sahibi olmazsak çok iyi bir şey yapmış oluruz. Ah, tanrım, bu ünlü tüccar ailesi bizimle birlikte son bulsun, ne olur!"

Çalışma odasına Yuliya Sergeyevna girdi, masanın başına oturarak:

"Ne tartışıyordunuz?" dedi. "Engel olmuyorum ya?"

"Hayır, sevgili kız kardeşim," diye yanıtladı, Fyodor. "İlkesel bir konu tartışıyoruz. –Kardeşine dönerek– Şöyle böyle bir aile diye konuşuyorsun, ama bu aile milyonluk bir iş kurdu. Bu da bir değer ifade ediyor olmalı!"

"Büyük bir başarı: Milyonluk iş! Dikkate değer bir zekâsı ve yeteneği olmayan bir adam tesadüfen işportacı oluyor, sonra zengin oluyor; hiçbir sistemi, amacı ve hatta para hırsı olmadan günlük bir anlayışla, mekanik tarzda ticaret yapıyor. Paranın kendisi ona geliyor, o paraya gitmiyor. Bütün hayatı boyunca işinin başında oturuyor, işini, yalnızca tezgâhtarlarına hükmetmek ve müşterilerle alay etmek imkânı bulduğu için seviyor. Kilise mütevellisi oluyor, çünkü orada koro şarkıcılarına emir verebilir, onları kendi boyunduruğu altına alabilir. Okulda vasi, çünkü öğretmeni kendi emri altında görmeyi seviyor, ona amirlik taslayabilir. Tüccar ticareti değil, hükmetmeyi, emretmeyi sever. Sizin ambarsa bir ticaret müessesesi değil, bir işkence odasıdır! Evet, sizinki gibi bir ticaret işi için kişilikleri yok edilmiş, en gerekli yaşamsal haklardan yoksun, zavallı tezgâhtarlara ihtiyaç vardır. Bu tür tezgâhtarları ve insanları daha çocuk yaştan itibaren, bir dilim ekmek için ayağınıza kapanmaya zorlayarak ve onların velinimeti olduğunuz düşüncesini çocuk kafalarına sokarak kendiniz yetiştiriyorsunuz. Belli işte, üniversiteli birini ambarda işe almıyorsun!"

"Bizim işe üniversiteli insanlar uygun değil."

"Yalan! Gerçek değil!" diye bağırdı Laptev.

"Bana kalırsa, sen su içtiğin kuyuya tükürüyorsun," diyerek kalktı Fyodor. "İşimiz sende tiksinti uyandırıyor, ama gelirinden yararlanıyorsun."

Laptev, öfkeyle kardeşine baktı, gülümseyerek:

"Aha, baklayı ağzımızdan çıkardık!" dedi. "Evet, senin ünlü ailene mensup olmasaydım, minnacık da olsa iradem ve cesaretim olsaydı bu geliri çoktan fırlatıp atar, kendi ekmeğimi kazanmak için çekip giderdim. Ancak,

siz benim kişiliğimi o ambarınızda çocukluktan itibaren ezip yok ettiniz. Ben sizden biriyim!"

Fyodor saatine baktı, aceleyle vedalaşmaya başladı. Yuliya'nın elini öperek odadan çıktı, ancak hole doğru yürüyeceğine, önce misafir odasına, sonra da yatak odasına daldı. Çok büyük bir kafa karışıklığı içindeydi.

"Odaların konumunu unuttum," dedi. "Garip bir ev. Öyle değil mi, garip bir ev!"

Paltosunu giyerken sanki şuurunu kaybetmiş gibiydi, yüzünden acı çektiği belli oluyordu. Laptev'in öfkesi geçmişti; korktu ve aynı zamanda Fyodor'a acımaya başladı.

Bu üç yılda küllendiğini sandığı, kardeşine karşı duyduğu o sıcak ve içten sevgi şimdi yüreğinde yeniden uyanıyordu. Bu sevgisini ifade etmek, dışa vurmak için içinde büyük bir arzu duydu. Fyodor'un omzunu okşayarak:

"Fedya,* yarın bize öğle yemeğine gel," dedi. "Gelecek misin?"

"Evet, evet. Ama bana biraz su verin."

Laptev'in bizzat kendisi yemek odasına koştu, büfede ilk eline gelen bardağı kaptı (bu büyük bir bira bardağıydı), su doldurup kardeşine getirdi. Fyodor büyük bir iştahla suyu içmeye başladı, ancak aniden bardağı ısırdı, bir gıcırdama sesi duyuldu, arkasından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kürküne ve ceketine su döküldü. Daha önce hiç ağlayan bir erkek görmemiş olan Laptev, şaşkınlık ve korku içinde, ne yapacağını bilemeden öylece kalakaldı. Yuliya ile hizmetçinin Fyodor'un kürkünü nasıl çıkardıklarını ve onu odaya nasıl geri götürdüklerini afallamış halde seyretti. Kendini suçlu hissederek peşlerinden o da odaya girdi.

---

* Fedya, Fyodor'un küçültülmüş halidir. *-çev.*

Fyodor'u divana yatıran Yuliya dizleri üzerine çökerek onu teselli etti.

"Bir şey değil," dedi. "Sinirden..."

"Meleğim, o kadar berbatım ki!" dedi Fyodor. "Ben çok mutsuzum, mutsuz... Ancak, bunu hep saklıyordum, saklıyordum."

Fyodor kolunu Yuliya'nın boynuna dolayarak kulağına:

"Her gece kız kardeşim Nina'yı görüyorum," diye fısıldadı. "Geliyor ve yatağımın kenarındaki koltukta oturuyor..."

Aradan bir saat geçtikten sonra Fyodor holde kürkünü yeniden giyiyordu, şimdi artık gülümsüyordu. Hizmetçinin yüzüne bakmaya utanıyordu. Fyodor'u Pyatnitskaya Caddesine yolcu etmek üzere Laptev de onunla birlikte çıktı.

Laptev, yolda Fyodor'un koluna girerek:

"Yarın öğle yemeğine bize gel," dedi. "Paskalyada da seninle birlikte yurtdışına gidelim. Sana hava değişimi gerek, aksi halde kimyan iyice bozulacak."

"Evet, evet. Geleceğim... Geleceğim... Küçük kız kardeşim Yuliya Sergeyevna'yı da birlikte götürelim."

Laptev eve döndüğünde karısını ağır bir sinir krizi hali içinde buldu. Fyodor'un başına gelenler onu çok sarsmıştı, bir türlü sakinleşip kendini toparlayamıyordu. Ağlamıyordu, ancak yüzü çok solgundu ve yatağın içinde durmadan çırpınıyor, soğuk parmaklarıyla battaniyeyi, yastığı kavrıyor ya da kocasının elini kuvvetlice sıkıyordu. Korku dolu gözleri büyümüş, kocaman olmuştu.

"Benim yanımda dur, uzaklaşma," dedi kocasına. "Söyle, Alyoşa, ben neden tanrıya dua etmeyi bıraktım? İnancıma ne oldu? Benim yanımda neden din üzerine

konuştunuz? Siz içime kuşku saldınız, sen ve senin dostların. Artık dua etmiyorum."

Laptev, Yuliya'nın alnına kompres koydu, ellerini ovup ısıttı ve çay içirdi. Yuliya, korku içinde, kocasının kolları arasında büzüldü, iki büklüm oldu...

Bitkin düşen Yuliya sabaha doğru uyudu, Laptev ise yanında oturarak elini tuttu. Uyumaya fırsatı olmadı. Sonra bütün gün kendini çok yorgun ve uyuşuk hissetti, hiçbir şey düşünemiyordu, cansız cansız odaları dolaşıp durdu.

XVI

DOKTORLAR FYODOR'UN psikolojik bir hastalık geçirdiğini söylediler. Laptev, Pyatnitskaya Caddesindeki evle ilgili olarak ne yapacağını bilemiyordu. Öte yandan, şimdi artık ihtiyarın da Fyodor'un da uğramadığı o iç karartıcı ambar ona bir mezar gibi görünüyordu. Karısı onun her gün hem ambara hem de Pyatnitskaya'ya uğraması gerektiğini anımsattığında, Laptev ya susuyor ya da çocukluğundan, babasını bir türlü affedemediğinden, Pyatnitskaya ve ambarın onu tiksindirdiğinden vb. bahsetmeye başlıyordu.

Bir pazar günü sabahleyin Yuliya'nın kendisi kalkıp Pyatnitskaya'ya gitti. İhtiyar Fyodor Stepanoviç'i, evlenerek Moskova'ya geldiğinde düzenlenen dua ayininin yapıldığı aynı salonda buldu. Üzerinde aynı yelken bezinden ceketiyle, ayağında terlikler, kravatsız, koltukta hareketsiz oturuyor ve görmeyen gözlerini kırpıştırıyordu.

Yanına gelerek:

"Benim, gelininiz," dedi Yuliya. "Sizi ziyarete geldim."

Heyecanlanan ihtiyar güçlükle nefes alıp vermeye başladı. Onun mutsuz, yalnız hali Yuliya'nın içine dokundu, elini öptü.

İhtiyar eliyle gelininin yüzünü, başını yokladı, gerçekten o olduğuna emin oldu ve haç çıkararak onu kutsadı.

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim," dedi. "Biliyorsun, gözlerimi kaybettim, hiçbir şey görmüyorum... Pencere ışığını, ateşi azıcık görüyorum, ama insanları, eşyaları ayırt edemiyorum. Evet, ben kör oldum, Fyodor hastalandı; patronun denetleyici gözü olmadan işi idare etmek şimdi zor olacak. Bir karışıklık olması durumunda hesap soracağın kimse yok, insanlar şımaracak. Bu Fyodor neden hasta oldu? Üşüttü mü, yoksa? Bir de bana bak, hiçbir zaman ne hasta oldum ne de tedavi gördüm. Doktor yüzü görmedim."

İhtiyar her zaman yaptığı gibi, yine övünmeye başladı. Bu sırada hizmetçiler aceleyle bir masa açarak üzerine çeşitli mezeler ve şarap şişeleri koydular. Masaya konan on civarında şarap şişesinin bir tanesi Eyfel Kulesi biçimindeydi. Haşlanmış pirinç ve tabaklar dolusu balık kokan sıcak börek servis ettiler.

"Değerli misafirimden bir şeyler atıştırmasını rica ediyorum," dedi ihtiyar.

Yuliya ihtiyarın koluna girip masaya götürdü, ona bir kadeh votka doldurdu.

"Size yarın da uğrayacağım," dedi Yuliya. "Beraberimde torunlarınız Saşa ve Lida'yı da getireceğim. Halinize üzülecekler, sizi sevip okşayacaklar."

"Gerekli değil, getirme. Onlar gayrimeşru, evlilik dışı."

"Neden gayrimeşru olsunlar? Onların anne ve babası evlilerdi."

"Benim rızamı almadılar. Onları kutsamadım ve tanımak da istemiyorum. Ne halleri varsa görsünler."

"Çok tuhaf konuşuyorsunuz, Fyodor Stepanoviç," dedi Yuliya iç geçirerek.

"İncil'de öyle yazılı, çocuklar anne babalarına saygı göstermek ve onlardan korkmak zorundadırlar."

"Hiç de öyle değil. İncil'de düşmanın olsa dahi onu affet deniyor."

"Bizim işte affetmek asla olmaz. Eğer herkesi affedecek olursan, üç yıl içinde sermayeyi kediye yüklersin."

"Ama affetmek, suçlu bile olsa bir insana okşayıcı, güzel şeyler söylemek işten de, servetten de daha değerlidir."

Yuliya ihtiyarı yumuşatmak, onun yüreğine merhamet duygusu aşılamak, içindeki sönmüş pişmanlık duygusunu yeniden canlandırmak istiyordu. Ancak, ihtiyar onun konuşmalarını, tıpkı yetişkinlerin çocukları dinledikleri gibi alaycı bir küçümsemeyle dinliyordu.

Yuliya, kararlı bir şekilde:

"Fyodor Stepanoviç, siz artık yaşlandınız," dedi. "Çok geçmeden tanrı sizi kendisine çağıracaktır; orada size nasıl ticaret yaptığınızı, işlerinizin iyi gidip gitmediğini sormayacak, size insanlara merhametli davranıp davranmadığınızı soracaktır. Kendinizden zayıf olanlara, örneğin hizmetçilere, ambardaki tezgâhtarlara kaba saba davranıp davranmadığınızı soracaktır."

İhtiyar, haklı olduğuna oldukça inanmış bir edayla:

"Evet, kendi hizmetkârlarıma karşı her zaman iyi yürekli oldum," dedi. "Onlar benim için sonsuza dek dua etmek zorundadırlar."

Yuliya'nın samimiyetinden etkilenen ihtiyar onu mutlu etmek için:

"Peki, yarın torunları getir," dedi. "Onlar için hediye satın almalarını söyleyeceğim."

İhtiyarın kıyafeti özensizdi. Göğsünde ve dizlerinde sigara külleri birikmişti. Çizmelerinin, giysilerinin fırçalanmadığı açıkça görülüyordu. Böreğin içindeki pirinç çiğdi, masa örtüsü sabun kokuyordu, hizmetçiler yürürken çok ses çıkarıyorlardı. Hem ihtiyarın kendisi, hem Pyatnitskaya'daki bu koca ev terk edilmiş bir görünüm arz ediyordu. Bunu gören Yuliya, hem kendi adına hem de kocası adına utandı.

"Yarın mutlaka geleceğim," dedi.

Yuliya tüm odaları dolaştı, ihtiyarın yatak odasının temizlenmesi ve kandillerinin yakılması talimatını verdi. Fyodor odasında oturmuş, okumadan açık bir kitabı seyrediyordu.

Yuliya onunla biraz konuştu, hizmetçilere odasını temizlemelerini söyledi. Sonra aşağıya tezgâhtarların kaldığı kısma geçti. Satıcıların yemek yediği odanın ortasında, tavanın çökmesini önleyen boyasız ağaç bir direk vardı. Burada, tavan alçak, duvarlar ucuz duvar kâğıtlarıyla kaplıydı. Kömür ve mutfak kokuyordu. Bayram ve tatillerde tüm tezgâhtarlar evde karyolalarında oturur, yemeği beklerlerdi. Yuliya içeri girince tüm satıcılar sıçrayarak yerlerinden doğruldu, onun sorularını, mahkûmlar gibi kaşlarını çatarak, çekinerek yanıtladılar.

Yuliya ellerini çırparak:

"Aman tanrım, ne kadar kötü bir yeriniz var," dedi. "Burası size dar gelmiyor mu?"

"Yerimiz dar olsun, yeter ki güceniklikler olmasın," dedi Makeiçev. "Sizden çok memnunuz, sizin için yüce tanrıya dua ediyoruz."

"Hayatın, kişinin kendine saygısı ile uyumu," dedi Poçatkin.

Yuliya'nın Poçatkin'in sözlerinden bir şey anlamadığını fark eden Makeiçev açıklamada bulundu:

"Bizler küçük insanlarız, rütbemize uygun yaşamak zorundayız," dedi.

Ardından Yuliya önce erkek çocukların kaldığı odayı, sonra da mutfağı gezdi, kâhya kadınla tanıştı ve gördüklerinin hepsi onda büyük bir hayal kırıklığı yarattı.

Eve döndüğünde kocasına:

"En kısa zamanda Pyatnitskaya'ya taşınmak ve orada yaşamak zorundayız ve sen her gün ambara gideceksin," dedi.

Sonra ikisi çalışma odasında yan yana oturdular, hiç konuşmadılar. Laptev'in yüreğinde büyük bir ağırlık vardı, ne Pyatnitskaya'ya ne de ambara gitmek içinden geliyordu. Diğer yandan, karısının ne düşündüğünü tahmin ediyordu, fakat ona karşı koyacak gücü yoktu. Karısının yanağını okşayarak:

"İçimde, hayatımızın artık sona erdiği, bizler için gri bir yarım-hayatın başladığı gibi bir his var. Kardeşim Fyodor'un umutsuz bir şekilde hasta olduğunu öğrendiğimde ağladım. Onunla çocukluğumuzu ve gençliğimizi birlikte yaşadık, o zamanlar onu bütün kalbimle seviyordum. Ve işte şimdi bu felaket karşımıza çıktı. Onu kaybedersem geçmişimle bağlarımı büsbütün koparacağım gibi geliyor. Üstüne, şimdi sen Pyatnitsaya'ya, o hapisha-

neye taşınmamız gerektiğini söyleyince, bir geleceğimin de olmadığını düşünmeye başladım."

Laptev yerinden kalkarak pencereye doğru yöneldi. Caddeye bakarken:

"Her halükârda mutluluk fikrinden vazgeçmek gerekecek," dedi. "Mutluluk yoktur. Benim hayatımda hiçbir zaman olmadı, muhtemelen de mutluluk diye bir şey hiç yoktur. Bununla beraber, hayatımda bir kez, senin şemsiyenin altında oturduğum zaman mutluluğu tatmıştım. Hatırlıyor musun –karısına dönerek sordu–, bir gün şemsiyeni kız kardeşim Nina'da unutmuştun. O zamanlar sana âşıktım, bütün gece o şemsiyenin altında oturduğumu ve mutluluk duygusunu yaşadığımı hatırlıyorum."

Çalışma odasında kitap dolaplarının yanında, Laptev'in gereksiz eşyaları koyduğu maun ağacından bronz süslemeli bir komodin duruyordu. O şemsiye de oradaydı. Laptev onu oradan çıkardı ve karısına verdi.

"İşte, o şemsiye."

Yuliya şemsiyeye bir dakika kadar baktı, onu tanıdı, hüzünle gülümseyerek:

"Evet, hatırlıyorum," dedi. "Bana ilanıaşk ettiğinde bu şemsiye elindeydi. –Laptev'in çıkmaya hazırlandığını görünce– Eğer mümkünse, lütfen, erken dön, sensiz sıkılıyorum."

Sonra Yuliya odasına gitti, şemsiyeye uzun uzun baktı.

XVII

İŞLERİN KARMAŞIKLIĞINA ve çok büyük ciroya rağmen ambarda muhasebeci yoktu, yazıcının tuttuğu defterden ise hiçbir şey anlamak mümkün değildi. Ambara her gün Alman ve İngiliz komisyoncular gelirdi, tezgâhtarlar onlarla politika ve din üzerine konuşurlardı. Hasta, yoksul

düşmüş, acınacak durumda ayyaş bir aristokrat, yabancı dildeki yazışmaları çevirmek için gelirdi; tezgâhtarlar onu bücür diye çağırır, çayına tuz koyarlardı. Genel olarak, bu işlerin hepsi, bu ticaret bir bütün olarak Laptev'e çok garip görünürdü.

Laptev her gün ambara gidiyordu ve orada yeni bir düzen kurmaya çalışıyordu. Çırakların dövülmesini ve müşterilerle alaylı bir şekilde konuşulmasını yasakladı. Tezgâhtarların yatık ya da kusurlu malları, yeni ve modaya uygun mal diye neşeli kahkahalar atarak herhangi bir taşra iline göndermelerini gördükçe öfkeden deliye dönüyordu. Ambarda patron artık Laptev'di, ancak eskisi gibi, servetinin ne kadar olduğunu, işlerinin iyi gidip gitmediğini, kıdemli tezgâhtarların ne maaş aldıklarını, vs. yine bilmiyordu. Laptev'i genç ve deneyimsiz sayan Poçatkin ve Makeiçev, ondan pek çok şey saklıyorlar ve her akşam kör ihtiyarla fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı.

Haziran başında bir gün Laptev ve Poçatkin kahvaltı etmek ve iş konuşmak üzere Bubnovski lokantasına gittiler. Poçatkin çok uzun zamandan beri Laptev'lerin yanında çalışıyordu, ambarda işe başladığında henüz sekiz yaşındaydı. Laptev'ler onu kendilerinden sayıyor ve ona sonuna kadar güveniyorlardı. Poçatkin akşam ambardan çıkarken kasadaki bütün parayı alır, ceplerine tıka basa doldururdu ve bu kimsede en ufak bir şüphe uyandırmazdı. Ambarda, evde ve hatta ihtiyara vekâleten kilise mütevellisi olarak gittiği kilisede başkişi o idi. Emri altındaki tezgâhtarlara ve çıraklara acımasız davranışından dolayı Malyuta Skuratov* takma adıyla çağrılırdı.

* Malyuta Skuratov: Korkunç İvan'ın 1565-1572 döneminde uyguladığı *opriçnina* adını alan baskı, kitlesel katliamlar ve gizli polis gücü politikasının en acımasız uygulayıcı liderlerinden birisi. *-çev.*

Lokantaya girince Poçatkin garsona baş işareti yaparak:

"Kardeşim, bize, yarım hilkat garibesi, yirmi dört tane de can sıkıntısı ver," dedi. Garson bir süre sonra yarım şişe votkayla üç beş tane değişik meze tabağı getirdi.

"Lütfen," diye ekledi Poçatkin, "sen bize bir porsiyon da baş iftira ustası ve patates püreli dedikodu ver."

Garson anlamadı, şaşırdı, bir şey diyecek oldu, ancak Poçatkin ona sert sert bakarak:

"Bundan başkaaaa!" diye sık sık söylediği sözünü tekrarladı.

Garson derin derin düşündü, sonra arkadaşlarına danışmak için uzaklaştı, sonunda yine de ne istendiğini tahmin ederek bir tabak dil ile döndü.

Her biri iki kadeh votka içip meze atıştırdıktan sonra:

"İvan Vasiliç, söyler misin," dedi Laptev, "bizim işin son yıllarda inişe geçtiği doğru mu?"

"Katiyen!"

"Bana açık yüreklilikle, dürüstçe söyle, ne kadar gelirimiz oluyordu ve şimdi ne kadar? Servetimiz ne kadar? Karanlıkta yürüyemeyiz ya! Geçenlerde ambarın hesabını çıkardılar, ama kusura bakma, ben o hesaba inanmıyorum. Benden bir şeyleri gizleme gereği duyuyorsun ve gerçeği sadece babamla konuşuyorsun. Küçük yaşlardan beri diplomasiye alışmışsın ve şimdi de onsuz yapamıyorsun. Bunun ne yararı var? Lütfen, açık yürekli ol, rica ediyorum. İşimiz ne durumda?"

Poçatkin, biraz düşündükten sonra:

"Her şey kredideki oynamalara bağlı," dedi.

"Kredideki oynamalarla ne demek istiyorsun?"

Poçatkin açıklamalarda bulundu, ancak Laptev hiçbir şey anlamadı. Makeiçev'i çağırmaları için adam gönderdi. Makeiçev hemen geldi, mezelerden atıştırdı, dua etti ve vakur, gür, bariton sesiyle, tezgâhtarların her şeyden önce gece gündüz velinimetleri için tanrıya dua etmek zorunda olduklarından bahsetti.

"Güzel," dedi Laptev. "Ancak, izin verin de kendimi sizin velinimetiniz saymayayım."

"Her insan kendisinin ne olduğunu hatırlamak ve mevkisini hissetmek zorundadır. Tanrının isteğiyle, siz bizim babamız ve velinimetimizsiniz, biz ise sizin köleniz."

Laptev sinirlenerek:

"Bütün bunlar artık bıkkınlık verdi," dedi. "Lütfen, şimdi siz benim velinimetim olun ve işlerin nasıl gittiğini açıklayın. Beni dünkü çocuk gibi görmekten vazgeçin, aksi halde yarın ambarı kapatırım. Babamın gözleri görmüyor, kardeşim tımarhanede, yeğenlerim henüz çocuk. Kendiniz de biliyorsunuz, ben bu işten nefret ediyorum, yerimi bırakacak biri olsa seve seve çekip giderdim. Diplomasiyi bırakın, tanrı aşkına!"

Hesap çıkarmak ve sayım yapmak için kalkıp ambara gittiler, çalışmaya akşam evde devam ettiler. Hesaplamalara bizzat yardım eden ihtiyar, oğluna ticari sırlarını açıklarken, ticaretle değil de sihirbazlıkla uğraşıyormuş gibi bir üslupla konuşuyordu. Hesap sonunda, gelirin yılda yaklaşık yüzde on oranında arttığı ve Laptev'lerin servetinin de, sırf nakit para ve kıymetli evrak olarak altı milyon ruble civarında olduğu anlaşıldı.

Hesaplamalardan sonra gece yarısı Laptev temiz hava almak için dışarı çıktı, hâlâ ortaya çıkan rakamın büyüsünü üzerinde hissediyordu. Gece sessiz ve boğucuydu,

ay ışığı vardı. Moskova nehrinin öte yakasındaki evlerin beyaz duvarları, sürgülü, ağır avlu kapılarının görünümü, sessizlik ve siyah gölgeler, hepsi bir arada bir kale izlenimi yaratıyordu. Yalnızca, tüfeği omzunda bir nöbetçi eksikti. Laptev, bahçede biraz dolaştıktan sonra kendi bahçeleriyle komşu bahçeyi ayıran çitin yakınındaki bir taşa oturdu. Kuşkirazı çiçek açmıştı.

Laptev, bu kuşkirazı ağacının kendi çocukluğunda da aynen bu büyüklükte ve yine aynen böyle eğri olduğunu hatırladı, o zamandan bu yana hiç değişmemişti. Bahçenin ve avlunun her köşesi ona uzak geçmişini hatırlatıyordu. Çocukluğunda da, tıpkı şu andaki gibi, ay ışığı seyrek ağaçların arasından süzülüp bütün bahçeyi doldururdu, gölgeler o zaman da böyle esrarengiz ve korkutucuydu, bahçenin ortasında o zaman da siyah bir köpek yatardı, tezgâhtarların pencereleri o zaman da böyle sonuna kadar açıktı. Ve bütün bunlar hüzünlü hatıralardı...

Bahçe çitinin öte yanında, komşu avluda hafif ayak sesleri duyuldu. Bir erkek sesi: "Canım benim, tatlım benim..." diye fısıltıyla söylendi.

Ses çitin hemen yanından geldiği için Laptev nefes alışlarını bile duyabiliyordu. İşte, öpüştüler. Laptev, bu milyonların, sevmediği bu işlerin hayatını mahvettiğinden, onu geri dönülmez şekilde köleleştirdiğinden emindi. Yeni durumuna yavaş yavaş nasıl alışacağını, büyük bir ticaret müessesesinin başı rolünü yavaş yavaş nasıl üstleneceğini hayalinde canlandırdı. Zamanla giderek duyarsızlaşacak, yüreği körleşecekti, sonra yaşlanacaktı ve en sonunda da, küçük burjuvaların genellikle öldükleri gibi, huysuz, ekşi suratlı bir ihtiyar olarak, çevresindeki insanlara sıkıntı ve hüzün vererek ölecekti. Peki, bu

milyonları, bu işi bırakmasına, çocukluğundan beri nefret ettiği bu avludan ve bu bahçeden çekip gitmesine ne engel oluyordu?

Çitin öte yanındaki fısıldaşma ve öpüşmeler Laptev'i rahatsız etti. Avlunun ortasına geldi, gömleğinin düğmelerini açarak bir süre aya baktı. Bir an için içinde, sanki şimdi hizmetçilere kapıyı açtırarak buradan gidecek ve bir daha hiç geri dönmeyecekmiş gibi bir duygu hissetti. Özgürlük düşüncesi yüreğinde tatlı bir çırpıntı yarattı. Mutlu bir şekilde gülümseyerek, bu özgür hayatın ne denli büyüleyici, şairane ve hatta kutsal olabileceğini zihninde canlandırdı...

Laptev orada durmaya devam etti ve çıkıp gitmedi, kendi kendine, "Beni burada tutan ne?" diye sormayı sürdürdü. Hem kendine hem de özgür ve mutlu bir hayat yaşayabileceği kırlara, ormanlara gitmek yerine avluda taşların üstünde havlamayı seçen şu siyah köpeğe kızıyordu. Kendisinin ve şu siyah köpeğin avludan çıkıp gitmesini engelleyen şeyin aynı güç olduğu çok açıktı: Bağımlılık ve kölelik durumuna alışmak...

Ertesi gün öğleyin Laptev, karısını görmeye gitti, yolculuk sıkıcı olmasın diye Yartsev'i de birlikte gitmek üzere davet etti. Yuliya Sergeyevna Butovo'da bir daçada kalıyordu. Laptev beş gündür onu görmeye gitmemişti. İstasyondan çıkınca iki arkadaş bir faytona bindiler. Harikulade havanın mest ettiği Yartsev yol boyunca durmadan şarkı söyledi. Daça istasyona yakındı ve büyük bir parkın içindeydi. Yuliya Sergeyevna, bahçe kapısından yirmi adım ötede, büyük park yolunun başında, yaşlı, kocaman bir kavak ağacının altında oturmuş misafirlerini bekliyordu. Üzerinde açık krem renginde, dantel süslemeli çok

zarif, hafif bir elbise vardı, elinde ise o eski tanıdık şemsiye. Yartsev onunla selamlaştıktan sonra Saşa ile Lida'nın seslerinin geldiği daçaya doğru ilerledi. Laptev ise, işleri üzerine sohbet etmek üzere karısının yanına oturdu.

Yuliya, Laptev'in elini bırakmaksızın:

"Niye bu kadar geciktin?" diye sordu. "Günler boyunca burada oturuyor ve senin yolunu gözlüyorum. Sensiz sıkılıyorum."

Yuliya yerinden kalktı, elini kocasının saçlarında gezdirdi, büyük bir ilgiyle onun yüzüne, omuzlarına, şapkasına dikkatlice baktı.

"Biliyorsun, seni seviyorum," dedi kızararak. "Benim için sen çok değerlisin. Bak, işte geldin, seni yanımda görünce ne kadar mutlu olduğumu anlatamam. Neyse, haydi sohbet edelim, bir şeyler anlat."

Yuliya kocasına onu ne kadar sevdiğini itiraf etmişti, Laptev ise sanki onunla on yıldan beri evliymiş gibi bir duygu hissetti, canı bir an önce kahvaltı etmek istedi. Yuliya kolunu kocasının boynuna dolayarak elbisesinin ipek kısmıyla yanağını gıdıkladı. Laptev dikkatlice karısının kolunu yana çekti, hiçbir şey söylemeden daçaya yöneldi. Kızlar karşıdan koşarak onu karşıladılar.

Laptev, 'Ne kadar da büyüdüler,' diye düşündü. 'Bu üç yılda ne kadar çok şey değişti... Belki on üç yıl, belki üç on yıl* daha yaşayacağım... Gelecekte bizleri bekleyen daha çok şey var... Yaşayalım, görelim!'

Laptev, boynuna asılan Saşa ve Lida'yı kucaklayarak:

"Dedeniz selam gönderdi size... Fyodor dayınız ölmek üzere, Kostya dayınız Amerika'dan mektup göndermiş,

---

* Laptev, *trinadsat* (on üç) ve *tridsat* (otuz) sözcükleriyle söz oyununa başvurmaktadır. *-çev.*

size selamları var. Sergiden sıkılmış, kısa zamanda dönecekmiş. Alyoşa dayınız ise acıkmış, kahvaltı yapmak istiyor."

Daha sonra Laptev terasa oturdu, iki tarafı ağaçlı park yolunda sessiz adımlarla eve doğru yürüyen karısına baktı. Kafasını meşgul eden bir şeyler olduğu belli oluyordu, yüzünde hüzünlü, büyüleyici bir ifade vardı. Gözlerinde yaşlar parlıyordu. Artık, o, ince belli, dayanıksız, soluk benizli kız gitmiş, yerine olgun, güzel ve güçlü bir kadın gelmişti. Biraz önce karşılaştıklarında Yartsev'in Yuliya'yı nasıl hayranlıkla seyrettiği, onun yeni, muhteşem görünümünün Yartsev'in yüzünde hüzün ve büyülenme şeklinde nasıl yansı bulduğu Laptev'in gözünden kaçmamıştı. Dışarıdan bakanlar, Yartsev'in onu hayatında ilk kez gördüğünü sanabilirlerdi. Terasta kahvaltı ederlerken, mahcup bir edayla neşe içinde gülümseyen Yartsev'in gözü hep Yuliya'nın ve onun güzel boynunun üzerindeydi. Elinde olmadan gözü Yartsev'e kayan Laptev, bir yandan da, önünde yaşanacak belki daha on üç yıl ya da üç on yıl olabileceğini düşünüyordu...

Bu zaman zarfında nelerle yüz yüze gelecekti acaba? Gelecekte bizi neler bekliyordu?

Ve içinden:

"Yaşayalım, görelim..." diye geçirdi.

1895

Çehov'un en güzel uzun hikâyelerinden biri olan *Üç Yıl*, 1905 Devrimi'nden on yıl önce yazıldı. Hikâye bu geçici durgunluk döneminin belirgin izlerini taşıyor. Genç ve güzel Yuliya, kendisine deli gibi âşık olan Laptev'in evlenme teklifini, taşradaki can sıkıcı yaşamından kurtulmak ve doktor babasının bencilliğinden uzaklaşmak için kabul eder. Birlikte Moskova'ya giderler. Ancak taşradaki yaşamı belirleyen can sıkıntısı ve atalet büyük şehri de teslim almıştır.

Olgunluk dönemine ait eserlerin pek çoğunda yaptığı gibi, Çehov bu hikâyede de kahramanların durmadan şikâyet ettikleri hayatlarını değiştirmek için yeterince çaba göstermedikleri konusunu işler. İnsan ilişkileri ve duygular zamanın akışına bırakılmıştır. Hayatın getirdiği kimi yüklerin zamanla hafifleyeceği, kimi olumsuz duyguların onarılacağı umulur. Bu güzel Çehov öyküsünü, Nuri Yıldırım'ın Türkçesinden keyifle okuyacaksınız.

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

12 TL. KDV'den muaftır

ISBN 978-605-172-391-4